پێشگۆتن

((**ل دەسپێکێ پەیف بوو**)) ب ڤێ گۆتنێ ئنجیلا یوحەننای دەست پێ دکەت، وئەو ب ڤێ گۆتنێ بیرا مە ل گرنگییا پەیڤێ ودەورێ وێ یێ کاریگەر د ژینا مرۆڤی دا دئینتەڤە[1].

و ل سەر ڤێ رێکێ ب سەدان پێغەمبەر وموصلح وفەیلەسووف وخەمخۆر هاتن، و د بەر ڤێ رێکێ دا چوون وخۆ گۆری کر، رێکا رێ فرەهکرنێ ل بەر پەیڤێ دا ئەو دەورێ خۆ ببینت وپەیاما خۆ بگەهینت، پەیاما ئاڤاکرنا جڤاکێ ل سەر بناخەیێ تێگەهشتنێ..

(ئەبوو داوود) ژ (ئەبوو هورەیرەی) ڤەدگوهێزت، دبێژت: رۆژەکێ ئەم ل نك پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دروینشتی بووین وئەو بۆ مە دئاخفت، پاشی رابوو دا بچتە مالا خۆ، وبەری بچت ئەعرابییەکی خۆ ڤێرا گەهاند وکراسی وی وەسا کێشا شوینا پستوییێ وی د گەردەنێ دا چێبوو، وگۆتێ: ڤان هەردو حێشترێن من بۆ من ژ

(۱) دەقا عەرەبی دبێژت: (في البدء كانت الكلمة) وهەر چەندە مەخسەدا نڤیسەرێ ئنجیلێ ب (الكلمة) ل ڤێرێ رامانەکا دییە، بەلێ ژ بەر کو (پەیف) پەیڤەکا ڤەکرییە، مە ل ڤێرێ ئەو رامان ژێ وەرگرت یا مە دڤێت!

وی مالی بار بکە یێ ل نك تە، مانێ ئەو نە مالێ تەیە ونە مالێ بابێ تەیە، وگۆت: گاڤا مە ب ڤی ڕەنگی ئەو دیتی ئەم عێجز بووین، وهندەك ژ مە چوونێ، گۆت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتە وان: بزڤڕنە جهێ خۆ!! پاشی گازی زەلامەکی کر وگۆتێ: هەرە حێشترەکا وی جەهی بۆ لێ بکە ویا دی قەسپان.

وجارەکا دی زەلامەکی هندەك قەسپ ل پێغەمبەری بوون -سلاڤ لێ بن-، گاڤا ڕۆژا دەینێ وی هاتی، ئەو هاتە دەینێ خۆ، ئینا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: نوکە چو د دەستێ مە دا نینە، ئەگەر تو بشێی دەمەکێ دی بێی دێ دەینێ تە دەینە تە، وی زەلامی گۆت: خۆش هێجەتە!! عومەر یێ حازر بوو، گاڤا عومەری گوهـ ل ئاخفتنا وی بووی تێك چوو، ودیارە ڤیا دربەکی بدانتێ، پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- لێ زڤڕی وگۆتێ: **[دعه يا عمر فإن لصاحب الحق مقالاً]** ئەی عومەر، تو وی بهێلە، خودانێ حەقی حەقێ ئاخفتنێ هەیە.. پاشی گۆتە هندەك مرۆڤان هەرنە مالا فلان کەسێ ئەنصاری هندەك قەسپان بۆ مە بینن، وگاڤا ئەو چووین وزڤڕین، وان گۆت: هندەك قەسپێن باشتر ژ وان یێن تە ژ ڤی زەلامی دەین کرین مە ئینان، گۆت: بدەنێ پێش قەسپێن وی ڤە، پاشی گۆتێ: مە دەینێ تە ل تە زڤڕاند؟ گۆت: بەلێ تە زڤڕاند وباشتر ژی، پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: باشترین عەبدێن خودێ ئەون یێن حەقێ خەلکی باشتر دزڤڕینن.

و ل جهەکێ دی (ترمذی وئبن ماجه) ژ (ئەبوو سەعیدێ خودری) ڤەدگوهێزن، دبێژت: ڕۆژەکێ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د ناڤ مە دا ڕابووڤە وخوتبەك بۆ مە

خواند وگۆت: **[ألا لا يمنعن رجلا هيبه الناس أن يقول بحق إذا علمه]** ترسا ژ مرۆڤان بلا مەنعا زەلامەكی نەكەت كو ئەو حەقییێ بێژت گاڤا وی ئەو زانی.

ب ڤی ڕەنگی پێغەمبەرێ مە ڕێ بۆ پەیڤێ ڤەدگر، و ب ڕوییەكێ گەش ودلەكێ فرەهـ گوهێ خۆ ددا خودانێن پەیڤێ، وهەڤالێن خۆ فێری هۆنەرێ گۆتنا حەقییێ دكرن، وئەو تێ دگەهاندن كو پیرۆزترین واجب ل سەر ملێن مە ئەم خۆ ژ وێ گۆتنێ نەدەینە پاش یا ئەم باوەر دكەین كو ئەو حەقییە، وئەم مەجالی بدەینە خەلكێ دی ژی كو ئەو وێ پەیڤێ بێژن یا وان حەق هەی كو بێژن.

و ل سەر ڤی بناخەیی دڤێت ئەم بزانین گرتنا ڕێ ل بەرانبەر پەیڤا كەسێ بەرانبەر، وگەفكرنا ل خودانێ پەیڤێ ب گرتنێ یان كوشتنێ ئەگەر ئەو پەیڤا خۆ بێژت، ڕێبازا پێغەمبەران نینە، بەلكی عەدەتێ وان لاوازانە یێن ب گۆتنا خۆ مەغروور دبن، و ژ گۆتنا یێ موقابل دترسن، ئەگەر نە.. مەعنا وێ چیە تو بخوازی دڤێن خەلكی ب زنجیرا هزرا خۆ قفل كەی؟

ودینێ حەق كانێ چاوا پەیڤان شەریف ژ دوژمنان دپارێزت، وەسا ئەو وێ ژ هەڤالان ژی دپارێزت، وبەلكی ئێك بێژت: پاراستنا پەیڤێ ژ هەڤالان یا چاوایە؟!

بۆ بەرسڤ دێ بێژین: هندەك پشتەڤان وهەڤالێن پەیڤا شەریف ژ بەر پیرۆزییا وێ هند پێ موعجب دبن حەتا دەرەجەیەكێ (ئفتتان) بۆ وان پێ چێ دبت، وئەڤ (ئفتتانە) وان كۆرە دكەت لەوا ژ وێ پێڤەتر ئەو تشتەكێ دی نابینن، وئەڤ تاكە دیتنە دویر نینە بەرێ وان بدەتە (موبالەغێ) یان (غولووێ) ئەوا سەری دكێشتە

(تەطەرروفیێ)، ڤێجا فەتوایێ ب تێچوونا وی کەسی بدەت یێ وەکی وی پشتەڤانییا ڤێ پەیڤێ نەکەت، وپێ نەڤێت بێژین: تەطەرروفە دبتە ئەو دەرگەهێ مەزن یێ (ئیرهاب) وترسکاری تێڕا دئێت، وژیانێ ل یار ونەیاران دگەهتە ژەهر..

وئەڤ چەند نڤیسینێن هوین د ناڤ ڤان بەرپەڕان دا دبینن، کو ل چەند دەمەکێن جودا جودا هاتینە نڤیسین، ئارمانجا سەرەکی ژێ ئەو بوویە پشکدارییێ د ڤەکرنا ڕێکێ دا ل بەرانبەر (پەیڤێ) بکەن، وبەرسنگێ وان کەسان ژی بگرن یێن دخوازن ب ناڤێ دینی یان هەر ناڤەکێ دی یێ هەبت، دەڤێ خەلکی ب هندەك (قفلێن پیرۆز) گرێدەن، وهزرێن خۆ ب کوتەکی دارێژنە سەرێن خەلکی، ئەگەر نە.. حوکمی جار ب کافرییێ، جار ب نەڤیانا مللەتی وخیانەتا ل ڕێبازا باب وباپیران ل سەر وی کەسی بدەن یێ وەکی وان هزر نەکەت..

ئەڤ نڤیسینە بەرگەڕیانەکە بۆ هندێ کو ئەم ڕێزێ ل هەست وشعوورا خەلکێ دی بگرین، ئەگەر خۆ ئەم وئەو د بۆچوونێن خۆ دا د ژێك جودا ژی بین، ونە ژ بەر ترسا ژ کەسێ ونە حولیسکاتی بۆ کەسێ پێ ل وێ حەقییێ دانەنین یا مە باوەری پێ هەی.. هیڤیدارین ئەو (هەوارا ل دویڤ گورگی) نەبت!

کافرکرنا خەلکی
د ناڤبەرا دوهی و ئەڤرۆ دا

رەهـ وریشالێن کافرکرنێ:

مەسەلا کافرکرنا موسلمانان ئێك ژ وان گرفتارییێن دەسپێكێ بوو یێن هندەك كۆم ودەستەكێن ڤێ ئومەتێ هێشتا ل دەسپێكێ تووش بووینێ، هەر چەندە پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- وصەحابییێن وی پتر ژ جارەكێ، و ل پتر ژ هلكەفتنەكێ، موسلمان لێ هشیاركربوون وژێ دابوونە پاش، وئەگەر ئەم ل كتێبێن حەدیسێ وسیرەتێ بزڤرین دێ بینین سەركێش ورێبەرێن ڤێ فتنێ هێژ ل سەر دەمێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- وصەحابییان سەرێ خۆ ڕاكربوو، وبیدعەیێن خۆ د ناڤ موسلمانان دا بەلاڤ كربوون.

(بوخاری) ژ (ئەبوو سەعیدێ خودری) ڤەدگوهێزت، دبێژت: عەلییێ كوڕێ ئەبوو طالبی هندەك مال ژ یەمەنێ هنارت، پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەو مال د ناڤبەرا چار مرۆڤان دا لێكڤەر، ئینا زەلامەكی ژ صەحابییان گۆت: ئەم ژ ڤان دفەرتر بووین وی ئەڤ مالە دابا مە! گاڤا ئەڤ ئاخفتنە گەهشتییە پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: [**ألا تأمنونني وأنا أمين من في السماء يأتيني خبر السماء**

صباحا ومساء؟] ئەرێ ما هەوە باوەری ب مـن نائـێـت، وئـەز ئـەمینـێ وی خودایـیـمـە یێ ل عـەسمانی، سپێدێ وئێڤاری وەحی بۆ مـن ژ عـەسمانی دئێت؟ ئینا زەلامـەکێ چاڤ کویر وسەرتراشی وریـهـ مەزن گۆت: ئەی پێغەمبـەرێ خودێ تـەقوا خودێ بکـە! پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: **[ویلك أولست أحق أهل الأرض أن يتقى الله]** نەمان بۆ تە بت! ما ئـەز ژ خەلکێ عـەردی هـەمییان هـەژیتـر نینم کو تـەقوا خودێ بکـەم؟ گـۆت: پاشـی ئـەو زەلام رابـوو چوو، ئینـا خالـدێ کـورێ وەلیـدی گـۆت: ئـەی پێغەمبەرێ خودێ شیـرەکی ل ستوییێ وی نەدەم؟ گۆت: **[نە، بەلکی یێ نڤێژکەر بت]**، ئینـا خالـدی گـۆت: گـەلـەك نڤێژکـەر هـەنـە وێ ب ئـەزمـانـێ خـۆ دبێـژن یـا دلـێ وان باوەری پێ نەهەی، ئینا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: **[إني لم أومر أن أنقب قلوب الناس ولا أشق بطونهم]** فەرمان ل من نەهاتییەکرن ئەز دلێن خەلکی بکەلێشم، یـان زکێن وان بدرینم.

پاشـی پێغـەمبـەری -سلاڤ لێ بن- بـەرێ خۆ دا وی زەلامـی دەمـێ پشت دای وچووی وگۆت: **[إنه يخرج من ضئضىء هذا قوم يتلون كتاب الله رطبا لا يجاوز حناجرهم، يمرقون من الدين كما يمرق السهم من الرمية -وأظنه قال:- لئن أدركتهم لأقتلنهم قتل ثمود]** ژ هێڤێن ومەعدەنێ ڤی هندەك دێ دەرکەڤن قورئانێ تـەڕ دخوینن بەلێ ئـەو ژ گـەروییێن وان دەرباس نابت، وەسا ژ دینی دەردکەڤن وەکی تیر ژ کڤانی دەردکەڤت -وئەز دبێژم وی گۆت:- ئەگەر ئەز بگەهمە وان کوشتنەکا وەکی یا ئـەموودی دێ دگەل وان کەم.

ومەخسەدا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ب وان مرۆڤان ئەو دەستەك بوو یا پشتی هنگی ب ناڤێ (خەوارج) هاتییە نیاسین، وەکی دێ بۆ مە دیار بت، ئەگەر خودێ حەز بکەت.

و ژ ڤێ حەدیسێ بۆ مە دیار دبت کو دەرگەهێ سەرەکی یێ ئەڤ توخمێ مرۆڤان تێ دبۆرن وبەر ب ئنحرافێ ڤە دچن خۆ نەڕازیکرنا ل سەر حوکمێ مەزنێ موسلمانانە، ئەگەر خۆ ئەو حوکم یێ شەرعی ژی بت، بەلکی خۆ ئەگەر ئەو مەزن پێغەمبەر ب خۆ بت -سلاڤ لێ بن-، وتشتێ دی یێ ژ ڤێ حەدیسێ دئێتە وەرگرتن ئەوە پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بۆ مە ئاشکەرا کر کو دڤێت موسلمان (ب تایبەتی ئەوێ حاکم بت) حوکمی ب ظاهری ل سەر خەلکی بکەت، وکەسێ ب ئنیەتا دلی کافر نەکەت وکوشتنا وی حەلال نەکەت، چونکی بەس خودێ ب ئنیەتا دلی دزانت، بەلێ چی گاڤا وان یا دلێ خۆ ئینا سەر بەرکێ وخورروج ل سەر جماعەتا موسلمانان کر، هنگی شەڕێ وان وکوشتنا وان بۆ مەزنێ موسلمانان دورست دبت.

هەر وەسا ژ ڤێ حەدیسێ ئاشکەرا دبت کو ئەڤ کەسێن هە، ئەوێن دێ ئنحرافێ ژ دینی کەن ووەکی تیری زوی ژێ دەرکەڤن، هندەك کەسێن ديندار وقورئانخوينن، وخواندنا وان بۆ قورئانێ ژی ژ یا هەمی خەلکێ دی خۆشتر وتەڕتر وپترە، وئەو عیبادەتێ ئەو بۆ خودێ دکەن ژی ژ یێ خەلکێ دی پترە، حەتا پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دگۆتنەکا خۆ دا دبێژتە صەحابییان: **[تحقرون صلاتكم مع صلاتهم، وصيامكم مع صيامهم]** هوین نڤێژێن خۆ ل بەر یێن وان ، وڕۆژییێن خۆ ل بەر یێن وان کێم دبینن،

یەعنی: ئەگەر تو ژ لایێ هژمارێ ڤە ڕۆژی ونڤێژێن صەحابییان د گەل یێن وان قیاس بکەی، یێن صەحابییان دێ بنە چوننە!

ودەمێ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- هندە ب بەرفرەهی سالۆختێن وان بۆ مە ئاشکەرا دکەت بۆ هندێیە دا ئەم ب ڕەنگ ورویێن وان نەئێینە خاپاندن، ودا ئەم -ژ بەر عیبادەتێ زێدە یێ ئەو دکەن- نەبێژین: ئەڤە گەلەك ب تەقوانە.. ودا پتر بۆ مە ئاشکەرا ببت کو بناخەیێ وی عیبادەتی یێ ئەڤ کەسە بۆ خودێ دکەن ل سەر سوننەتا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نەهاتییە دانان، لەو ڤی عیبادەتێ زێدە یێ وان دکر ڕێکا سەرداچوونێ ل بەر وان نەگرت..

سەرهاتییەکا دی ژ دەسپێکا وان:

سەرهاتییەکا دی ژ دیرۆکا دەسپێکا پەیدابوونا (کافرکەران) دێ ڤەگوهێزین، دا قویناغا دووێ ژ ژییێ وان بۆ مە بەرچاڤ ببت، ئەو قویناغا ئەم دشێین بێژینێ: (**کۆمبوونا بەری خۆ ئاشکەراکرنێ**).

ئیمامێ (دارەمی) ب ڕێکەکا دورست ژ (ئەبوو مووسایێ ئەشعەری) ڤەدگوهێزت، کو ڕۆژەکێ ئەو چوو مزگەفتا باژێرێ کووفە، گاڤا ئەو ب ژۆرکەفتی وی دیت هندەك زەلام ل مزگەفتێ دروینشتینە، هەر هندەکان سەرێ خۆ یێ دایە ئێك ووەکی خەلەکەکێ یا ژ خۆ دایە چێکرن، ووان زەلامەك ژ خۆ یێ هلبژارتی؛ دا ببتە مەزنێ وان، وهەر ئێك ژ وان هندەك بەرکێن هویر د دەستان دا بوون، مەزنێ وان

دگۆتـیێ: سـەد جـاران بێـژن: (سبحان الله)، ئـەوان وە دگـۆت، و ب بـەرکـان دهژمـارت، گاڤا خلاس ببـان، دا بێژت: سـەد جـاران بێژن: (الحمد لله) ئـەو دا وەکـەن.. وهۆسـا وان زکرێ خودێ دکر.

عەقلێ (ئەبوو مووسای) ژ ڤی کارێ وان نەبڕی، بەلـێ پا چو نـەگۆتێ وزوی چوو نك (عەبدللاهێ کوڕێ مەسعوودی)، وگۆتێ: ئەز نوکە یێ ژ مزگـەفتـێ دئێـم ومـن ل وێرێ تشتەك دیت ئەز یێ ژێ ڕازیم نـەبووم، و ب خودێ ژ خێرێ پێڤـەتر مـن چـو نـەدیتییـە، وچیرۆکـا وان مرۆڤـان بـۆ وی ڤـەگێـڕا، ئینـا (عـەبـدللاهێ کـوڕێ مـەسعوودی) گـۆتـێ: بۆچی تـە نـەدگۆتـە وان: هـویـن گـونەهێن خۆ بهژمێرن، وئـەز کەفیل تشتەك ژ خێرێن هەوە بـەرزە نـەبت؟! (ئـەبوو مووسـای) گـۆت: مـن چو نـەگۆتـە وان من گۆت کانێ تو دێ چ بێژی؟

عەبدللاهی گۆت: هلۆ ڕابە دا بچینـە نك وان، گاڤا ئـەو گـەهشتینە مزگـەفتـێ، عـەبـدللاهی سـلاڤ کـرە وان، وان بـەرسـڤا وی دا، عـەبـدللاهی گـۆت: ئـەی ئوممـەتـا موحەممەدی ئەڤە چیە هوین دکەن؟ وان گۆت: ئەی بابێ عەبدررەحمانی، ئـەڤـە هندەك بـەرکـن ئەم زکری پێ دکەین، عەبدللاهی گۆتە وان: ئـەی ئوممـەتا موحـەممـەدی هـوین چ زوی دچنە هیلاکێ! ئەڤە صەحابیێن پێغەمبـەرینـە -سـلاڤ لـێ بن- هێشتا دساخن، وئـەڤە جلکێن وینە هێشتا نەڕزینە، وئەڤە ئامانێن وینە هێشتا نـەشکـەستینە، یـان هـوین ل سەر ڕێکەکێنە چێتر ژ ڕێکا موحەممەدی، یان ژی هوین دێ دەرگـەهـێ سـەرداچوونێ ڤـەکـەن، وان گـۆت: ئـەی بـابێ عـەبـدررەحمـانی، ب خـودێ ژ خێـرێ پێڤـەتـر مـە چـو

نەڤیایە، عەبدللاهی گۆتیێ: گەلەك كەس هەنە داخوازا خێرێ دكەن، وناگەهنە خێرێ، پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بۆ مە گۆتییە: **[هندەك كەس دێ دەركەڤن قورئانێ دخوینن، خواندنا وان ب سەر سەرێ وان ناكەڤت]**، وئەز نزانم بەلكی پترییا وان ژ هەوە بن.

(عەمرێ كورێ سەلەمەی) ئەوێ ڤێ حەدیسێ ڤەدگوهێزت، دبێژت: من دیت پترییا وان یێن ئەو زكر دكر ل رۆژا نەهرەوانێ شەرێ مە دكر. یەعنی: ل سەر دەمێ ئیمام عەلی ئەو گەهشتبوونە خەوارجان وهاتنە شەرێ موسلمانان.

وكەس بلا هزر نەكەت كو صەحابییێ پێغەمبەری عەبدللاهێ كورێ مەسعوودی -خودێ ژێ رازی بت- دژی زكرێ خودێ بوو، یان نەدهێلا خەلك زكرێ خودێ ل مزگەفتان بكەن، نە.. بەلێ گاڤا وی دیتی ڤان مرۆڤێن هە بیدعەیەكا نوی د دینی دا دەرێخست، وئەو یێن زكرێ خودێ ب رەنگەكێ وەسا دكەن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- وصەحابییێن وی نەدكر، وی هزرا خرابییێ ژ وان كر، وهزرا وی پشتی هنگی راست دەركەفت، وعەبدللاهی نەگۆت: دێ.. قەیدی ناكەت! مانێ ئنیەتا وان یا باشە! چونكی وی دزانی د تەرازییا شریعەتی دا ئنیەتا باش ئەگەر (ئتتباع) د گەل دا نەبت چو بهایێ خۆ نینە.

ئەڤە قویناغا وان یا دووێ بوو، قویناغا بەری خۆ ئاشكەراكرنێ وەكی مە گۆتی، ئەو قویناغا وان تێدا دەست ب (غلووێ) وتوندكارییا د دینی وعیبادەتی دا كری، ودەمەكێ درێژ پێڤە نەچوو ڤێ توندییێ بەرێ وان دا قویناغەكا دی، قویناغا خۆ

ئاشكەراكرنێ، دەمێ وان خۆ ژ جڤاكا موسلمانان ڤەدەركری، وپترییا موسلمانان یێن كو نە د گەل وان كافر كرین وكوشتنا وان حەلالكری..

خەوارج.. وكافركرنا موسلمانان:

ل سەر دەمێ خەلیفێ موسلمانان یێ سییێ ئیمامێ شەهید (عەلییێ كوڕێ ئەبوو طالبی) -خودێ ژێ ڕازی بت- فتنا كافركرنێ سەر هلدا، پشتی چەند سالەكا د بن گلێشێ بیدعەیێ ڤە غەونی، و ب دەستێن نەزانان هاتییە خۆشكرن.

و ل ڤێرێ ئەز خۆ مەجبوور دبینم كو بەرپەڕەكێ كورت ژ ڤی دەمی ژی ڤەگێڕم، دا دەسپێكا فتنا كافركرنێ د ناڤ ئوممەتێ دا بۆ مە ئاشكەرا ببت.

ئاشكەرایە كو ئەو دەستەكا بیدعەچی یا كو ب ناڤێ: **(دەستەكا خەوارجان)** هاتییە ب ناڤكرن، ئێكەمین دەستەك بوو كافركرنا موسلمانان كرییە بەندەك ژ بەرنامە وپەیرەوێ خۆ، وهەر چەندە ئەو نە ئێكەمین كۆما (مونحەرف) بوو د دیرۆكا ئیسلامێ دا پەیدا بووی، بەلكی بەری وان ژی هندەك فتنەچی پەیدا بووبوون، وكار بۆ تێكدانا سەر وبەرێ موسلمانان كربوو، بەلێ تشتێ خەوارج ژ ڤان كەسێن دی جوداكری ئەڤە بوو وان دەركەفتنا ل سەر مەزنێ موسلمانان وكافركرن وكوشتنا هەر كەسەكێ نە د گەل بیر وبۆچوونێن وان بت كرە پشكەك ژ دینی!

ل دەسپێكا سالا (٣٧) ێ مشەختی شەڕەك د ناڤبەرا دو كۆمێن موسلمانان دا چێبوو، كۆما خەلیفێ راشدی یێ چارێ ئیمام عەلی، وكۆما والییێ شامێ

موعاویەی -خودێ ژ هەردووان ڕازی بت-، وئەڤ شەڕە ل سەر هندێ هاتە ڕاوەستاندن کو هەر لایەك مرۆڤەکی ژ خۆ هلبژێرت وبکەتە حەکەم، دا پێکڤە ڕويننە خوارێ وچارەیەکێ بۆ ڤێ گرفتارییێ بدانن، وڕێزێن موسلمانان جارەکا دی بکەنە ئێك، ئیمام عەلی (ئەبوو مووسایێ ئەشعەری) هلبژارت، وموعاویەی (عەمرێ کوڕێ عاصی) هلبژارت، وقەولێ وان ئەو بوو ئەڤ هەردو حەکەمە ل هەیڤا رەمەزانێ ڕوینن، ودەمێ ئیمام عەلی ژ (صففینێ) زڤڕییە باژێڕێ کووفە -پشتی ئەڤ ڕێککەفتنە د ناڤبەرا وی وموعاویەی دا چێبووی- نێزیکی هەشت هزار کەسان ژ قورئانخوینێن لەشکەرێ وی، وباراپتر ژ وان ئەو بوون یێن قورئان ژبەر! نەڕازیبوونا خۆ ل سەر بڕیارا ئیمامی ئاشکەرا کر وهێجەتا وان ئەڤە بوو وان گۆت: حوکم بەس یێ خودێیە، چاوا تو قەبویل دکەی حاکمەکێ دی ژبلی خودێ هەبت، ئەڤە پێلێدانا ئەمرێ خودێیە.

ودەمێ ئیمام عەلی ل مزگەفتێ ڕادبووڤە دا خوتبێ بۆ خەلکی بخوینت ڤان مرۆڤان قەرەبالغ ل مزگەفتێ دکر؛ دا کەس گوهێ خۆ نەدەتە ئیمامی، پاشی مەسەلە گەهشتە وی حەددی ڤان مرۆڤان خۆ ژ کۆما موسلمانان ڤەدەرکر وهەمی چوونە (حەرووراىێ) کو جهەکە ژ دەرڤەی باژێڕێ کووفە، وهەمی ل وێرێ گەهشتنە ئێك، و ل سەر دوژمناتییا ئیمام عەلی وهەڤالێن وی کۆم بوون، ودوریشمێ وان هلگرتی ئەڤە بوو: (**لا حکم إلا لله**) وگۆتن: مادەم عەلی ب حوکمێ مرۆڤان ڕازیبوویە ئەو کافرە! ئیمام عەلی پسمامێ خۆ (عەبدللاهێ کوڕێ عەبباسی) هنارتە نك وان؛ دا دان وستاندنێ د گەل وان بکەت، وعەبدللاه شیا ب زانینا خۆ یا بەرفرەهـ نیڤەك ژ وان (کو

چار هزار کەس بوون) قانع بکەت کو ئەڤ کارێ ئیمام عەلی کری نە پێلێدانە ل سەر حوکمێ خودێ، لەو ئەو زڤرینە کووفە وجارەکا دی ب ئیمامەتییا عەلی ڕازیبوون، بەلێ چار هزار کەسێن دی هەر مانە ل سەر بۆچوونا خۆ ولێڤە نەبوون، وڕۆژ بۆ ڕۆژێ ئنحرافا وان زێدە بوو، حەتا وان گۆت: هەر موسلمانەکێ گونەهەکا مەزن بکەت دێ کافر بت و ژ جەهنەمییان ئێتە حسێبکرن، لەو کوشتنا وی یا حەلالە، پاشی وان ئەڤ گۆتنەکا خۆ کرە کریار ژی، ڕۆژەکێ هندەك ژ وان هاتنە د ڕێکا صەحابییێ پێغەمبەری عەبدللاهێ کوڕێ خەبابی دا ئەو وژنکا وی پێکڤە کوشتن، وزکێ ژنکا وی -ئەوا ب حەملە- دڕاند وبچویك ژێ ئینادەرێ، ئیمام عەلی کەسەك هنارتە نك وان دا بێژتێ: کێ عەبدللاهـ کوشتییە؟ وان بەرسڤ دا: مە هەمییان ئەو یێ کوشتی! پشتی ڤێ هەمییێ ئیمام عەلی نەچار بوو لەشکەرەکی بتە شەڕێ وان ووان بکوژت، ئەو بوو شەڕێ (نەهرەوانێ) د ناڤبەرا وان دا چێبوو، و د ڤی شەڕی دا شکەستن کەفتە ڕێزێن خەوارجان، وصەحابییێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هەمییان پشتەڤانییا عەلی د ڤێ چەندێ دا کر خۆ ئەوێن نە د گەل وی ژی.. ئەڤە دەسپێکا پەیدابوونا فتنا کافرکرنا خەلکی بوو د دیرۆکا ئیسلامێ دا مە ب کورتی ڤەگێڕا..

هندەک ژ بیر وباوەرێن خەوارجان:

ووەکی بۆ مە دیار بووی (خەوارج) ئێکەمین دەستەك بوو ب ڤی کارێ خراب ڕابووی: کارێ کافرکرنا موسلمانان، لەو یا فەرە ئەم کورتییەکێ ژ بیر وباوەرێن وان بەر

چاڤ بکەین، دا بۆ مە ئاشکەرا ببت کانێ کارتێکرنا وان ل سەر (خەوارجێن ڤی دەمی) ئەوێن خەلکی کافر دکەن وکوشتنا وان حەلال دکەن چەندە؟

خەوارجان -وەکی زانایێن مە یێن باوەرێ ژێ ڤەدگوهێزن- مەزهەبێ خۆ یێ بەطال ل سەر هزرا دەرکەفتنا ژ بن حوکمێ مەزنێ موسلمانان ئاڤاکر بوو، لەو دیارکرنا خەلەتییێن حاکمی (یان حوکمەتێ) ب خێرترین کارە ل نک وان، دێ بینی تشتێ ژ هەمییێ پتر ئەو دان وستاندنێ ل نک عامییان ل سەر دکەن خەلەتییێن (حاکمانە)، بۆ هندێ دا دلێن خەلکی ژ مەزنان ڕەش بکەن، هەر چەندە ئەو دزانن کو دیارکرنا ڤان خەلەتییان بۆ عامییان دبتە پتر بەلاڤکرن بۆ ڤان خەلەتییان نە کو چارەسەرکرن.

ودەرکەفتنا ل سەر وی حاکمێ بێ ئەمرییەکا خودێ بکەت ل نک وان کارەکێ واجبە، وییێ پێ نەڕابت کەسەکێ تاوانبارە.

هەر وەسا خەوارجان خۆ ڤەدەرکرنا ژ جڤاکا موسلمانان حسێب دکر باشترین ڕەنگێن جیهادێ، وپشتی هنگی وان جیهادا دژی ڤێ جڤاکا کافر -ب دیتنا وان- کرە ئێك ژ بناخەیێن مەزهەبێ خۆ، وگۆتن: هەر موسلمانەکێ نەگەهتە مە وشەڕی دژی جڤاکا کافر نەکەت، ئەو کافرە چونکی ب کوفرێ یێ رازییە، وکوشتنا وی ژی یا حەلالە.

وگۆتن: هەر موسلمانەکێ گونەهەکا مەزن بکەت، دێ د جەهنەمێ دا ئەبەدی بت، وچو جلاران ژێ دەرناکەڤت، ژ بەر ڤێ چەندێ درەو -بۆ نموونە ل نک خەوارجان نەبوو-، وتە نەددیت ئێك ژ وان درەوێ بکەت!!

ووان دگۆت: ئەم دێ ل دویڤ قورئانێ چین، وهەر حەدیسەکا هەبت ئەگەر د گەل قورئانێ یا ڕێککەفتی نەبت -ئەڤە ل دویڤ تێگەهشتنا وان- ئەم ل دویڤ ناچین وکاری پێ ناکەین.

ووان (غلوو وتەطەرروف) د کرنا عیبادەتی دا دکر، وئەو ل سەر خۆ واجب دکر یا خودێ وپێغەمبەری نەگۆتی، وەکی واجبکرنا قەزاکرنا وان نڤێژان ل سەر ژنێ یێن کو خودێ ئەو ژێ عەفیکری، وزێدە گرتنا ڕۆژییێن سوننەت، وخواندنا قورئانێ ب شەڤێ حەتا دبتە سپێدە.. وهتد. ئەڤە ب کورتی هندەك ژ بیر وباوەرێن خەوارجانە.

دو پێلێن هەڤدژ:

پشتی ڤێ بەرچاڤکرنا دیرۆکی بۆ هێڤێنێ فتنا کافرکرنێ، دێ بێژین: ل ڤی دەمێ ئەم نوکە تێدا دژین، دو پێلێن هەڤدژ د ناڤ جڤاکێن مە موسلمانان دا هەنە، هەردو (١٨٠) دەرەجەیان ژ ئێك ودو ددویرن. ئێك پێلا (**مەرجئییەتێیە**)، ئەوا ژ خەمسارییا خەلکی د دەر حەقا دینی دا پەیدا بووی، ویا دووێ پێلا (**خارجییەتێیە**)، ئەوا وەك (رد فعل) ژ پێلا بۆری پەیدا بووی، ڤێجا مەبەستا مە ب ڤان هەر دو پێلان چیە؟

بۆ ئاشکەراکرن دێ بێژین: (مەرجئی) ئەو سەرداچوویینە ئەوێن دبێژن: ئیمان باوەرییا ب دلی وگۆتنا ب دەڤی ب تنێیە، وکار وکریاران چو پەیوەندی پێڤە نینە، وباوەرییا دلی کێم وزێدە نابت، لەو کرنا گونەهێ چو کاری ل باوەرییا خودانی ناکەت..

ئەڤە بۆچوونا وێ دەستەکا بیدعەچییە ئەوا د کەڤن دا د ناڤ موسلمانان دا پەیدا بووی و ب ناڤێ (مەرجئی) ناڤدار بووی، وئەڤ بۆچوونە ل دەمێ مە یێ نوکە ژی زێدە یا بەلاڤە، هەر چەندە جلکەکێ نوی یێ کرییە بەر خۆ، گەلەك کەسان تو دێ بینی چو رەنگ وروییێن دینداریێ ل نك نینن، د گەل هندێ ژی دبێژن: دلێ مە یێ صافییە، وشەرت دلە! ئەڤە هەر مەرجئییەتا دوهییە ب کراسەکێ نوی ئەڤرۆ هاتییە مەیدانێ، لەو دڤێت ئەم خۆ لێ هشیار کەین دا نەکەڤینە داڤێن وان.

وبەرانبەر ڤێ بۆچوونا (مونحەرف) بۆچوونەکا دی یا خرابتر هەیە، ومخابن ئەو ژی نوکە د ناڤ هندەك دیندارێن مە دا یا بەلاڤە، بۆچوونەکا د بناخەیێ خۆ دا بۆ ڤێ بۆچوونا خەوارجان دزڤرت یا مە بەری نوکە بەحس ژێ کری. وئەڤ بۆچوونە وەك (رد فعل) ژ بۆچوونا بۆری (یا مەرجئییان) پەیدا بوویە، هندەك دیندارێن مە دەمێ دیتی هندەك کەسان سستی د دینی دا کرییە، و(ئیمان) هەمی د باوەرییا دلی وگۆتنا دەڤی دا کۆمکرییە، وچو پویتەی ب کار وکریاران ناکەن، بەروڤاژییا رێکا وان کەفتنە رێ، ورەنگەکێ (غلوویێ) ب کار ئینا وبێی ب خۆ بحەسیێن بۆ وێ باوەرییێ چوون کو (ئیمان) کار وکریار ب تنێیە، وباوەرییا دلی چو بهایێ خۆ نینە، لەو وان موسلمان ب کرنا گونەهێن مەزن کافرکرن، وگۆتن: مە شۆلە ژ دلی نینە، چونکی کرنا خرابییێ نیشانا دلێ خرابە!

وکانێ چاوا بۆچوونا ئێکێ یا خەلەتە وئەنجامێ وێ خەمساری وسستییا د دینی دایە، وەسا بۆچوونا دووێ ژی یا خەلەتە وئەنجامێ وێ توندکارییا د دینی

دایە، وڕێبازا دورست د ناڤبەرا ڤان هەردو بۆچوونان دایە، وەکی دێ بۆ مە ئاشکەرا بت، ئەگەر خودێ حەز بکەت.

(ئیمان) چیە؟

ب دیتنا (أهل السنة والجماعة) ئیمان گوهدارییا ئەمرێ خودێ وپێغەمبەرییە -سلاڤ لێ بن- ب دلی وئەزمانی ولەشی هەمییێ، وکانێ چاوا باوەرییا ب دلی وگۆتنا ب دەڤی دکەفتە د بن ڕامانا ئیمانێ دا وەسا کار وکریار ژی دکەڤنە د بن دا، وباوەرییێ -پشتی ڤێ چەندێ- بناخەیێ خۆ هەیە وهندەك چەق وطا ژی ژێ دچن، بناخە نیاسینا خودێیە وباوەری ئینانا ب وی ب دلی، وئاشکەراکرنا ڤێ باوەرییێ ب ئەزمانی، وئەڤە ب پەیڤا (شەهادێ) ب جهـ دئێت، ویێ ڤێ چەندێ بکەت بناخەیێ باوەرییێ ل نك خۆ پەیدا دکەت، بەلێ باوەرییا وی تمام نابت حەتا ئەو چەق وطایێن باوەرییێ ل نك خۆ پەیدا نەکەت، وچەق وطایێن وێ ئەڤەنە: ب جهئینانا ئەمر وفەرمانێن خودێ، وخۆدویرکرنا ژ تشتێن حەرام، وئەڤە دەرەجەیا دوویێە، ودرەجا سییێ ویا ژ هەمییێ بلندتر ئەوە مرۆڤ کارێن خێرێ وسوننەتێ بکەت، ئەوێن خودێ ل سەر مە واجب نەکرین بەلێ کرنا وان ل بەر مە شرینکری.

و د مەزهەبێ سوننییان دا -کو مەزهەبێ ناڤنجییە- نەباوەری ئینانا ب دلی ئەصلێ ئیمانێ ژ نك خودانی دبەت ووی کافر دکەت، ونەپێگیرییا ب حەلالی وحەرامی کاری ل باوەرییێ دکەت، چونکی خرابییا کاری زیانێ دگەهینتە پاقژییا

دلی، وگرێدانەکا موکم د ناڤبەرا باوەرییا دلی وکریارێن لەشی دا هەیە، وباوەرییا دلی ب کریارێن لەشی کێم وزێدە دبت، وهندەك جاران دمینت ونامینت. ل سەر ڤی بناخەیێ ئاشکەرا (أهل السنه) خەلکێ قبلێ ب کرنا گونەهەکێ -ئەگەر خۆ ئەو گونەهـ یا مەزن ژی بت- کافر ناکەن، هندی ئەو وێ گونەهێ حەلال نەکەن، و ژ نك خۆ فەتوایێ ب کوفرا وان ژی نادەن، بەلێ بەرانبەر ڤێ چەندێ ئەو نابێژن: باوەری د دلی ب تنێ دایە وکریار ئەگەر یا حەرام ژی بت چویێ ژ باوەرییێ کێم ناەت.

کافرکرن.. وهندەک بناخەیێن فەر:

وبۆ وان کەسێن ب فتنا کافرکرنێ موبتەلا بووین دێ بێژین: مرۆڤ بەری قەستا کەند وکوورێن کافرکرنێ بکەت، هندەك بناخەییێن فەر هەنە دڤێت ئەو خۆ لێ هشیار بکەت دا د سەر دا نەچت، ونەبتە هەڤالێ خەوارجان، ئەو بناخە ژی ئەڤەنە:

ئێك: هندی باوەرییە -وەکی مە گۆتی- تشتەکێ لێکدایە (مرَکبَ) ژ بناخە وچەق وطایان پێك دئێت، وهندی باوەرییێ بناخە هەبت نەمانا چەقەکێ وێ وێ ب ئێکجاری نابەت، وکوفر ژی هەر یا وەسایە.

دو: ژ ئایەتێن قورئانێ وحەدیسێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دئێتە زانین کو کوفر دو کوفرن، کوفرەك خودانێ خۆ ژ ئیسلامێ دەردئێخت، وەکی نەباوەرییا ب هەبوونا خودێ، یان دانانا شریکەکی بۆ وی د پەرستنێ دا، یان ترانەکرنا ب گۆتنا خودێ وپێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-.. وهتد، وکوفرەك خودانێ خۆ گونەهکار دکەت بەلێ

وی ژ خانەیا ئیسلامێ نادەرێخت، وەکی دێ پاشی ل سەر ئاخڤین، ئەگەر خودێ حەز بکەت.

سێ: شەرت نینە هەر کەسەکێ چەڤەك ژ چەڤێن باوەرییێ ل نك هەبت ئەو ببتە خودان باوەر، هەر وەسا شەرت نینە هەر کەسەکێ چەڤەك ژ چەڤێن کوفرێ ل نك هەبت ئەو ببتە کافر، یەعنی: ئحتمالە مرۆڤەکێ کافر هەبت پشکەکا باوەرییێ ل نك هەبت ونەبتە خودان باوەر، هەر وەسا ئحتمالە مرۆڤەکێ خودان باوەر هەبت چەڤەکێ کوفرێ ل نك هەبت وئەو پێ نەبتە کافر، وبەس بۆ نموونە دێ وێ حەدیسێ ڤەگێڕین یا (موسلم) ژ (ئەبوو هورەیرەی) ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: **[اثنان في أمتي هما بهم كفر الطعن في النسب، والنياحة على الميت]** دو تشتێن کوفرێ د ناڤ ئوممەتا من دا هەنە: تانا د نەسەبێ دا، وپێگۆتنا ل سەر مری.. وئەڤێ مەسەلێ -ئەگەر خودێ حەز بکەت- پشتی دەلیڤەیەکا دی پتر دێ ئاشکەرا کەین.

چار: د دەرێخستنا ئەحکامان دا ل سەر خەلکی چێ نابت ئەم ل ئایەتێن قورئانێ ب تنێ بزڤڕین، بێی سوننەتا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بدانینە بەر، چونکی سوننەتە ئەحکامێن قورئانێ ئاشکەرا دکەت، وئەوێ خۆ ژ ڤێ ڕاستییێ بێ ئاگەهـ بکەت دێ کەفتە د گەلەك خەلەتییێن مەزن دا.

کافرکرن.. وچەند توخوییەک:

ژبلی ڤان بناخەیێن بۆری کافرکرنێ هندەك توخویب ژی هەنە دڤێت مرۆڤ پێ ئاگەهدار بت، ژ وان توخویبان:

ئێك: حوکمکرن ب سەرڤەییا (ظاهرێ) مرۆڤییە:

وئەڤە ئێك ژ (قاعیدەیێن) ناڤدارە د علمێ (أصول الفقه)ی دا، و د مەزهەبێ سوننەتێ دا چێ نابت بۆ مرۆڤی حوکمی ل سەر ئنیەتێن خەلکی بکەت، و ب هزر وتەخمینا خۆ خەلکی کافر بکەت، (موسلم) د حەدیسەکێ دا ڤەدگوهێزت کو ئوسامەیێ کورێ زەیدی د شەرەکی دا کەفتە بەرانبەر زەلامەکێ کافر، وگاڤا ئەو نێزیکی وی بووی دا وی بکوژت، وی زەلامی گۆت: (لا إله إلا الله)، بەلێ ئوسامەی ئەو کوشت، وگاڤا زڤرییە مەدینی وسوحبەتا خۆ د گەل وی زەلامی بۆ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڤەگێڕای، پێغەمبەری خۆ ل سەر ڤی کارێ وی نەڕازی کر، وی گۆت: ئەی پێغەمبەرێ خودێ، مانێ وی ژ ترسێن کوشتنێ ئەو ئاخفتن گۆت، نە کو وی باوەری پێ هەبوو، ئینا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: **[أفلا شققت قلبه حتى تعلم أقالها أم لا]** یا دێ بلا تە دلێ وی کەلاشتبا دا بزانی کانێ وی ژ دل گۆتبوو یان نە! یەعنی: ما تە دلێ وی شەق کربوو دا تو بزانی کانێ وی ئەو گۆتن ژ دل گۆتبوو یان ژ ترسان دا؟ وگۆت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەڤ گۆتنا خۆ هند دوبارە کر حەتا ئوسامەی گۆتی: خوزی ئەڤرۆ ژ نوی ئەز موسلمان ببام، یەعنی: دا من ئەڤ گونەهە نەکربا.

ئەڤە ئەو زەلام بوو يێ شيرێ خۆ بۆ شەڕێ ئیسلامێ هلگرتی، ڤێجا پا هوین بۆ وان چ دبێژن یێن مرۆڤێن نڤێژکەر ورۆژیگر کافر دکەن چونکی ئێك ژ وان فلان گونەهێ دکەت، بلا ئەو گونەهـ چەند یا مەزن ژی بت!

دو: (ئحتیاط) د کافرکرنا مرۆڤەکێ دەسنیشانکری دا:

ئەڤە ژی ئێك ژ بناخەیێن مەزهەبێ سوننییانە، ومەعنا ڤێ ئەوە ل نك سوننییان چێ نابت مرۆڤ مرۆڤەکی ژ خەلکێ قیبلێ کافر بکەت ئەگەر خۆ گۆتنەك یان کریارەکا کوفرێ ژی ژێ چێ ببت حەتا شەرتێن کوفرێ ل نك پەیدا نەبن، ومانعێن کوفرێ ژ نك ڕانەبن، ژ بەر ڤێ چەندێ زانایێن (ئەهلێ سوننەتێ) دەمێ ڕەخنە ل هندەك مونحەرفان دگرت ئاخفتنێن وان دئینان و دگۆتن: ئەڤە گۆتنا کوفرێیە، و د گەل هندێ ژی نەدگۆت: خودانێ ڤێ گۆتنێ کافرە، وفەرقەکا مەزن د ناڤبەرا ڤان هەردو گۆتنان دا هەیە بۆ وی یێ هزرا خۆ تێدا بکەت.

سێ: دیارکرنا هێجەتێ بەری کافرکرنێ:

وهەر چەندە ئەڤە مەسەلەکا دویر ودرێژە بەلێ ب کورتی دێ بێژین: زانایێن سوننەتێ هەمی ل وێ باوەرێنە کو چێ نابت مرۆڤەکێ دەسنیشانکری ژ موسلمانان بێتە کافرکرن -ئەگەر خۆ کوفر ژی ژێ پەیدا ببت- حەتا حوجەت ل سەر وی دیار نەئێتە دیارکرن، ژ بەر ڤێ چەندێ دەمێ شریعەت یێ حاکم زانایان فەتوا ب کوفرا کەسەکێ دەسنیشانکری نەددا حەتا دان وستاندن د گەل نەکربا وحوجەت ودەلیل بۆ وی ئاشکەرا نەکربان، دا وی چو هێجەت نەمینن.

چار: نه كافركرنا ب گونەهێ:

مرۆڤێ ژ خەلكێ قیبلێ بت ب كرنا گونەهێ كافر نابت، ئەگەر ئەو گونەهـ چەند یا مەزن ژی بت، هندی ئەو وێ گونەهێ بۆ خۆ حەلال نەكەت، گاڤا وی ئەو حەلال كر هنگی ئەو دێ كافر بت، چونكی دێ گۆتنا خودێ وپێغەمبەرێ وی -سلاڤ لێ بن- درەوین دەرێخت، مەعنا: كەسەك ئەگەر درەوێ بكەت -وبلا ژ بیر نەكەین كو ئەڤە ژی پشكەكە ژ (الحكم بغیر ما أنزله الله)- ئەو كافر نابت، بەلێ چی گاڤا وی گۆت: درەو تشتەكێ حەلالە ویێ باشە، هنگی ئەو دێ كافر بت، چونكی دێ گۆتنا خودێ وپێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- درەو دەرێخت دەمێ ئەو دبێژن: درەو حەرامە.

كافركرن.. وچەند مانعەك:

و د رێبازا سوننەت وجەماعەتێ دا كافركرنێ هندەك مانع بۆ هەنە، ئەگەر ئێك ژ وان ل نك كەسەكی هەبوو چێ نابت ئەو بێتە كافركرن، ئەو مانع ژی ئەڤەنە:

ئێك: نەزانین یان (جەهل):

وئەڤ مانعە ژ كەسەكی بۆ ئێكێ دی، و ژ جهەكی بۆ ئێكی، ودەمەكی بۆ ئێكی یێ جودایە، ودڤێت نەئێتە هزركرن كو هەر كەسەكێ ڤێ هێجەتێ بۆ خۆ بگرت دێ ژێ ئێتە قەبویلكرن، وهندەك تشت د دینی دا هەنە دڤێت مرۆڤێ موسلمان بزانت، ونەزانینا وان بۆ وی نابتە عوزر.

دو: خەلەتی:

وئەڤێ ژی -ل نك زانایان- شەرتێن خۆ هەنە، دڤێت مرۆڤ یێ پێ زانا بت.

سێ: کوتەکی:

یان (اکراه) وەکی ب عەرەبی دبێژنێ، وەکی د قورئانێ دا هاتی: [**مَنْ كَفَرَ بِاللهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالإِيمَانِ ولَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْراً فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنْ الله ولَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ**] (النحل: ١٠٦) یەعنی: هەما ئەو درەوێ دکەن یێن کوفر کری و ژ باوەرییا خۆ لێڤەبووین، ئەوان غەزەبا خودێ ل سەر وانە، ئەو تێ نەبت یێ کوتەکی لێ هاتییەکرن کو ب ئەزمانێ خۆ کوفرێ بێژت، ڤێجا ژ ترسا مرنێ دا ئەو کوفرێ بێژت ودلێ وی ل سەر باوەرییێ یێ موکم بت، ئەوی چو لۆمە ل سەر نینە، بەلێ هەچییێ کوفرێ ب ئەزمانێ خۆ بێژت ودلێ وی یێ پێ خۆش بت، ئەوان غەزەبەکا دژوار ژ خودێ ل سەر وان هەیە.

چار: (تأویل):

ومەخسەد پێ ئەوە کەسەك بێ دەستی یان بێ قەصد بکەفتە د تشتەکی ژ کوفرێ دا، وئەگەر وی زانیبا وی ئەو تشت نەدکر.

پێنج: چاڤلێکرنا نەزانین د گەل دا بت:

ئەڤ کەسە ژی یێ خودان عوزرە حەتا حوجەت بۆ بێتە ئاشکەراکرن.. وڤان هەر پێنج مەوانعان هندەك شەرت پێ دڤێت ودیارکرنا وان شەرتان دەمەکێ درێژتر پێ دڤێت.

ئەڤە هندەك سەرقەلەم بوون دەربارەی مەسەلا کافرکرنا خەلکی، کو ئێك ژ وان فتنە وگرفتارییانە یێن ئوممەتا مە هەر ژ بەرێ وەرە تووش بوویی، مە ڤیا بیرا خواندەڤان لێ بینینە ڤە دا لێ دئاگەهدار بن.

وخودێ هاریکار بت.

مەعنا غولوویٚ وتەطەروفیٚ
وپەیوەندیا ویٚ ب ئیرهابیٚ ڤە

- مرۆڤ د کارئینانا زاراڤ و (موصطەلحاتان) دا دڤێت چەندەکێ یێ هشیار بت، دا خەلەت نەبت، (تەطەروف) و (ئیرهاب) ژ وان زاراڤانە یێن نوکە گەلەك دبەلاڤ، وگەلەك جاران د دەزگەهێن راگەهاندنێ دا دئێنە ب کارئینان.. ڤێجا مەعنایا وان چیە؟ وئەو ژ لایێ شەرعی ڤە چاوا دئێنە هلسەنگاندن..

ل سەری دڤێت ژ بیر نەکەین کو ترسکاری (ئیرهاب) ئەنجامێ تەطەروفییە، مەعنا: دڤێت ئێکەمین جار ئەم بزانین کانێ تەطەروفێ چیە، دا پشتی هنگی بزانین کانێ بۆچی وچاوا ئیرهاب ژێ پەیدا دبت، وئەگەر ئەم ل کیتابێ وسوننەتێ بزڤرین دێ بینین زاراڤێ (غولوویٚ) بۆ وی تشتی یێ هاتیە ب کارئینان یێ نوکە ئەم دبێژینێ: (تەطەروف)..

(غولوو) چیە؟

غولوو پەیڤەکا عەرەبیە ژ کارێ بۆری (غلا) هاتیە وەرگرتن، ومەخسەد پێ ئەوە تشتەك هند بلند ببت حەتا ژ حەددێ خۆ یێ طەبیعی دەرکەڤت، بهایێ تشتی دەمێ ژ

حەددی دەردكەڤت، دبێژنێ: (غـلاء)، ئـاڤ دەمـێ كـەل دئێتـێ و ب سـەر قـازانێ دا دچت، دبێژنێ: (غلي) وهۆسا.. و د مەسەلێن بیر وباوەر وهزران ژی دا ئەگەر مرۆڤی توخویب دەرباس كرن، دێ بێژن: ڤـی غولـوو كـر، و(غولـووێ) هـەر جـار (موبالـەغـە) و(تەشەددود) تێدا هەیە.. یەعنی: زێدە ب ناڤ ڤە چوون، وتوندی ودژواری..

ونوكە پەیڤا (تەطەروف) دئێتە ب كارئینان، وتەطەروف ئـەوە مـرۆڤ كـارێ ناڤنجی ژ دەسـت بـدەت و ب ئـێـك ژ هـەردو لایێن دی دا بـچـت.. هـەر تشتەكی دو لا هـەنـە، و د ناڤبەرا وان دا ناڤنجیاتییە، لایـەك سـستیا زێدەیە، ولایـەك شداندنا زێدەیە، مـرۆڤ چ ب ڤـی لایـی ڤـە بچت یـان ب لایـێ دی ڤـە بچت، دێ بتـە (موتـەطـەرف) یـەعنـی: لاگر.. چونكی وی خۆ دا (طەرەفی) و نیڤەك هێلا.

د مەسـەلێن دینـی ژی دا، دبت تـو مرۆڤـەكی ببینی د دینداریا خۆ دا یێ سست بـت، ئـەڤـە (موتـەطـەرفـە)، ودبت ئێكـێ دی هـەبـت زێـدە یـێ تونـد بـت، ئـەڤـە ژی (موتـەطـەرفـە).. ورێكا دورست ئـەوە مـرۆڤ یـێ نـاڤنجی بت، **[وكذلك جعلنـاكم أمـة وسطا]** خودێ دبێژت: مە هوین یێن كرینە ئوممەتەكا ناڤنجی.

تەطەروفا ئێكێ: سستیا د دینی دا سەری دكێشتە بێ دینییێ، وئەڤە تاوانە..

وتەطەروفا دوویێ: توندیا د دینی دا سەری دكێشتە ئیرهابێ، وئەڤە ژی تاوانە..

وئەڤ هەردو مەسەلە پێكڤە دگرێداینە، وگەلەك جاران ئێك دبتە ئـەگـەرا یا دی، ودڤێت ئەم ڤێ ڕاستییێ ئەم ژ بیرا خۆ نـەبـەیـن.. دەمـێ مـە دڤێت ڤـان هـەردو گرفتاریـان چارەسەر بكەین.

بەلێ یا بوویە عەدەت نوکە دەمێ دئێتە گۆتن: تەطەروف، مەخسەد پێ توندی ودژواریە، ئەوا ئێکا هند ژ مرۆڤی چێ دکەت ئەو دەست بدەتە ترسکاریێ، یەعنی: بەرێ مرۆڤ بدەتە هندێ ئەو ترسێ ب کاربینت دا هزرا خۆ ب تەعدایی بکەتە د سەرێ وی کەسی دا یێ موخالف بت.

چەند ڕەنگێن غولووێ هەنە؟

غولووا د دینی دا ب گەلەك ڕەنگان دئێتە پێش چاڤ، هندەك ژ وان ڕەنگان دێ ل ڤێرێ بەرچاڤ کەین:

١- غولووا د عەقیدێ دا، وئەڤە ژ هەمی ڕەنگێن غولووێ خرابترە؛ چونکی ئەو هندەك جاران بەرێ خودانی ددەتە کوفرێ، یان بیدعێ، یان ئنحرافا دژوار.. وەکی وان یێن غولوو د دەر حەقا خودێ دا کری، چ هندەك سالۆخەتێن مرۆڤان دابنە وی، وەکی دانا کوڕی بۆ وی، یان سالۆخەتێن وی دابنە هندەك مرۆڤان، وەکی وان یێن دوعایان بۆ خۆ ژ مرۆڤەکی یان قەبرەکی دکەن.

٢- غولووا د دەر حەقا مرۆڤان دا، کو مرۆڤ مرۆڤەکی ژ حەددێ وی یێ طەبیعی بلندتر لێ بکەت، ئەگەر خۆ ئەو مرۆڤ پێغەمبەر ژی بت، پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: [**لا تطرونی کما أطرت النصاری ابن مریم، فإنما أنا عبده، فقولوا عبد الله ورسوله**]. وە نەبت هوین من ژ حەددێ من بلندتر لێ بکەن وەکی فەلان کوڕێ مەریەمێ بلندکری، هەما ئەز عەبدم، ڤێجا بێژن: عەبدێ خودێ وپێغەمبەرێ وی.

٣- غولووا د كرنا عيبادەتان دا، وەكى وان ئەوێن خۆ ب كرنا نڤێژێن زێدە ڤە، يان ب گرتنا ڕۆژێن زێدە ڤە دوەستينن، جارەكێ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- چو مالا عائيشايێ ژنكەك ل نك ديت، گۆتێ: ئەڤە كيە؟ وێ گۆت: فلانە.. وبەحسێ نڤێژێن وێ كر، كو چەند زێدە نڤێژان دكەت، پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: بەسە.. هندێ بكەن هندى هوين بشێن، ب خودێ مەلەل بۆ خودێ چێ نابت حەتا ئەو بۆ هەوە چێ دبت.

٤- غولووا د زوهد ووەرەعێ دا، وەكى وان يێن تشتێن حەلال ل سەر خۆ حەرام دكەن، يا ژ وان ڤە ئەو تەقوايە، جارەكێ پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- زەلامەكێ پير ديت دو كوڕێن وى ملێن وى گرتبوون وئەو پيان دچوو، ئينا پسيار كر: ئەڤى چيە؟ وان گۆت: وى يا نەذر كرى پيان بچت، وسويار نەبت، پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- گۆت: خودێ چو منەت ب ڤى نينە ئەو خۆ تەعزيب بدەت، پاشى فەرمان لێ كر ئەو سويار ببت.

٥- غولووا د هندەك مەظاهران دا، وەكى مزگەفتان، يان قەبران، كو بلند بكەن وبنەخشينن، ومەصرەفەكێ زێدە لێ بكەن، (أم حبيبة وأم سلمة)يێ جارەكێ بەحسێ دێرەكێ ل حەبەشە كر وئەو نەخش ونيگارێن ل سەر هاتينە چێكرن، ئينا پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- گۆت: ئەوان دەمێ مرۆڤەكێ چاك د ناڤ دا دمرت، ئەو مزگەفتەكێ ل سەر قەبرێ وى چێ دكەن، ووان نەخشان ل سەر چێ دكەن، ئەو خرابترين خەلقێ خودێنە ل نك وى ڕۆژا قيامەتێ.

خودێ وپێغەمبەر بۆ غولووێ چ دبێژن؟

ژ گۆتنێن خودێ د قورئانێ دا:

١- **[يا أهل الكتاب لا تغلوا في دينكم ولا تقولوا على الله إلا الحق]** (النساء ١٧١) یەعنی: ئەی خودانێن کیتابێ زێدەگاڤییێ ل سەر دینێ حەق نەکەن، و ژ حەقییێ پێڤەتر هوین چو گۆتنان د دەرحەقا خودێ دا نەبێژن.

٢- **[قل يا أهل الكتاب لا تغلوا في دينكم غير الحق ولا تتبعوا أهواء قوم قد ضلوا من قبل وأضلوا كثيرا وضلوا عن سواء السبيل]** (المائدة: ٧٧) یەعنی: تو بێژە: هوین گەلی کیتابییان د باوەری ئینانا خۆ دا پێ ل توخوییێن حەقییێ نەدانن، ودویکەفتنا دلچوونێن خۆ نەکەن، وهوین دویکەفتنا وان نەکەن یێن سەرداچووین وبەرێ گەلەك مرۆڤان ژی دایە کوفرا ب خودێ، وئەو ژ رێکا راست دەرکەفتینە رێکا سەرداچوون وبەرزەبوونێ.

٣- **[وكذلك جعلناكم أمة وسطا لتكونوا شهداء على الناس ويكون الرسول عليكم شهيدا]** (البقرة ١٤٣) یەعنی: وکانێ چاوا مە بەرێ هەوە دا رێکا دینی یا راست، وەسا مە هوین کرنە ملل‌ەتەکێ ناڤنجی وباش؛ دا هوین ل ئاخرەتێ شاهدەیییێ ل سەر مللەتان بدەن کو پێغەمبەرێن وان پەیامێن خودایێ خۆ گەهاندبوونە وان، ودا پێغەمبەر ل ئاخرەتێ ل سەر هەوە ببتە شاهد کو وی پەیاما خودایێ خۆ گەهاندبوو هەوە.

و ژ گۆتنێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-:

١- ئبن عەبباس دبێژت: پێغەمبەری سلاڤ لێ بن گۆت: **[وإياكم والغلو في الدين فإنما أهلك من كان قبلكم الغلو في الدين]** هشیاری غولووا د دینی دا بن، هەما غوللوا د دینی دا ئەوێن بەری هەوە تێ بربوو (نەسائی ڤەدگوهێزت).

٢- مەعقەلێ کورێ یەساری دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: **[صنفان من أمتي لا تنالهما شفاعتي: سلطان ظلوم غشوم، وغال في الدين يشهد عليهم فيتبرأ منهم]** دو رەنگ ژ ئوممەتا من هەنە مەهدەرا من ژێ ناگرت: سولتانەکێ زۆردار، وئەوێ غوللوێ د دینی دا دکەت.. (طەبەرانی ڤەدگوهێزت).

٣- ژ ئەبوو هورەیرە وئبن عومەری دبێژن: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: **[يحمل هذا العلم من كل خلف عدوله ينفون عنه تحريف الغالين وانتحال المبطلين وتأويل الجاهلين]** ژ هەر دەستەکێ مرۆڤان یێن دادکەر ڤێ زانینێ هل دگرن، دەستێڤەدانا توندکاران، ودرەوێن نەحەقان، وتەفسیرێن نەزانان ژێ ددەنە پاش (حاکم ڤەدگوهێزت).

٤- ژ ئبن مەسعوودی دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- سێ جاران گۆت: **[هلك المتنطعون]**. (موسلم ڤەدگوهێزت) و(موتەنەطع) ئەوە یێ شداندنێ د گۆتن وکریارێن خۆ دا دکەت، پێغەمبەر دبێژت: ئەوێن وەسا تێچوون.

زیانێن غولووێ:

غولووا د دینی دا گەلەك زیانێن خۆ هەنە، ژ وان:

١- مرۆڤی ژ خودێ وحەقیێ ددەتە پاش.

٢- هندەك جاران دبتە ئەگەرا هندێ مرۆڤ بوەستییێت وسست ببت، ولێڤە ببت.

٣- یان بەرێ خودانی ددەتە توندیێ وئیرهابێ.

٤- وە ل مرۆڤی دکەت مرۆڤ هەرگاڤ هەست ب بێنتەنگیێ بکەت، وچو خۆشیێ ژ ژیانا خۆ نەبینت.

٥- مرۆڤی ژ ڕاستیا دینی کو ناڤنجیاتییە ددەتە پاش، وبەرێ وی ددەتە هیلاکێ.

ئەگەرێن غولوویێ:

وغولوویێ چەند ئەگەر ژی بۆ هەنە، ژ وان:

١- نەزانینا ب دینی: هندەك هزر دكەن ئەگەر مرۆڤ گەلەك ب ناڤ دینی ڤە بچت، بەرێ مرۆڤی دێ کەفتە تەطەروفێ، ئەو ب خۆ مەسەلە یا بەرۆڤاژییە، ئەوێ دینی باش نەزانت ئەوە ڕێکێ ل بەر خۆ خەلەت دکەت، وئەگەرێن نەزانینا د دینی ژی گەلەکن:

- خۆدویرکرنا ژ وەرگرتنا علمێ شەرعی ب هێجەتا هندێ کو ئەو نە ئختصاصێ منە.

- یان وەرگرتنا دینی ژ کەسەکێ ب دینی شارەزا نەبت. ب تایبەتی ئەگەر مرۆڤ ب زمانێ عەرەبی یێ شارەزا نەبت.

٢- خۆدویرکرنا ژ زانایێن دورست وکتێبێن وان ب هێجەتا هندێ کو ئەو نە د عەصری وحەرەکینە، وموجامەلێ د گەل حوکمەتان دکەن، ودویکەفتنا هندەك مرۆڤێن نیڤ زانا یان هەر دنەزان ژ بەر هندەك ئەگەرێن مەزهەبی یان حزبی..

٣- تەعەصصوب بۆ هندەك قالبێن حزبی ومەزهەبی یێن بەرتەنگ، ب ڕەنگەکێ وەسا کو مرۆڤ حەقیێ وەرنەگرت ئەگەر د ڕێکا وی قالبی ڕا نەگەهتە مرۆڤی.

٤- پالدان ل سەر عاطفێ وحەماسا جحێلینیێ، و ب پشت گوهـ ڤە لێدانا حیکمەتێ، ووێ خیبرەتا ژ سەربۆڕان پەیدا دبت، وئەگەر ئەم بەرێ خۆ بدەینە مرۆڤێن غولووێ دکەن دێ بینین هەمی (یان بارا پتر) ژ جحێلانە، ئەوێن چو سەربۆڕ نەهەین، وهەر ژ بەر ڤێ چەندێ د حەدیسێ ژی دا هاتیە (یا بوخاری ریوایەت دکەت): **[سیخرج قوم في آخر الزمان أحداث الأسنان سفهاء الأحلام يقولون من خير قول البرية]** ل دویماهییا زەمانی هندەك سەرداچوویی دێ دەرکەڤن، سالۆخەتێن وان ئەڤەنە: دجحێلن، دنەزانن، وگۆتنێن خۆش دبێژن..

٥- بەلاڤبوونا خرابی وکرێتیان (مونکەراتان) د جڤاکێ دا، وخۆ بێ دەنگکرنا حوکمەتێ ل سەر ڤێ چەندێ، یان پشتەڤانیا حوکمەتێ بۆ وێ، دبتە ئەگەرا (ڕەد فعلێ) وپەیدابوونا (تەطەرووفێ).

٦- ڕەڤینا ژ واقعێ نەخۆش، ژ فەقیرییێ، ژ بێ کارییێ، ژ ئزدواجییەتێ، وگەلەك ئێشێن دی یێن جڤاکی.. وهەبوونا هندەك جیهەتان کو ڤان کەسێن ژ واقعی دڕەڤن، وکەرب

ژێ ڤەدبن، ڤەحەوینن، و ب خودان بکەن، وکریارا شویشتنا دەماغی بۆ چێ بکەن، دا نەیارەتیا واقعی بکەن.

٧- تڕانەپێکرنا ب دینی وزانایێن دینی ومرۆڤێن دیندار، چ د دەزگەهێن ڕاگەهاندنێ دا بت، یان ژ لایێ بەرپرس ودەزگەهێن حکومی ڤە بت، ئەڤە ژی (تەغذیا تەطەروفێ) دکەت، نەکو عیلاج وبنبڕ دکەت، وەکی ئەو هزر دکەن.

٨- ودویر نینە هندەك جاران دەستێن بیانی ژی د پشت بەلاڤبونا دیاردێ دا هەبن، چ ب ڕەنگەکێ وەسا بت، ئەو پێ بحەسیێن یان ژی ئەو پێ نەحەسیێن ب ڕێکا سەرۆکێن وان یێن ئەو چو ژ پەیوەندی وکارێن وان نزانن.

چارەسەریا غولوویێ:

چارەسەریا غولوویێ ئەوا تەطەرروفێ پەیدا دکەت ب کورتی ب هندێ دبت کو ئەو ئەگەر بێنە ڕاکرن یێن غولوویێ پەیدا دکەن، وبەری نوکە مە بەحس ژێ کر، چونکی هندی ئەگەر بمینن، چو چارەسەری فایدەی ناکەن، ئەم دبینن ل گەلەك وەلاتان ل شوینا کو ئەگەرێن غولوویێ بێنە ڕاکرن، توندی تێتە ب کارئینان، لەو د ئەنجام دا (ئیرهاب) پەیدا دبت، یەعنی: ل شوینا کل دەن، کۆرە دکەن!!

وئەم دشێین چارەسەرییێ د ڤان خالان دا کۆم بکەین:

١- ئيسلاما دورست بێتە گۆتن، وخەلك ل سەر بێنە پەروەردەكرن، ودەمێ ئەم دبێژین: ئیسلاما دورست، یەعنی: ئەو ئیسلاما خودێ وپێغەمبەری گۆتی، نە ئەو ئیسلاما حوكمەتێ دڤێت، یان ئەمریكا، یان حزب ودەستەكێن ئیسلامی.

٢- دڤێت مزگەفت، مەدرەسە، دەزگەهێن ڕاگەهاندنێ.. دەورێ خۆ د بەلاڤكرنا ڤێ ئیسلاما دورست دا ببینن، دا ڕێ ل وان كەسان تەنگ ببت، ئەوێن دڤێن ئیسلاما وەكی دلێ وان دخوازت نیشا خەلكی بدەن.

٣- دڤێت ڕێ بۆ زانایێن شارەزا بێتەڤەكرن كو ئەو ب دەورێ خۆ ڕابن، ب تایبەتی د مەجالێ (ئەمرێ ب باشیێ ونەهیا ژ خرابیێ) دا.. ودڤێت هندەك كەسێن شارەزا هەبن دەمێ خرابیەك دێتەكرن بێژن: ئەڤە خرابییە، دا مرۆڤێن نەشارەزا ونەزان چو هێجەت نەبن ب ڕێكا وی كاری (كو واجبەكێ شەرعیە) تشتەكێ خرابتر بەلاڤ بكەن.

٤- زانایێن دینی دڤێت ب (جورئەت وصەراحەت) و ل سەر بناخەیەكێ شەرعی مەسەلێن غولووێ وتەطەرووفێ وئیرهابێ بۆ خەلكی ئاشكەرا بكەن، وخۆ بێ دەنگ نەكەن ب هێجەتا هندێ مانێ (ئەڤ جحێلە دحەقن) یان (ئەو چێترن ژ وان یێن بەرانبەری وان ڕادوەستن) یان (ما بۆچی حوكمەتێن مە كاری ب ئیسلامێ ناكەن).. وهتد ژ ڤان هێجەتێن بەلكی هندەك ژێ ب سەرڤە د مەقبوول بن، بەلێ د حەقیقەت دا نە دمەقبوولن؛ چونكی باطل ب باطلی نائێتە ڕاكرن: (**بل نقذف بالحق على الباطل فيدمغه..**).

٥- دڤێت كاغەز نە ژ لایێ حوكمەتان ونە ژ لایێ خەلكی ڤە نەئێنە تێكەلكرن.. ب هێجەتا هاڤێتنا تەطەرروف وئیرهابێ شەرێ ئیسلامێ بێتەكرن، یان ب هێجەتا شەرێ (مونكەری) پێ ل ئوصوولێن شەرعی بێتەدانان.

٦- دڤێت ئەم حسێبا خەلكی ل سەر ئنیەتێن وان نەكەین، گاڤا مە ئێك دیت (ژ كیژ لایی بت) كارەكی بكەت، ئەم بێژین: ئنیەتا وی یا خرابە، ئارمانجەكا پیس وی یا هەی.. خودێ ب تنێ ب ئنیەتا دزانت، وئەم حوكمی ب تشتێ ظاهر وبەرچاڤ ددەین، وخەلك خەما خودێیە.

٧- هەر ئێك كار وصەلاحیاتێن خۆ بزانت، وبزانت كو ئەو ب تنێ ژ وی تشتی یێ بەرپسە یێ شریعەتی ئێخستیە ستویێ وی نە زێدەتر، (ئەفراد) ب دەورێ (حوكمەتێ) رانەبن، و (حوكمەت) ژی واجبێ خۆ نەهێلتە ب هیڤیا (ئەفرادان) ڤە.

چاوا
دێ خۆ ژ ئیرهابێ پاریزین؟

گەلەك كەس هەبوون بەری دەهـ پازدە سالەكان هزر دكر سەدسالا بیست وئێكێ دێ بتە سەدسالەكا تەنا ورحەت، یا خالی ژ شەڕ وكوشتنێ، ب تایبەتی پشتی جیهانێ د سەدسالا بیستێ دا دو جەنگێن مەزن ووێرانكەر دیتین، وهندەك دەرسێن مەزن بۆ خۆ ژێ وەرگرتین، وپشتی هنگی گەلەك نەخۆشی ژ وێ هەڤركییا سار دیتی یا كو د ناڤبەرا هەردو (قوطبان) دا پەیدا بووی.. بەلێ مخابن ئەڤ هزر وهیڤییە هەر ژ سالا ئێكێ یا دەسپێكا سەدسالا بیست وئێكێ بن ئاخ بوون، چونكی ڤێ سەدسالێ ب شەڕەكێ ژ مۆدێلەكا نوی دەست پێ كر، ئەو شەڕێ ب ناڤێ: (شەڕێ ئیرهابێ) هاتییە ب ناڤكرن.

ئەڤ شەڕێ نوی هاتەكرن، وئەوێن ڕێڤەبرنا شەڕی كری ژ هەردو لایان گۆتە خەلكی: ئەڤ مۆدێلا نوی یا شەڕی گەلەك دێ درێژ بت، دیسا وان هەردو لایان ڕاگەهاند كو مەیدانا شەڕی چو چەپەرێن دەسنیشانكری نابن، و ب عەلامەتان هەردو لا هەر دئامادە نینن ڕۆژەكێ گوهێ خۆ بدەنە ئێك ودو یان د گەل ئێك ڕوینە خوارێ ودەلیڤەیێ بدەنە (پەیڤێ) دا كو مەجالێ خۆ ببینت.. ووەكی هەر شەڕەكێ دی

دەمێ دئێتەکرن د ڤی شەڕی ژی دا (بازرگانێن شەڕی) ڕۆژ بۆ ڕۆژێ ڕەصیدێ خۆ یێ زێدە دکەن، وبارا پتر خەلکێ چو د ناڤ چو دا یێن دبنە قوربانی.

یا مە دڤێت ل ڤێرێ بێژین ئەڤەیە: هەر چەندە تیرۆر د دیرۆکا مرۆڤینییێ دا نە تشتەکێ نوییە، وتیرۆر نە ملکێ جهەکییە یان میراتێ مللەتەکی وخودانێن دینەکییە ژی، بەلێ نەخشەدانان یا وەسا بوو ئەڤ ڕەنگێ نوی یێ تیرۆرێ ب ئیسلامێ وجیهادا ئیسلامی ڕا بێتە ڕادان..

- بۆچی؟ وچاوا؟

یا ژ من ڤە ئەڤە تشتەکێ ڤەشارتی وئاسێ نینە!

و ل وی دەمێ دڤێت ئەم هند دسادە نەبین کو هەر تشتەکێ بێتە گۆتن باوەر بکەین، دڤێت ئینکارێ ژی نەکەین کو تەخەیەکا مەزن ژ وان کەسێن ئیرهاب بۆ خۆ کرییە ڕێباز هزر دکەن ئەو ب ڤی کارێ خۆ یێ بەرەڤانییێ ژ ئیسلامێ دکەن، وکارێ وان بەردەوامی پێدانە بۆ جیهادا پیرۆز.. وئەگەر ل بەر هندەکان ئەڤ چەندە تشتەکێ نوی وعەجێب بت، ل بەر مە ئەوێن مە ئاگەهداری ب مەزهەبێن عەقائدی یێن ئیسلامێ هەی، ئەڤە تشتەکێ نوی وعەجێب نینە، چونکی (تەطەرروفا د دینی دا) ئەوا بەرێ خودانی ددەتە (غلوویێ)، ئەو (غولووا) ئێکا هند ژ خودانێ خۆ چێ دکەت کو ئەو هەڤرکێ خۆ کافر بکەت، وخوینا وی ومالێ وی حەلال بکەت، ئەڤە نە تشتەکێ نوییە، وبەرگرییا زانایێن ئیسلامێ ژی بۆ ڤێ هزرا مونحەرف، وشەڕێ خەلیفە ومەزنێن موسلمانان ژی بۆ ڤان دەستەکان، تشتەکێ بەرزە وڤەشارتی نینە..

وئەڤرۆ دەمێ زانایەکێ مە یێ دینی خەمێ ژ ڤێ مەسەلێ دخۆت، وکارێ خۆ دکەتە روهنکرنا هێجەتێن ڤان موتەطەررفان وبەرسڤدان ورەدکرنا وان، ئەو یێ ب کارەکێ خۆ یێ طەبیعی وواجبەکێ خۆ یێ شەرعی یێ ڕادبت، نە منەتەکێ ل کەسێ دکەت، ونە دویڤەلانکییە ژی بۆ کەسێ دکەت!

ومەسەلا مە دڤێت ل ڤێرێ ئەم بەحس ژێ بکەین وڕەوشەنبیرێ خۆ یێ موسلمان لێ ئاگەهدار بکەین ئەڤەیە: ئەرێ ئەم چاوا دێ شێین خۆ ژ پێلا ئیرهابێ پاریزین ئەوا ئەڤرۆ چەند کیلۆمترەکێن کێم یا ژ مە دویر، وهندەك جاران دەرگەهێن مە ب خۆ ژی دقوتت؟

چاوا ئەم دێ شێین ڕێ ل ڤی دەردێ کوژەك گرین دا جهێ خۆ ل سەر ئاخا مە یا پاقژ نەبینت، و د جحێلێ مە یێ دیندار ب تایبەتی نەئالییێت؟

ئەڤە کارەکە دڤێت ئەم هەمی خەمێ ژێ بخۆین وکاری بۆ بکەین، و ب تایبەتی دو تەخەیێن گرنگ د جڤاکا مەدا: تەخەیا زانایێن دینی، وتەخەیا کەسێن دەسهەلاتدار، چونکی ئەڤ دەردە ئەگەر خودێ نەکەت ئەم تووش بووینێ، ئەم هەمی پێکڤە دێ خویکا خۆ دەین، وخویك وەکی ئەم دزانین گەلەك یا گرانە!

هندەک ڕێنیشان:

وبەری ئەم کاری بۆ خۆپاراستنێ ژ ڤی دەردی بکەین هندەك ڕێنیشانێن هەین دڤێت ئەم باش بەرێ خۆ بدەینێ دا ل دەمێ کاری ئەم د سەر ڕێ دا نەچین، وئەو ڕێنیشان ژی ب کورتی ئەڤەنە:

١ ـ خۆپاراستن وچارەسەرییا (ئەمنی) هەر چەندە تشتەکێ گرنگ وفەرە، بەلێ خۆهێلانا ب هیڤییا ڤێ رێکێ ب تنێ ڤە کارەکێ دورست نینە ژ بەر دو ئەگەران:

یا ئێکێ: ئەڤ رێکە ئەگەر د گەل ئیرهابییێ بیانی بەری ژ خۆ بدەت ژی د گەل ئیرهابییێ خویانی گەلەك جاران فاشل دبت.

یا دووێ: ب سەربۆر یا بنەجە بووی کو ڤێ رێکێ ل گەلەك جهان فەشەل یا ئینای ویا بوویە ئەگەرا پتر بەرفرەهبوونا ئیرهابێ.

٢ ـ گرێدانا ئیرهابێ ب دینی ڤە خەلەتییەکا مەزنە دڤێت ئەم نەکەڤینێ، ورێکێ ژی نەدەینە بێ دینان کو ڤێ هزرێ رەواج بکەن، ژ بەر دو ئەگەران:

یا ئێکێ: ئەگەر مە گۆت ئیرهاب ژ دینییە ئەو مە مرادا ئیرهابییان حاسل کر وبازارا وان ب رەواج ئێخست، چونکی ئەو حەز دکەن خەلك وە تێ بگەهەت کو ئەڤ کارێ ئەو دکەن ژ دینییە.

یا دووێ: ئەگەر مە دین گونەهبار کر گەلەك کەس دێ هەبن داخوازا شەرێ دینی کەن ب ناڤێ بەرگرییا تیرۆرێ، وهندی پتر شەرێ دینی بێتەکرن، بازارا ئیرهابییان گەرمتر لێ دئێت، چونکی ئەو دبێژن: ئەها ئەم شەرێ ڤان دوژمنێن دینی دکەین!

٣ ـ دڤێت ئەم باش بزانین کو بەلاڤکرنا فەساد وبێ ئەخلاقییێ پێلا تیرۆرێ د ناڤێك را نابەت بەلکی بەرفرەهتر لێ دکەت، لەو دڤێت کەس هزر نەکەت ب تەشجیعا

بێ ئەخلاقییێ ئەم دێ شێین ئنحسارێ ئێخینە هزرا تیرۆرێ، بەلکی بەروڤاژی ڤێ چەندێ هندی رێز وئحترام ل بێ ئەخلاقییێ وبێ ئەخلاقان بێتەگرتن رێ بۆ پەیدابوونا هندەك ئیرهابیێن دی دێ ئێتە خۆشكرن.

هندەک پێگاڤێن فەر:

وحەتا ئەم بشێین خۆ ژ وێ ئیرهابێ بپارێزین ئەوا ب ناڤێ دینی دئێتەکرن هندەك پێگاڤ هەنە فەرە ل سەر مە هەمییان ئەم بهاڤێژین، وبەری ئەم بەحسێ ڤان پێگاڤان بکەین دڤێت ئەم هەمی بزانین کو دەرگەهێ سەرەکی یێ ئەو جحێل تێڕا دبۆرن وبەر ب تیرۆرێ ڤە دچن (ومن گۆت: جحێل، چونکی نۆت ونەهـ ژ سەدێ ژ وان کەسێن ئیرهابێ دکەن د ناڤبەرا ١٥ حەتا ٢٥ سالییێنە) ئەو دەرگەهـ ئەڤەیە: ئەڤ جحێلە ئەوێن د ئەصل دا د دیندارن هزر دکەن کو د جڤاکێن مە یێن نوکە دا دەرگەهـ بۆ هەمی کەسان دڤەکرینە وێ بکەن یا وان دڤێت ب تنێ کەسێ دیندار نەبت، رێ ل بەر وی یا گرتییە وهەر جهەکێ ئەو لێ بت یێ (موطاردە)، یەعنی: ئەو ل وێ باوەرێیە کو کەسێ دیندار یێ قەیدکرییە لەو مەوقفەکێ سلبی ئەو ژ جڤاکێ وەردگرت.. هنگی سەرێن ئیرهابێ ئەوێن گرێدای ب هندەك داڤێن ڤەشارتی ڤە ب دزی ڤە دێ خۆ گەهیننە ڤی جحێلی ودێ وی وە تێ گەهینن کو کارێ وان شکاندنا ڤان قەیدانە، و ژ بەر کو ڤی جحێلی شارەزایی د دینی دا نینە زوی دێ ئێتە خاپاندن و دسەردا برن، وپسیار ل ڤێرێ ئەڤەیە: ئەرێ بەری ئەڤ جحێلە بێتە دزین، یان حەتا پشتی دئێتە

دزین ژی چ یا باشە ئەم چ بۆ بکەین دا بشێین وی ژ ڤێ تیرۆێ بپارێزین، یان وی ژ ڤێ تیرۆرێ ڤەگەڕینین؟

بەرسڤ -ب دیتنا من- هاڤێتنا هندەك پێگاڤانە، ئەو ژی ئەڤەنە:

١- دەسهەلات ولایێن ئەمنی بەری هەر کەسەکی دڤێت جوداهییێ بێخنە د ناڤبەرا ئیسلاما دورست وهزرا موتەطەررف دا، دا وەرەقە د دەستێن وان دا تێکەلی ئێك نەبن، وتەصەررفەکا وەسا نەکەن هزرا تیرۆرێ پتر دەولەمەند بکەن بێی ب خۆ بحەسیێن، وئاشکەرایە کو ئەو نەشێن ڤێ جوداهییێ بکەن ئەگەر ئەو ئیسلاما دورست نەزانن، وگرفتاری هنگی مەزن دبت دەمێ ئەو ئیسلاما دورست نەزانن یان نەڤێت بزانن!

٢- دەمێ دەسهەلات لایێ چارەسەرییا ئەمنی ب کاردئینت دڤێت دو خالان ل بەر چاڤ وەربگرت:

أ- باوەرییێ بینت کو مرۆڤێ ئیرهابی کەسەکێ نساخە ونساخ یێ هەوجەی چارەسەرییێیە، بەری کو هزر بکەت ئەو کەسەکێ تاوانبارە هەوجەی جزادانێیە.. وئەڤە د گەل وی کەسییە یێ هزرا تیرۆرێ د سەری دا، نەکو کارێن تیرۆری کرین.

ب- باوەرییێ بینت کو دەرگەهێن دان وستاندنێ ب ئێکجاری دگرتی نینن، وموستەحیل نینە ئەو کەسێ هزرا تیرۆرێ ل نك پەیدا بووی جارەکا دی ببتە وەلاتییەکێ چاك ودیندارەکێ دورست.

٣- دڤێت ڕێ بێتەدان ئیسلاما دورست بێتە گۆتن، د دەزگەهێن ڕاگەهاندنێ دا و ل مزگەفت ومەدرەسە وزانکۆیان، دا پێلا ئیرهابێ د ناڤێك دا بچت، چونکی هندی ئیسلاما دورست پتر بێتە گۆتن هزرێن مونحەرف پتر دێ د ناڤێك دا چن.. ومەجال بۆ وان کەسان نەئێتە دان ئەوێن ڕێ ل گۆتنا دینی دگرن ب هەر هێجەتەکا هەبت.

٤- کارکرن بۆ چارەسەرکرنا ئاریشە وگرفتارییێن جڤاکی ئەوێن ئەڤ جحێلە گازندەیێ ژێ دکەن، ب ڕێکا دورستکرنا هندەك ئالیاتێن موناسب.

٥- پویتەدانا ب مزگەفتان، وبەرهەڤکرنا هندەك کەسێن زانا ب دینی وچاککرنا وەضعێ وان یێ ماددی وجڤاکی، بۆ هندێ دا ئەو بشێن چاڤدێرییێ ل مزگەفتێ بکەن، وئحتوائا وان جحێلان بکەن ئەوێن قەستا مزگەفتێ دکەن..

وڤێ مەسەلێ پتر روهنکرن بۆ دڤێت، چونکی گەلەك ژ مە -وەکی ئەم دبینین- ب حەق ونەحەق پشکەکا مەزن ژ گونەها بەلاڤبوونا پێلا ئیرهابێ دئێخنە ستویێ زانایێن دینی، ب هێجەتا هندێ کو ئەو دەورێ خۆ نابینن، ومن نەڤێت وەکی هندەك کەسان بێژم: زانایێن دینی چو دەور نەئینایـنە، ودبێ دەنگن، وچو ناکەن.. وهتد!

نەخێر.. د ناڤ زانایێن دینی دا هەنە یێن کو مینبەرێن مزگەفتێن خۆ بۆ ڤی کارێ پیرۆز (کارێ رسواکرنا هزرا تیرۆرێ) ب کارئینای، و ل دویڤ شیانێن خۆ خەبات د ڤی جانبی دا کری، بەلێ من نەڤێت وەکی هندەك کەسێن دی ژی بێژم: مەلایێن مە چو تەخسیری نەکرییە، وهەر تشتەکێ پێتڤی بت وان کرییە.

بەلێ دڤێت ئعترافێ بکەین کو ئەڤ (شەریحە) -شەریحا زانایێن دینی- حەتا حەددەکی یا (ئیهمال) کرییە، وهەر چەندە ئەڤ ئێکە تەخسیرییا وان (تەبریر) ناکەت ژی، بەلێ بێ گومان ئەو کاری د دەورێ وان دا دکەت.

وەظیفی زانایێ دینی: [1]

ودویر ژ ڤێ مەسەلێ دێ بێژم: وەظیفێ زانایێ دینی، ب تایبەتی د جڤاکا مە یا ئەڤرۆ دا دڤێت ل سەر چەند بناخەیان یێ ئاڤاکری بت:

١- زانایێ مە ژی وەکی دەسهەلاتێ یان پتر ژ دەسهەلاتێ دڤێت باوەری هەبت کو مرۆڤێ ئیرهابی کەسەکێ نساخە وهەوجەیی دەرمانییە.. ئەگەر وی ئەڤ باوەرییە هەبت دێ ل دەرمانی گەڕیێت.. ژ خۆ ئەگەر وی هزرکر ئەو کەسەکێ موجرمە هنگی ئەو دێ وی هێلتە ب هیڤییا ئاسایش وپۆلیسان ب تنێ ڤە، ودێ بێژت: من عەلاقەت ب ڤێ موشکیلێ ڤە نینە.

٢- مەلایێ مە دڤێت ژ کەڤلۆژانکێ خۆ یێ فلکلۆری دەرکەڤت، وخۆ بینتە وی مستەوایی یێ ئەڤرۆ دخوازت، دەمێ خەلکی دئاخێڤت -و ب تایبەتی جحێلان- دڤێت

---

(١) د بابەتێ بێت دا (زانایێ دورست ودەورێ وی د جڤاکێ دا) ئەڤ خالە دیسا دێ ئێتە شرۆڤەکرن.

وی زانین ورۆشەنبیرییەکا وەسا هەبت قەناعەتێ بۆ وان چێ بکەت وتێنکاتییا وان بشکێنت، وفەرقییێ د ناڤبەرا دوهی وئەڤرۆ دا بزانت.

٣- دڤێت ئەو وێ پەیوەندییا موکم بۆ خەلکی دیار بکەت ئەوا د ناڤبەرا دینداریيا دورست ووەلاتینی وملله‌تینییا چاك دا هەی، و ب دەلیل بۆ وان ئاشکەرا بکەت کو پاراستنا ملله‌تی ووەلاتی ژ هەمی گازی وداخوازێن مونحەرف پشکەکا جوداکری نینە ژ دینی، بۆ هندێ دا ئەو پاراستنا وەلاتی ب کارەکی دینی بزانن.

٤- خودێ پەیمان ژ زانایان ستاندییە کو ئەو حەقییێ بۆ خەلکی بێژن، وراستییێ نەڤەشێرن، ودیارکرنا خەطەرا تیرۆرێ ل سەر دینی وملله‌تی ووەلاتی پشکەکە ژ وێ راستییێ یا خودێ دیارکرنا وێ ل سەر زانایان واجب کری.. ودەمێ ئەو خەلەتی وئنحرافا موسلمانەکێ دیندار دبینت دڤێت ئاشکەرا بکەت وردەدێ ل سەر بکەت، ونەبێژت: موسلمانەکێ مونحەرف یان یێ خەلەت چێترە ژ غەیری خۆ! یان ژی بێژت: ئەو دحەقن هۆ بکەنە هە مادەم فلان خەلەتی، یان کوفر دئێتەکرن!! خرابی ب خرابییێ نائێتە راکرن.

٥- خوتبا رۆژا ئەینییێ ب تنێ بەس نینە مەلا پێ ب دەورێ خۆ رابت، جهێن بەرپرس دڤێت رێ بدەنە وان مەلایێن مستەوایەکێ باش هەی کو دەنگێ خۆ بگەهیننە جڤاکێ ب رێکا کۆڕ وسمیناران، وبەرنامە ونەدوێن رەوشەنبیری.. بلا ئەو بێنە کێشان بۆ مەیدانێ دا خەلکی ژ نێزیك ببینن، بلا فێری دان وستاندنێ ببن، نە هەما هزر کەن کارێ وان بەس ئەوە ئەو باخڤن وخەلکی بڤێت نەڤێت گوهێ خۆ بدەنێ.

٦- مەلا دڤێت بزانت وخەلکی ژی تێ بگەهینت کو خەطەرا وێ ئیرهابا ب ناڤێ دینی دئێتەکرن ل سەر دینی ب خۆ پترە ژ هەر تشتەکی دی، چونکی ئەو دینی د چاڤێن خەلکی دا شێلی دکەت، وتەصفیا وان دینداران دکەت یێن نە د گەل وان.

و ل دویماهییێ دێ بێژین: ئەگەر ئەو کەسێ خۆ ب زانایێ دینی بزانت، کارێ پاراستنا دینی ژ پێلا (غلوویێ) و (تەطەرروفیێ) و (ئیرهابێ) ب ستویێ خۆ ڤە نەگرت، ئەرێ ب چ ڕەنگ دێ بۆ وی دورست بت ئەو بێژتە خۆ: زانایێ دینی؟

زانایێ دورست
ودەورێ وی د جڤاکێ دا

گومان تێدا نینە کو پێغەمبەر بلندترین ڕەنگێ مرۆڤانە، چونکی ئەون پەیوەندییا ئێکانە د ناڤبەرا عەردی وعەسمانی دا، وئەون ڕێبەرێن مرۆڤینییێ، بەرێ مرۆڤان ددەنە سەعادەتا دنیایێ وئاخرەتێ.. پشتی پێغەمبەران یان ل جهێ پێغەمبەران زانایێن ڕاست ودورست دئێن، ودەلیلێ مە ل سەر ڤێ گۆتنێ حەدیسەکا پێغەمبەری ب خۆیە -سلاڤ لێ بن- ئەوا ئەبوو داوود وترمذی وئبن ماجە وگەلەك حەدیسزانێن دی ژ ئەبوو دەردائی ڤەدگوهێزن، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: **[إن العلماء ورثة الأنبياءو، إن الأنبياء لم يورثوا ديناراً ولا درهماً، إنما ورثوا العلم، فمن أخذه أخذ بحظ وافر]** یەعنی: هندی زانانە میراتگرێن پێغەمبەرانە، پێغەمبەران چو دینار ودەرهەم ب میراتگری ل پاش خۆ نەهێلاینە، بەلکی وان زانین ل پاش خۆ هێلایە، ڤێجا هەچییێ ئەو گرت ئەو وی بارەکا مەزن گرتییە، وئەڤە شاهدەیەکا مەزنە ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بۆ وی کەسێ ب دورستی زانا بت، ومن گۆت: ب دورستی، چونکی ئەڤ شاهدەیە نە شاهدەیەکا گشتییە بۆ هەر کەسەکێ بێژت: ئەز زانامە، یان جلکێن زانایان بکەتە بەر خۆ و ل دیوانا وان ڕوینت، بەلکی شاهدەیەکا تایبەتە بۆ وان زانایان یێن ئەو (موئەهلات) هەبن کو وی بکەنە میراتگر بۆ پێغەمبەران.

وبەلكى پسيار بێتەكرن: ئەرێ ئەو موئەهللات چنە؟

بۆ بەرسڤ دێ بێژین: پێغەمبەرێ مە -سلاڤ لێ بن- میراتگرێ پێغەمبەرێن بەری خۆ بوو، وشریعەتێ ئەو پێ هاتی یێ زال و (موهەیمنە) ل سەر هەمی شریعەتێن بۆرین، وپێغەمبەرێ مە دەمێ ژ ڤێ دنیایێ وەغەركری میراتەكێ مەزن ل پشت خۆ هێلا (كو كیتابا خودێ وسوننەتا وییە)، ووی ئەڤ میراتە ئێمانەتی ئوممەتا خۆ كر، وزانایێن ئوممەتێ ل شوینا خۆ هێلان دا ئەو ڤی میراتی ئێكەمین جار بپارێزن، پاشی ب دورستی بگەهیننە خەلكی، ڤێجا هەر زانایەكێ ل ڤی موستەوایی نەبت (ئێمانەتی بپارێزت وبگەهینت) یێ ژ هەژی هندێ نابت ببتە میراتگرێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-.

پشتی ڤێ چەندێ هندەك قاعدێن سەرەكی هەنە دڤێت ل نك زانایی هەبن حەتا ئەو ب دورستی ب كێر بێت ببتە میراتگرێ پێغەمبەری، وئەو قاعدە ب كورتی ئەڤەنە:

١- دڤێت ئەو یێ زانا بت ب دینی، ئەگەر نە.. نابتە زانایێ دینی! وئەو یێ زانا نابت ئەگەر نەزانت چاوا دینی ب ڕەنگەكێ صافی ودویر ژ ئنحرافێ دێ وەرگرت، وچاوا دێ وی ب جه ئینت.

٢- دڤێت ئەو حەجمێ وێ تەكلیفێ بزانت یا دكەفتە سەر ملێن وی، كو هلگرتنا میراتێ پێغەمبەرانە، دا خۆ بینتە ڤی مستوایی.

٣- دڤێت ئەو جهێ خۆ د ناڤ خەلکی دا، ودەورێ خۆ، وبهایێ خۆ ژی بزانت، دا خۆ ژ ڤی دەوری لانەدەت، وئێکا هند نەکەت جهێ خۆ وبهایێ خۆ ژ دەست بدەت، چونکی ژ دەستدانا ڤی جهی دبتە ژ دەستدانا بهایێ وێ نامەیێ یا ئەو هل دگرت، کێم کێم د چاڤێن خەلکی دا.

وژبلی کو دینی ب خۆ هەردەم هەوجەیەکا مەزن ب ڤان ڕەنگە زانایان هەیە، مللەتان ژی هەوجەیی پێ هەیە، چونکی ل گەلەك دەمان ئەو بۆ مللەتی دبتە نموونەیێ بەرچاف یێ چاڤلێکرنێ بەرێ وان ددەتە ئەخلاقێ بلند، پاقژییێ، دەسپاکییێ، ئێکگرتنێ، خواستنا حەق وحقووقان، ڕێنیشادانێ، بەلاڤکرنا علمی.. وهتد، وپێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د حەدیسەکا خۆ دا یا (بوخاری وموسلم) ژێ ڤەدگوهێزن دبێژت: **[إن الله لا يقبض العلم انتزاعاً ينتزعه من العباد، ولكن يقبض العلم بقبض العلماء، حتى إذا لم يبق عالماً اتخذ الناس رؤوساً جهالاً، فسئلوا، فأفتوا بغير علم، فضلوا وأضلوا]** یەعنی: خودێ زانینێ ب ژێستاندن ژ خەلکی وەرناگرت، بەلکی ئەو زانینێ ب مراندنا زانایان وەردگرت، حەتا ئەگەر وی چو زانا نەهێلان، خەلك هندەك سەرێن نەزان دێ بۆ خۆ دانن، ڤێجا پسیار دێ ژ وان ئێنەکرن وبێ زانین ئەو دێ فەتوایێ دەن، ڤێجا دێ د سەردا چن ودێ خەلکی ژی د سەر دا بەن.

و ژ دویماهییا حەدیسێ گرنگییا زانایێن دورست بۆ مللەتی ئاشکەرا دبت: ئەگەر زانایێن دورست نەمان هندەك نەزان ب جلکێ زانایان دێ خۆ نیشا خەلکی دەن، وفەتوایێن خەلەت دێ بۆ وان دەن، ڤێجا ئەو ژی دێ د سەر دا چن وخەلکی ژی دێ

د سـەر دا بـەن.. وزانایێ نەدورست یان نـەزانـیێ خۆ نیشا خەلکی ددەت کو زانایـە نـە ب تنێ فەتوایێن دینی بێن خەلەت دێ بۆ خەلکی دەت، بەلکی گـەلـەك جاران ئـەو دێ مـایێ خۆ د لایـێن ژینا وان ژی دا کـەت، وژینـا وان ژی دێ تێك دەت.. وهنگـی دێ بتە موصیبەتەکا سۆر ب سۆر ل سەر دینێ خەلکی وژینا وان ژی!

دەورێ زانایێ دینی
د جڤاکا کوردی دا

وپشتی مە بەحسێ دەورێ زانایێ دینی د جڤاکێ دا ب گشتی گۆتی، مە دڤێت ل ڤێرێ بەحسێ دەورێ زانایێ دینی د جڤاکا کوردی ب تایبەتی دا بەحس بکەین.

ئەگەر ئەم سەح کەینە پێکهاتییێ جڤاکا کوردی بەری نوکە، یەعنی بێژین: بەری سەدسالان وڕێڤەتر دێ بینین زانایێ دینی -ب ڕەنگەکێ گشتی، بێی بەرێ خۆ بدەینە مستەوایێ ڤی زانایی!- جهەکێ ب قەدر وقیمەت هەبوویە ل نک کورێن جڤاکێ هەمییان ژ دەسهەلاتێ بگرە کو هنگی میر وحاکم بوون، وحەتا تو دگەهییە کەسێ ژ هەمییان کێمتر. وگومان تێدا نینە کو ئەڤ چەندە بۆ دیندارییا کوردان دزڤرت، وسادەییا وان وحەژێکرنا وان یا خوڕستی بۆ دینی.. ئەڤە ژ لایەکی ڤە، و ژ لایەکێ دی ڤە ژ بەر وی دەورێ جڤاکی یێ مەزن ئەوێ زانایێن دینی د ناڤ خەلکی دا دگێڕا، کو ئەم دشێین ل ڤێرێ ب کورتی ئیشارەتێ بدەینە هندەکێ ژێ:

١- ڕێڤەبرنا کاروبارێن دینی یێن پەیوەندییەکا ئێکسەر ب لایێ جڤاکی ڤە هەی، وەکی: ژن مارکرنێ، یان بەردانێ، ومری شویشتنێ، وتەلقینێ.. هتد.

٢- بەلاڤكرنا علمی وخواندەوارییێ، چ علمێ دینی بت چ یێ دنیایێ بت، چونکی وەکی ئەم دزانین جهێ ئێکێ -ئەگەر نەبێژین: یێ ئێکانە- بۆ بەلاڤکرنا علمی ونەهێلانا (ئومییەتێ) ل کوردستانێ مزگەفت بوو، مزگەفت مەدرەسە بوو، وزانکۆ بوو بۆ دەمەکێ درێژ.

٣- گێرانا دەورەکێ جڤاکی یێ ئیجابی د ناڤ خەلکی دا، وهەردەم زانایێ دینی نیشانا دلپاقژی وپێکئینان وتەناهییێ بوو، وگەلەك جاران دەمێ عێجزی یان سلبوونەك د ناڤبەرا هندەك بنەمالان دا، یان حەتا هندەك میر وپاشایان دا چێ ببا، زانایێ دینی ب کارێ پێکئینان وصولحێ رادبوو، وئەو گرێکێن ل بەر میر وحاکمان ئاسێ ببان شێخی ومەلا ب ساناهی ڤەدکرن.

ودڤێت نەئێتە هزرکرن کو مە دڤێت زانایێ دینی یێ کورد ل سەر رەنگێ ملیاکەتان بدەینە ناسین، یان ژی بێژین: چو جاران وی چو دەورێن سلبی نەگێراینە.. نەخێر! هندەك جاران وەسا یا چێبووی زانایەکی بەساطەتا خەلکی وباوەرییا وان ب وی وبهایێ وی بۆ خۆ ئستغلال کرییە، ودەورەکێ سلبی گێرایە، بەلێ ئەڤ حالەتە د (شاذ) وکێمن.

ووەکی بۆ مە دیار بووی زانایێ دینی جهەکێ بلند د جڤاکێ دا هەبوو، وتەسەلسولا وی رەنگە یا دووێ بوویە پشتی تەخەیا (حوکامان)، وبۆ حەقیقەت دێ بێژین: د مەسەلێن مەزن ژی دا -وەکی مەسەلێن مەصیری- یێن پەیوەندی ب مللەتی وپاشەرۆژا وی ڤە هەین دەورێ مەلایێ کورد هەردەم دەورەکێ پیشەنگ

بوویه.. و د مەسەلا (بزاڤا رزگاریخوازا کوردی) دا -ب ڕەنگەکێ دەسنیشانکری- ئەز نابێژم: مەلای یان زانایێ دینی دەورەکێ سەرەکی تێدا هەبوو، بەلکی دەورێ ئێکێ یێ وی بوو، وئەڤە ڕاستییەکە کەس نەشێت ئنکار بکەت. وحەتا گۆتنا مە گۆتنەکا ئینشائی ب تنێ نەبت، مە دڤێت ل ڤێرێ قویناغێن ڤێ بزاڤا ژێگۆتی ب کورتی دەسنیشان بکەین، وبەرێ خۆ بدەینە دەورێ زانایێ دینی د هەر قویناغەکێ دا.

قویناغا ئێکێ: قویناغا بەرهەڤکرنێ:

ومەخسەد ئەوە بەری هەر بزاڤەکا رزگاریخواز دەست پێ بکەت، ب تایبەتی ئەگەر یا نەتەوەیی بت، دڤێت بەرهەڤکرنا وی مللەتی بێتەکرن ئەوێ دڤێت ب بزاڤا خۆ یا نەتەوەیی ڕابت، وئەڤ بەرهەڤکرنە بەری هەر تشتەکی ژ لایێ بەلاڤکرنا علم ومەعرفەتانە ب ڕەنگەکێ گشتی، و ب زمانێ نەتەوەیی ب ڕەنگەکێ تایبەت.

وئەگەر ئەم دیرۆکا کوردان بخوینین دێ بینین ب تنێ مزگەفت ومەدرەسێن دینی بێن سەر ب مزگەفتان بووینە خواندن ونڤیسین، وئەو علمێن ل وی دەمی د موعتەبەر نیشا زارۆکێن کورد ددان.. وئەڤە بەری نوکە ژی مە بەحس ژێ کر.

یا دی -ویا گرنگتر- ئەڤەیە: فەضلێ کوردیکرنا زمانێ خواندن ونڤیسینێ بۆ مزگەفتێ وزانایێ دینی دزڤرت، ل کیڤە ئێکەمین جار علم وئەدەب ب کوردی هاتینە نڤیسین؟ وکی بوو جیلێ دەسپێکێ یێ ب کوردی نڤیسی؟

گەلەك كەسان ل وی دەمی دگۆت: كوردی نە زمانێ خواندن ونڤیسینێیە، وئەڤ هزرە حەتا كەفتبوو سەرێ گەلەك زانایێن كورد ب خۆ ژی! بازارا كوردییێ چـو رەواجا خۆ نەبوو، لەو هندەك كەسێن حسسەكا كوردی هەی ژی -وەكی شەرەفخانێ بدلیسی- بەرهەمێ خۆ ب كوردی نەدنڤیسی..

ل وی دەمی جیلەكێ زانایێن دینی ئەوێن خەلكی ب چاڤێ قودسییەتێ بەرێ خۆ ددایێ وەكی: مەلایێ جزیری، شێخ عەلییێ حەریری، فەقییێ تەیران، شێخ شەمسەددینێ ئەخلاطی.. وگەلەكێن دی ژ جیلێ پێشەنگ ئەوێ د سەدسالان دەهێ ویازدێ هجری دا هاتی دەست دا نڤیسینێ ب زمانێ كوردی، ووان ب ڤی كارێ خۆ دو ڕاستی بەرچاڤ كرن:

یا ئێكێ: كوردی ژی وەكی هەر زمانەكێ دی زمانێ علم وئەدەبییە، وممكنە نڤیسین پێ بێتەكرن.

یا دووێ: گونەهـ نینە مرۆڤ ب كوردی بنڤیست، ونڤیسینا ب كوردی دینداریا خودانێ خۆ كێم ناكەت.

ب هێزكرنا زمانی وبەرهەڤكرنا وێ ئەرضییەتێ یا (تەقەببولا زمانێ قەومی) بكەت، یا ژ من ڤە پێگاڤا ئێكێ بوو رێ بۆ بزاڤا رزگاریخوازا كوردی بەرهەڤكری.. وئەڤێ ب تنێ زانایێ دینی بوو پێ ڕابووی.

و ل ڤێرێ چەند مەسەلێن گرنگ هەنە دڤێت ب كورتی تەئكیدێ ل سەر بكەین:

١- مزگـەفـت جهێ ئێکـێ یـێ دانانـا (تـوراثێ مـە یـێ علمـی وئـەدەبـی) بـوو، وزانایێن دینی بـوون ب ڤـی کارێ مـەزن ڕابـووین، ودەلیـل ل سـەر ڤـێ چـەندێ ئـەڤـەیـە: هەمی شاعر وئەدیب وزانایێن مە -یان پشکا مەزن ژێ- زانـایێن دیـنی بـوون ودەرچوویێن مزگەفتان بوون.

٢- مـزگـەفـتـێ دەورەکێ مـەزن د پاراستنا تـوراثـێ مـە یـێ ژێگۆتی دا هـەبوو، وهەر مزگـەفتـەکێ ب دەهـان دەسنڤیسێن کـوردی حـەواند بـوون، ونـە بـەس هنـدە بـەلکی ئەڤ حەواندنە بووبوو ئـەگـەرا هنـدێ ئـەڤ توراثـە د چاڤێن خـەلکی دا ببتـە تشتـەکێ پیرۆز و ب بها، وڤێ دیتنا هە کارەکێ ئیجابی ل سەر پاراستنا وی هەبوو.

٣- مزگەفت جهێ ئێکێ یێ کوردیکرنا (مـەناهجێن دراسـی) بـوو، وزانـاییێن دیـنی ئێکـەمـین کـەس بـوون هـزر د کوردیکرنـا هنـدەك ژ وان علمـان دا کـری یـێن فـەقییـان ل مزگەفتان دخواندن، وبەرهەمێ ئەحمەدێ خانی، ومـەلا خـەلیلێ سێرتی، ومـەلا یوونـسێ ئەرقەتینی، وشێخ عەلییێ تەرەماخی، باشترین نموونەنە ل سەر ڤێ چەندێ.

وژبلـی مزگـەفتـێ ل چـو جهـێن دی دەرس ب کـوردی نـەدهاتنـە گـۆتن، هنـدەك مەدرەسێن حوکوومی ل هندەك باژێرێن مەزن یێن کوردان هـەبوون، بـەلـێ خواندن لـێ ب عەرەبی وتورکی وفارسی بوو.

قویناغا دووێ: قویناغا بەلاڤکرنا هەستا نەتەوی:

پشتی هنگی قویناغا دی هات.. وپێگاڤەکا دی بەر ب هشیارییا نەتەوەیی ڤە هاتە هاڤێتن، ئەو ژی بەلاڤکرنا هەستا نەتەوەیی بوو، وهشیارکرنا مللەتێ کورد ل وان سالۆخەتێن وی یێن تایبەت یێن وی دئیننە ڕێزا وان مللەتان یێن حوکمدارییێ لێ دکەن، وئەز باوەر دکەم کەسەك نەشێن بەحسێ ڤێ قویناغا گرنگ بکەت بێی بەحسێ ئەدیب وزانایێ مەزن ئەحمەدێ خانی بکەت، هلگرێ ئێکێ یێ ئالایێ هزرا نەتەوەیی د دیرۆکا ئەدەبییاتێن کوردی دا، خانی ب شعرا خۆ ڕەوشەنبیرێ کورد ل کێشا وان یا سەرەکی هشیارکرن، وبەرێ وان دا دەردی ودەرمانی ژی:

گەر دێ هەبوا مە ئتتفاقەك

ڤێکرا بکرا مە ئنقیادەك

رۆم و عەرەب و عەجەم تەمامی

هەمیان ژ مە ڕا دکر غولامی

تەکمیل دکر مە دین و دەولەت

تەحصیل دکر مە علم و حکمەت

وئەو مەدرەسا خانی بنگەهێ وێ دانای هژمارەکا ئەدیب ورەوشەنبیر ودویماهییێ میر وحاکمان ژی قەست کرێ ولێ هاتنە پەروەردەکرن، وەکی -ب تنێ بۆ نموونە-: ئسماعیلێ بایەزیدی، سەلیمێ هیزانی، حاجی قادرێ کۆیی، وشێخ عەبدررەحمانێ

ئاقتەپی، وبەدرخان بەگێ بۆتانی.. وهتد. و د ڤێ قویناغێ ژی دا دەورێ مزگەفتێ وزانایێن دینی ژ شێخ ومەلا وفەقییان نائێتە ژبیرکرن، چونکی دەورێ ئێکێ بوو..

قویناغا سییێ: قویناغا دەسپێکرنا سەرهلدانێن چەکدار:

بگرە ژ سەرهلدانا بەردخان بەگێ بۆتانی ل نیڤا ئێکێ ژ سەدسالا نۆزدێ زایینی، وحەتا بگەهیە شوورەشا ئەیلوولێ ل نیڤا دووێ ژ سەدسالا بیستێ.. ل درێژییا دوسەد سالان زانایێن دینی ئەگەر هەمی گاڤان ل ڕێزا ئێکێ نەبن ژی ئەو د ڤان شۆڕەشان دا پشتەڤانێن ب هێز بوون بۆ وان کەسێن ل ڕێزا ئێکێ.. وپشتەڤانییا وان نە گۆتنا ب دەڤی ب تنێ بوو، بەلکی کریار ژی بوو.

ستوینێن مەزن یێن حوکمەتا بەدرخان بەگێ مەلا وشێخ بوون، وەکی مەلا عەبدلقوددوسێ جزیری، مەلا یووسفێ کێستەیی، شێخ محەمەدێ هرووری.. وگەلەکێن دی.

سەرهلدانێن: شێخ عوبەیدللاهێ نهری، مەلا سەلیمێ بدلیسی، شێخ سەعیدێ پالۆ، قازی محەمەد، مەلا مصطەفایێ بارزانی.. ژ خۆ هەر ژ ناڤێن وان دیارە کو ئەو هەمی شێخ ومەلا بوون، و ژ بلی کەسێن ئێکێ بارا پتر ژ کادرێن پێشکەفتی یێن ڤان شۆڕەش وسەرهلدانان مەلا بوون، وجهێن کۆمبوونێن وان: مزگەفت وخانەقا وتەکیا بوون، وهەردەم ڤان زانایان تەشجیعا پێشمەرگە وخەباتکەرێن کورد دکر، وئەو تێ

دگەهاندن کو دینداری وملل‌ەتینی دو تشتن ژێك جودا نابن، وئەو کەسێ عار د سەری نەبت بۆ ملل‌ەتی عار د سەری نابت بۆ دینی ژی!

ژ بەر ڤێ هەمییێ ئەم دبێژین: کێمکرن وتەشویهکرنا دەورێ مزگەفتێ یان زانایێ دینی ب هەر هێجەتەکا هەبت، کێمکرن وتەشویهکرنە بۆ دیرۆکا مە یا ئەدەبی ورەوشەنبیری وسیاسی، وئەو کەسێ ب ڤێ چەندێ ڕادبت ب خۆ بحەسییێت یان ب خۆ نەحەسییێت یێ تاوانەکێ د گەل دیرۆکا مە دکەت.

سیاسەتا ئیسلامی
یان ئیسلاما سیاسی

پێشەكی:

وەكی ژ ناڤ ونیشانێ پەیڤا مە ئاشكەرا مە گۆتنا مە ڤێ جارێ پەیوەندیكا ئێكسەر ب بابەتێ (ئیسلامێ) و (سیاسەتێ) ڤە هەیە، وئەو -ب هزرا من- دو بابەتێن گرنگن بۆ ڕەوشەنبیرێ مە ئەڤرۆ بێی بەرێخۆدان بۆ بیر وبۆچوونێن وی، چونكی ئەو ژ وان بابەتانە یێن دان وستاندن ل دۆر زێدە یا گەرم.

و ل دویڤ وی عەدەتێ ژ زانایێن مە یێن بەرێ گەهشتییە مە دەمێ ئێك ژ وان ڤیابا بەحسێ زانینەكێ یان بابەتەكی بكەت ل دەسپێكێ دا دەست دەتە شرۆڤەكرنا ناڤ ونیشانێ بابەتی بۆ هندێ دا هەر ژ سەری خواندەڤان یان گوهدار بزانت كانێ ئەو بابەتێ ئەو دێ خوینت یان گوهدارییێ بۆ كەت چیە.. ل دویڤ ڤی عەدەتی من دڤێت ل سەری ڕۆنكرنەكێ بدەمە ناڤ ونیشانێ بابەتێ خۆ بەری ب فرەهی ب ناڤ دا بچم.

دەمێ ئەم دبێژین: (**سیاسەتا ئیسلامی**) مەعنا ئەم ڕەنگەكێ سیاسەتێ سالۆخ ددەین (وەصف دكەین) كو ئەو یا ئیسلامییە، و ژ ڤی (صفەت ومەوصووفی) بۆ مە

ئاشکەرا دبت کو سیاسەتەکا دی ژی هەیە ژبلی ڤێ سیاسەتێ بەلێ نە ب ڤی سالۆخەتییە، یەعنی: نە سیاسەتەکا ئیسلامییە.. وپسیار ل ڤێرێ ئەڤەیە: ئەرێ سیاسەتەك هەیە بێژنێ: سیاسەتا ئیسلامی؟ یان ئەگەر تە بڤێت پسیارێ دەرنشیف بکە وبێژە: ئەرێ ئیسلامێ -وەك دینەکێ عەسمانی- تشتەك تێدا هەیە ئەم بێژینێ: سیاسەت؟

و ل ڤێرێیە رێ جودا دبن، وهەڤرکی گەرم دبت، وجەدەل دشارییێت.. و د گەرم گەرما ڤێ هەڤرکییێ دا زاراڤەکێ (غەریب) ژ ڕوشەنبیرییا مە یا (ئیسلامی) دکەفتە سەر ئەزمانان، وقەلەم پێ دگەڕیێن، وڕەنگەکێ (تەصنیفکرنا) خەلکی پێ دئێتەکرن ئەو ژی: (ئیسلاما سیاسییە)، ووەك هەر کەسەکێ زانا ب ئەزمانی دزانت ئەڤ (تەعبیرە) هندێ دگەهینت کو ڕەنگەکێ ئیسلامێ هەیە دبێژنێ: ئیسلاما سیاسی، ومەعنا وێ ئەوە دڤێت ڕەنگەکێ دی ژی یێ ئیسلامێ هەبت دورست بت ئەم بێژینێ: ئیسلاما نە یا سیاسی، وئەڤەیە (بیت القصید) -وەکی عەرەب دبێژن- وئەوە ئەو ئارمانجا ڤەشارتی یا هندەکان د پشت ب کارئینانا ڤی زاراڤێ غەریب ڕا هەی چ ب دەڤی بێژن یا نە! وهەر چاوا بت ئەڤ زاراڤە پشتی کەفتییە (بازارا سیاسی) وکەفتییە سەر ئەزمانێ دو ڕەنگە (ئتجاهێن هەڤدژ) و (سیاسیێن هەڤرك) بۆ تشتەکێ فەر ل سەر هەر کەسەکێ خەمخور (ومەعنی) ب گازییا ئیسلامێ ب تایبەتی ژ زانایێن دینی گرنگییێ بدەنە ڤی بابەتی ووی بێخنە ژێر ڤەکۆلینێن بنەجهـ وڕەسەن، دا ڕەوشەنبیرێ موسلمان ب ڕۆناهی بدەتە رێ..

ژ ئەڤا بۆری ئاشکەرا دبت کو مە دڤێت د ڤێ پەیڤا خۆ دا -ب کورتی- رۆناهییێ بدەینە سەر دو زاراڤان: (سیاسەتا ئیسلامی) و (ئیسلاما سیاسی) و (مەفهوومێ) وان هەر دووان، دا پشتی هنگی بۆ مە ئاشکەرا ببت کانێ کی ژ وان یێ (ئەصیله) وکی ژ وان یێ (دەخیله).. هیڤییا مە ئەوە ئەم بشێین سەری ژ وێ گرێکا ئالۆزا ببەینە دەر یا گەلەك دەمان دبتە ئەگەرا هندێ ئەم هەمی کاغەزان د ناڤێك هل دکەین، وتەڕ وهشکان پێکڤە دسوژین!

دو پێناسەیین فەر:

وئەز ل ڤێرێ فەر دبینم بەری ب دورستی بچمە د ناڤ بابەتێ خۆ دا کو وان هەردو پەیڤێن د ناڤ ونیشانێ بابەتی دا هاتین ب کورتی بدەمە ناسین، دا مەسەلە ل بەر مە پتر یا ئاشکەرا، وئەو هەردو پەیڤ ئەڤەنە: (سیاسەت) و (ئیسلام).

سیاسەت -وەك زمان- هەر تشتەکە یێ ب کارئینانا وی مفایەکی بگەهینتە خودانی، یان زیانەکێ ژێ بدەتە پاش، و ژ ڤێیە دەمێ ئەم دبێژینە وی کەسی یێ مەصلحەتا خۆ باش بزانت: ئەڤە یێ ب سیاسەتە.. و د کتێبێن فقهزانێن مە یێن کەڤن دا سیاسەت پەیڤەکە بۆ وان هەمی ئەحکامان دئێتە گۆتن یێن ب کارئینانا وان دبتە ئەگەرا ب دەستڤە ئینانا پەرژەوەندیەکا گشتی بۆ جڤاکێ یان پاشڤەبرنا زیان وخرابییەکێ ژ وان، چ ئەڤ ئەحکامە ب دەلیلەکێ تایبەت هاتبنە بنەجهکرن یان ب ئجتهادێ، و چ وان پەیوەندی ب کاروبارێن دەولەتێ ڤە هەبت یان نە، وئەگەر ئەم بەرێ

خۆ بدەينە تـوراشێ زانايێن خۆ دێ بينين وان گەلەك كتێب ل دۆر سياسەتێ ب ڤێ مەعنايێ دانانە، وەكى: (السياسة الشرعية) يا (ابن تيميه)ى، و (الجوهر النفيس فى سياسة الرئيس) يا (محمد بن منصور)ى، و (سياسەتنامە) يا (طووسى)، وگەلەكێن دى..

بەلێ د زەمانێ مە يێ نوكە دا پەيڤا (سياسەتێ) ڕەنگە (تەخەصوصەك) وەرگرتييە، هەر چەندە گەلەك ژ ڕامانا خۆ يا ئەصلى دوير نەكەفتييە، وهەر چەندە گەلەك پێناسەيێن ژێك جودا ئەڤرۆ بۆ سياسەتێ دئێنە گۆتن بەلێ نێزيكە هەمى ل سەر هندێ كۆم ببن كو سياسەت: (زانينا هەر تشتەكييە يێ پەيوەندى ب هۆنەرێ حوكمدارييا دەولەتێ وڕێڤەبرنا وێ ڤە هەى ژ لايێ ناڤخۆيى ڤە بت يان ژ لايێ دەرڤەيى)[1].

يەعنى: دەمێ پەيڤا سياسەت دەمێ نوكە دئێتە ب كارئينان هزر ئێكسەر بۆ وان مەسەلان دچت يێن پەيوەندى ب سەروبەرێ ڕێڤەبرنا دەولەتێ ڤە هەى.

ئەڤە پەيڤا ئێكێ.. وپەيڤا دووێ ئيسلامە، وئيسلام -وەكى ئەم هەمى دزانين- ئەو (دينە) يێ خودايێ مەزن كيتابا خۆ يا دويماهييێ كو قورئانە، وپێغەمبەرێ خۆ يێ دويماهييێ كو موحەممەدە -سلاڤ لێ بن- پێ هنارتى، وئەڤ دينە وەكى ژ هەردو ژێدەرێن وى يێن سەرەكى دئێتە زانين بۆ هندێ ب تنێ نەهاتييە دا پەيوەندييێ د

(١) مارسيل بريلو: (علم السياسة) ترجمة محمد برجاوي، من منشورات عويدات، بيروت (ص ١١).

ناڤبەرا مرۆڤی وخودایێ وی دا دورست بکەت، بەلکی ئەو یێ هاتی دا پەیوەندییێ د ناڤبەرا مرۆڤ ومرۆڤان ژی دا دورست بکەت، وئاشکەاترین دەلیل ل سەر ڤێ چەندێ قورئان ب خۆیە.. هەر کەسەکێ پیچەکێ ژی زمانێ عەرەبان بزانت وبەرێ خۆ بدەتە قورئانێ دێ بینت ئەو یا پێکهاتییە ژ (بیر وباوەر، وعیبادەت، وئەخلاق، ومعامەلاتان)، ووەکی ئەم دزانین (بیر وباوەر وعیبادەت) د ناڤبەرا مرۆڤی وخودایێ وی دانە، و (ئەخلاق وموعامەلات) د ناڤبەرا مرۆڤی ومرۆڤان دانە.. وهەر کەسەکێ ئیسلامێ ل سەر هندەك (دینێن) دی قیاس بکەت وبێژت: ئیسلام دینەکێ رووحییە وچو پەیوەندی ب ژین ودنیایا مرۆڤی ڤە نینە، دڤێت ئەو ب دەهان ئایەتێن قورئانێ و ب سەدان حەدیسێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بهاڤێژت، چونکی ئەو بەحسێ وان ئەحکامان دکەن یێن پەیوەندی ب ژیانا جڤاکی وئابۆری وسیاسی یا مرۆڤان ڤە هەی.

پسیارەک وئاڤرەکا دیرۆکی:

وئەڤ تێگەها بەرفرەه بۆ ئیسلامێ بەرێ مە ددەتە هلێخستنا پسیارەکا (نوی دەرکەفتی) یا کو ل سەر مە فەر ئەم ئاڤرەکا ب لەز بدەینە سەر دیرۆکا خۆ، دا کاودانێن پەیدابوونا ڤێ پسیارێ ب دورستی ل بەر مە ئاشکەرا ببن.. وپسیار ئەڤەیە: ئەرێ ئیسلامێ -وەك دین- پەیوەندیەك ب سیاسەتێ ڤە هەیە؟ یان ژی بلا بێژین: ئەرێ تشەك هەیە ئەم بێژینێ: سیاسەتا ئیسلامی؟ یان ئیسلام ژی -وەکی هندەك دینێن دی- دینی ودنیایێ ژێك ڤەدکەت ودبێژت: دین یێ خودێیە ودنیا یا قەیصەرییە؟

ب ڕاستی ئەگەر ئەم ل کتێبێن زانایێن خۆ یێن حەتا بەری کێمتر ژ سەد سالان بزڤڕین ئەم چو دان وستاندنێ ل سەر ڤێ ڕەنگە پسیارێ وبەرسڤا وێ نابینین، ژ بەر ئەگەرەکێ (بەسیط) ئەو ژی ئەڤەیە: چونکی د ناڤ موسلمانان دا کەسەك نەبوو خۆ ب موسلمان بزانت و ل وێ باوەرێ بت کو ئیسلام دینەکە بۆ هندێ هاتییە دا کو لایێ مرۆڤی یێ رووحی ب تنێ دورست بکەت ووی چو پەیوەندی ب ڕێکخستنا لایێن ژینا مرۆڤی نینە.. ژ بەر کو وان ددیت ئیسلام ب ڕەنگەکێ (عەمەلی) -ژبلی یێ (نەظەری)- یا دین ودنیایا وان کەسان ب ڕێڤە دبەت یێن کو ل ژێر حوکمدارییا وێ هەین.

وئەگەر ئەم ل دیرۆکا ئیسلامێ بزڤڕین هەر ژ ڕۆژا ئێکێ یا پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- تێدا گەهشتییە مەدینێ ئەوا بوویە پایتەختا ئێکێ یا دەولەتا ئیسلامێ وی مەنصبێ دینی کو پێغەمبەرینییە، ویێ دنیەوی ژی کو مەزنییا دەولەتێیە، ژێك جودا نەکرن وهەردو د دەستێ خۆ دا کۆمکرن، ووی صەحابیێن خۆ ژی ل سەر هندێ پەروەردەکرن کو ل ژێر شریعەتێ ئیسلامێ دین ودنیا ژێك جودا نابن، وکانێ چاوا ئیسلام عەقیدە وعیبادەتە وەسا ئەو شریعەت وسیاسەتە ژی، ووەسا ئەو ئەخلاق وجڤاکە ژی، وزانین شارستانییە ژی، وئەو دینێ ئیسلام پێ هاتی د ناڤ بناخەیێن خۆ دا قواعدان بۆ هزرکرنێ ددانت، وڕێکێ بۆ زانینێ دنەخشینت، وژینا مرۆڤان ل سەر ئاستێ کت وکۆمێ ڕێك دئێخت، سەروبەرێ خێزانێ دورست دکەت، وقانوونەکا (مەدەنی وجەزائی ودەولی وئەخلاقی وجڤاکی) ددانت.. وپشتی پێغەمبەری -سلاڤ لێ

بـن- ژ دنیـایێ وەغـەر کـری صـەحـابییێن وی ژی ئـەوێـن ب ڤـی ڕەنگـی د ئیـسلامێ گەهشتین هەر ب ڤی ڕەنگی ئیسلام نیشا جیلێن پشتی خۆ دا، ودەمێ وان مـەزنـەك بۆ خۆ دانای ناسناڤێ وی کرە: (خەلیفە) ووەکی ئەم هەمی دزانین پەیڤا (خەلیفە) ڕامانا جێگرییـێ دگـەهینـت، جێگـرێ کـێ؟ یـێ پێغـەمبـەری، یـەعنـی: هـەر ژ ڕۆژا ئێکـێ موسلمان وە تێگەهشتن کو (مەزنێ دەولەتێ) مـەنصبەکێ دینییە بەری کو یێ دنیـەوی بت، وئەوێ دگەهتـە ڤـی مـەنصبی دڤێت کارێ خۆ بکەتـە ب کارئینانا وی شریعەتـی یێ ئەو پێغەمبەر پێ هاتی یێ ئەو جێگرییا وی دکەت..

ل سەر ڤی بناخەیی و ل درێژییا وێ دیرۆکێ یا شریعەتێ ئیسلامێ تێدا حوکمدار موسلمانان چو ڕەنگێن زەلامان نەنیاسینە ناڤێ وان (زەلامێن دینی) بت، وهندەکێن دی ناڤێ وان (زەلامێن دنیایێ) بت، چونکی موسلمان هەمی دڤێت زەلامێن دینی بن، بەلێ.. مە زانایێن دینی هەبوون، ئەوێن د دینی دا ژ خەلکێ دی دشارەزاتر، بەلێ مەعنا وێ ئەو نەبوو وان ب تنێ ماف هەیە دینی بزانن یان کاری بۆ بکەن، ومەعنا وێ ئەو نەبوو ئەڤ زانایە خۆ د ناڤ هەر چار دیوارێن مزگەفتێ ڤە گرێدەن وبێژن: ئەم زەلامێن دینینە ومە چو پەیوەندی ب دنیایێ ڤە نینە..

وخۆ ل وان دەمێن کورت ژی یێن ئوممەت تێدا تووشی کەفتنان دبوو وهندەك کەس ژ دەرڤە دهاتن وحوکم ب تشتەکێ دی ژبلی شریعەتی لێ دکر، ئوممەتێ هەمییێ ئەڤ ڕەنگە حوکمە ب حوکمەکێ نەشەرعی دنیاسی، وباشترین نموونە ل سەر ڤێ چەندێ

ئەو دەم بوو یێ (مەغوولییان) قانوونا خـۆ ئەوا دگۆتنێ: (یاسق)[1] ل سەر هـنـدەك دەڤـەران ژ وەلاتـێ موسلمانان ب كارئینـای پـشتی وان ئـەو دەڤەر ئێخستینە بـن دەسـتێ خۆ، وهـەر چەنـدە مـەغوولییـان پـشەكـەكا مـەزن ژ وێ قانوونا خـۆ هـەر ژ ئیـسلامێ وەرگرتبـوو ژی، بـەلـێ چونكـی وان هنـدەك ژ قـانوونێن خـۆ یـێن جاهلی ژی كربوونـە د نـاڤ دا موسـلمانان هـەمییـان -زانایـان وعامییـان ژی- ئـەو ب دەركـەفـتن ژ ئیـسلامێ زانی، وحوكمێ وان ب حوكمەكێ شەرعی نەنیاسی..[2]

ئەڤە دیتنا وتێگەهشتنا ئوممەتێ بوو بۆ ڤێ مـەسـەلێ وئێكەمـین جار دەنگـەكێ (نەشاز) د ناڤ ئوممـەتا ئیسلامێ دا دەركەفتی و ب ئاشكەرایی گۆتـی: ئیسلامێ وسیاسەتێ چو د گەل ئێك نینە، یان ئیـسلامێ چو سیاسـەت تێدا نینە، دەنگێ ئێك ژ وان كەسان بـوو یێن ژ زانایێن دینـی دهاتـە هژمـارتن و ژ دەرچوویێن ئـەزهـەرێ ئـەو ژی شێخ (عەلی عەبدررازق) بـوو ئـەوێ ل سالا ١٣٤٤ مشەختی ١٩٢٥ زایینی كتێبـەك ب ناڤێ (الإسلام وأصول الحكم) بەلاڤكری وتێدا ڕاگـەهاندی كو ئیسلامێ چو پـەیوەندی ب سیاسەتێ ڤە نینـە، وكارێ دینـی ب تنێ دورستكرنا پـەیوەندییا مرۆڤییـە ب خودێ ڤە، نە كو دانانا شێوە وسەر وبەرێ ب ڕێڤەبرنا ژینـێ.. ودڤێت ژ بیر نـەكـەین كو ئـەڤ

(١) وپەیڤا (یاسا) ئەوا هندەك ئەڤرۆ ب كار دئینن بناخەیێ وێ هەر ژ ڤێ پەیڤێیە.

(٢) ل دۆر ڤێ مەسەلێ بەرێ خۆ بدە كتێبا (مجموع فتاوی ابن تیمیة) ٢٩٠/٩، دەمـێ ئـەو ب دەلیل ئاشكەرا دكەت كو هـەر كـەسـەكێ ب حوكمێ (یاسق)ێ رازی ببت ئـەو ژ شـەریعـەتێ خودێ وپێغەمبەرێ وی دەركەفت.

کارێ وی سالەکێ پشتی وێ گوهۆڕینا مەزن بوو یا موصطەفا کەمالی ل تورکی کری دەمێ ل سەر وان شەرتان رازی بووی یێن سەرۆکێ وەفدا ئنگلیزی ل پەیمانا (لۆزان) هاڤێتینە بەر کو (لادانا خیلافەتێ بوو، وگوهارتنا شەریعەتی ب دستوورەکێ مەدەنی، ودەرێخستنا خەلیفەی ژ وەلاتی وبڕینا هەر پەیوەندییەکێ یا تورکی ب ئیسلامێ ڤە گرێ بدەت) ئەڤ هەر چار شەرتە یێن کو ب ناڤێ (شەرتێن کروزن)ی دئێنە ب ناڤکرن[1].

وهەر چاوا بت دەمێ ئەڤ کتێبا ناڤبۆری هاتییە چاپکرن هژیانەکا مەزن ب مصرێ کەفت، وگەلەك زانایێن مەزن بەرهنگارییا ڤێ گازییێ کر وکتێب د رەددا وێ دا نڤیسین، ومەسەلە گەهشتە هندێ ئەزهەرێ هنارتە ب دویڤ وی ڕا ودان ستاندن د گەل وی ل سەر وان هزر وبیران کر یێن وی د کتێبا خۆ دا ئینایین، وبڕیار هاتە دان (شەهادا علمی) ئەوا ئەزهەرێ دایێ ژێ بێتە ستاندن، ووەزارەتا (حەقانیێ) ژی ب (ئیجماعا دەنگان) بڕیار دا ئەو ژ قەضائا شەرعی بێتە فەصلکرن..

وسوحبەتا من ل سەر ڤێ مەسەلێ نینە وەك دیرۆك، وکارێ من ئەو نینە ئەز ڤێ ڕویدانێ هلسەنگینم، ب تنێ من دڤێت ئەز تشتەکی ژ ڤێ ڕویدانێ وەرگرم ئەو ژی ئەوە ئوممەت ب زانا وعامی ڤە حەتا بەری حەشتێ سالان ژی یا بەرهەڤ نەبوو ئێك

---

(١) وکروزن ناڤێ سەرۆکێ شاندا ئنگلیزی بوو ل پەیمانا لۆزانێ.. ڤێجا ب ڤێ چەندێ سەرێن داڤان ببینن! وبڕێنە: (الدولة العثمانية عوامل النهوض وأسباب السقوط) یا د. علی محمد محمد الصلابی، پ ٥٥١.

د ناڤ وان دا هەبت ب ئەزمانێ وان ڤێ گازییا (نەشاز) بەلاڤ بکەت، بەلێ ئێك پیدا بوو.. و ژ بەر گەلەك ئەگەران کو ڤێرێ نە جهێ هژمارتنا وانە، ئەو ئێك بوونە دو وبوونە دەه و د دەمەکێ گەلەکێ کورت دا بوونە هند گەلەك کو لایێ بەرانبەر بێتە بێ دەنگرن ب تایبەتی پشتی ل پانی ودرێژییا وەلاتێن موسلمانان دەسهەلات کەفتییە دەستێ وان دا یێن پشتەڤانییا ڤێ گازییا (نەشاز) دکەن و ب ناڤێ (قەومییەتێ) هندەك جاران، وهندەك جاران ژی ب ناڤێ (ئشتراکەتێ) یان (دیموقراطییەتێ) وگەلەك ناڤێن دی رێ ل وان دەنگان گرت ئەوێن دڤێن ئوممەتێ ل وێ راستییێ هشیار بکەن ئەوا هزر وسێ سەد وچل سالان باوەری پێ ئینای کو ئیسلام دین ودەولەتە، عیبادەت وشەریعەتە.. ویا ژ هەمییێ خرابتر ئەو بوو ڤان دەسهەلاتان گەلەك جاران بزاڤ کر کو ب ئاگر وئاسنی ڤێ گازییێ چك بکەن.. و ل ڤێرێ ئەز بەحسێ دیرۆکا ڤێ هەڤرکییێ ژی ناکەم، بەلێ من دڤێت بێژم د ئەنجامێ ڤێ هەڤرکییێ دا هژمارکا ڤەرێژێن خراب پەیدا بوون ئێك ژ وان کو پەیوەندی ب بابەتێ مە یێ نوکە ڤە هەیە ئەو (ئتجاهێ سیاسی) بوو یێ نوکە ب ناڤێ (ئیسلاما سیاسی) دئێتە ب ناڤکرن.

سیاسەتا ئیسلامی.. وهندەک روهنکرن:

وبەری ئەز بەحسێ ئیسلام سیاسی بکەم وەك زاراڤ ووەك ئتجاه، من دڤێت هندەك روهنکرنێن سڤك بدەمە سەر بابەتێ سیاسەتا ئیسلامی، دا پشتی هنگی بشێین ب ساناهی جوداهییێ بێخینە ناڤبەرا (سیاسەتا ئیسلامی) و (ئیسلاما سیاسی).

و ل سەری دێ بێژین: چونکی سیاسەتا ئیسلامی، یان (نظاما سیاسی یا ئیسلامی) ل دەمێ مە یێ نوکە ل پتربیا وەلاتێن موسلمانان ڕەنگەکێ تمام نائێتە ب کارئینان، ژ بەر هندێ دبت ئەڤ زاراڤە حەتا حەددەکی ل بەر گەلەك ژ مە یێ غەریبە، وڕامانا وی یێ ئاشکەرا نینە، لەو پێتڤییە بەری هەر تشتەکی ئەم ڕامانا ڤی زاراڤی بزانین، وبەری نوکە مە ئاشکەرا کر کانێ (سیاسەت) چیە، و (ئیسلام) چیە، ونوکە ئەگەر ئەم ڤان هەردو پەیڤان بگەهینینە ئێك دێ چ ڕامانێ گەهینت.. سیاسەتا ئیسلامی یان نظاما سیاسی یا ئیسلامی وەکی فقهزانێن موسلمان ددەنە ناسین: ئەو کۆما ئەحکامانە یا ژ ڤەڕێژان وان ئەو دەزگەهـ و (موئەسەسە) وڕێکخستن پەیدا دبن یێن پەیوەندی ب دەولەتا ئیسلامی ڤە هەی ژ لایێ دانانا دەولەتێ ڤە، و ب ڕێڤەبرن وپاراستنا وێ ڤە، و ب جهئینانا وێ بۆ وان ئارمانجان یێن ئەو بۆ هاتییە دانان[1].

و د نظاما سیاسی یا ئیسلامی دا ئەحکام -ب ڕەنگەکێ گشتی- ل سەر دو پشکان دئێنە لێکڤەکرن:

- پشکەکێ پەیوەندی ب (تەشریعێ) ڤە هەیە، یەعنی: دانانا شریعەتی، وەکی: حەلالکرن وحەرامکرنێ، دورستکرن ونەدورستکرنێ، چ د گۆتنان دا بت یان د کریاران دا بت.. وئەڤە مافێ خودێ ب تنێیە وکەسێ دی ژبلی وی مافێ دانانا تەشریعێ نینە، نە چو کەسان ونە چو کۆم ودەستەکان، وخۆ خەلیفەی ودەولەتێ ژی ئەڤ مافە نینە.

---

(١) بڕێنە: (مقدمة فى فقه النظام السياسى الإسلامى) یا (محمد بن شاكر الشريف)، پ ٩.

- ویشکا دی ئەوە یا چو پەیوەندی ب تەشریعێ ڤە نەهەی، بەلکی پەیوەندی ب لایێ رێکخستن وتەرتیبا کاری ڤە هەیە، کو وێ ئارمانجێ ب جهـ بینت یا ئەو ژ بەر هاتییە دانان، ودبت ئەڤە لایە ژ دەمەکی بۆ دەمەکی یان جهەکی بۆ جهەکی بێتە گوهارتن، لەو نظاما سیاسی یا ئیسلامی چو قالبێن دەسنیشانکری بۆ ڤی لایێ نەدنانینە، ومافێ دایە کەسێن بسپۆر ژ ئوممەتێ کو ئجتهادێ د ڤی لایی دا بکەن، ب وی شەرتی ئەڤ ئجتهادا وان دژی چو بناخەیێن شەرعی نەبت، ونموونە ل سەر ڤێ چەندێ رەنگێ دانانا خەلیفەیە.. وشکلێ ب رێڤەبرنا دەولەتێیە.

زانایێ مەزن (ابن القیم) دبێژت: «خودایێ مەزن رێکێن عەدالەتێ ونیشانێن وێ د رەنگەکێ ب تنێ دا کۆم نەکرینە، ورێکێن دی هەمی یێن ئاشکەراتر ژ وێ رێکێ بەطال کرینە، بەلکی وی ب شریعەتێ خۆ دیارکرییە کو مەخسەدا وی ب جهئینانا حەقییێ وعەدالەتێیە وکو خەلك دادییێ ب کار بینن، ڤێجا هەر رێکەکا حەقی پێ بێتە وەرگرتن ودادی پێ بێتە زانین وخەلك پێ رابن، دڤێت کار پێ بێتەکرن، ورێك وشێوە هندەك ئەگەرن نە ژ بەر وان ب خۆ ئەو دئێنە وەرگرتن، بەلکی ژ بەر وان ئەنجامان یێن ب رێکا وان ب دەست مرۆڤی ڤە دئێن»[1].

ودڤێت ژ بیرا مە نەچت کو (نظاما سیاسی) ب خۆ پشکەکە ژ گەلەك (نظامێن) ئیسلامی، وئەو نە هەمی ئیسلامە، ومرۆڤ حسێب نابت موسمانەکێ دورست وتمام حەتا باوەرییێ ب هەمی ئیسلامێ نەئینت، وئەوێ کوفرێ ب پشکەکێ ژ ئیسلامێ

(١) إعلام الموقعين (٣٧٢/٤).

بکەت، ئەگەر ئەو پشك چەند یا بچویك ژی بت، ژ کافران دئێتە هژمارتن، وئەوێ کاری ب هندەك ئیسلامێ نەکەت - د گەل کو باوەرییێ پێ دئینت ژی - ئەو ژ گونەهکاران دئێتە هژمارتن و ب ڤێ چەندێ ئەو کافر نابت.. ئەڤێ مەسەلێ دێ هەوجە بینێ دەمێ بەحسێ لایەکی ژ هزرا پشتەڤانێن ئیسلاما سیاسی دکەین.

ئیسلاما سیاسی ودەسپێکا پەیدابوونێ:

وبەری ئەز بەحسێ دەسپێکا پەیدابوونا ئیسلاما سیاسی بکەم بۆ بیرئینان من دڤێت دوبارە بکەم کو ئەڤ زاراڤە ژ لایێ شەرعی ڤە زاراڤەکێ دورست نینە، وحەتا ژ لایێ پەیدابوونێ ژی ڤە -ب هزرا من- ئەو زاراڤەکە موسلمانان دەرنەئێخستییە[1]، بەلێ هەر چاوا بت وەك زاراڤەکێ هەبوون د مەیدانا مە یا ڕەوشەنبیری دا بۆ هەی ئەز دێ وی ب کارئینم.

بۆری د گەل مە کو ل ناڤەڕاستا سالێن بیستان ژ سەدسالا بیستێ یا زایینی ب ڕەنگەکێ رەسمی مراندنا خلافەتێ ژ لایێ مصطفا کەمالی ڤە هاتە ڕاگەهاندن، ئەڤە ژ لایەکی ڤە.. و ژ لایەکێ دی ڤە هندەك دەنگێن غەریب ونەشاز ل ڤێرێ ووێرا هە -ب تایبەتی ل وەلاتێ مصرێ- هاتنە بلندکرن کو چە نظامێن سیاسی د ئیسلامێ دا نینن، وئیسلام ژی وەکی دینێن دی دڤێت ب تنێ مایێ خۆ د لایێ مرۆڤی یێ رووحی

---

(١) وزڤڕین ل ڤێ خالێ پشتی دەلیڤەیەکا دی دێ مە هەبت، ئەگەر خودێ حەز بکەت.

دا بکەت، ولایێ ڕەنگێ ب ڕێڤەبرنا ژیانێ ئەو تشتەکە ئەم ب کەیفا خۆ دێ بۆ خۆ نەخشینین، و ژ گەلەك لایان ڤە ژ دەرڤەی جیهانا ئیسلامی پشتەڤانی ل ڤێ گازییێ هاتەکرن، وخودانێن ڤێ گازییێ هاتنە پێش ئێخستن و ب سەرئێخستن ژی، وڕێ بۆ وان هاتەدان ئەو ب هەر ڕەنگەکێ دلێ وان دخوازت لایێ بەرانبەر بێ دەنگ بکەن، و د گەل وێ هەمی توندییا وان ب کار ئینای ئەو نەشیان ڕایا گشتی یا ئیسلامی وکەسێن خەمخۆر ژ زانینێن شەرعی قانع بکەن کو ئیسلام دینەکە سیاسەت تێدا نینە، لەو گازی ژ گەلەك لایان هاتنە بلندکرن کو تێگەهشتنەکا دورست بۆ ئیسلامێ هەبت، وقیاسا ئیسلامێ ل سەر وان دینان نەئێتەکرن یێن ڤالا ژ تەشریعی ودوژمن بۆ زانینێ، و ل سەری ئەڤ گازییە ژ لایێ هندەك زانایێن دینی ڤە هاتە بلندکرن، وەکی: (محمد رشید رضا ومحب الدین الخطیب) وهژمارەکا دی، وپشتی ژیانا سیاسی ل هندەك جهـ ووەلاتێن موسلمانان دایە ڕێ، ومۆدێلا دورستکرنا حزبێن سیاسی بەلاڤبووی، هندەك کەسێن جحێل یێن خەما ئیسلامێ د دلی دا هەی ئەگەر چ د دینی دا دزانا ومەلەڤان نەبن ژی، ڤییا چاڤ ل خەلکێ دی بکەن وئەو ژی هندەك حزبێن سیاسی بەلێ ل سەر بناخەیێ سیاسەتا ئیسلامی -وەکی وان هزرکری- ئاڤاکەن، وهەر وان ڕێ وشێوەیان ب کار بینن یێن حزبێن دی ب کاردئینن، وهزرا وان ئەو بوو ئەو ب ڤی کارێ خۆ دێ شێن بەرەڤانییێ ژ دینی کەن، وبەرگرییا هێرشا بێ دینییێ کەن ئەوا گەلەك لایان پشکداری تێدا دکر، وئێکەمین کەس د ڤی مەجالی دا هاتییە نیاسین (حسن البنا) بوو ئەوێ ل سالا ١٩٢٨ زایینی -دەمێ ژیێ وی ٢٢ سال- کۆما (الإخوان المسلمون)

دامەزراندی[1]، و ب ڤێ چەندێ ئەو هاتە هژمارتن ئێکەمین کەس حزبەکا سیاسی یا ئیسلامی چێکری، وکۆما وی هاتە هژمارتن ئێکەمین حزب ب ناڤێ ئیسلامێ دەست دایە کاری[2].

و ب ڤێ چەندێ کارێ حزبی (یێ ئیسلامی) د مەیدانا سیاسی دا بوو تشتەکێ هەبون بۆ هەی، و ژ گەلەك لایان ڤە هزر بۆ هاتەکرن، هندەکان کەیف پێ هات ودیعات بۆ کر وپشتەڤانی لێ کر، وهندەکان کەرب ژێ ڤەبوون ونەیارەتییا وی کر، وەکی هەر تشەکێ نوی دەردکەڤت.. ومن نەڤێت ب ناڤ ڤێ دیرۆکێ ڤە بچم وهلسەنگاندنا ڤان دیتنێن ژێك جودا بکەم؛ چونکی کارێ من ل ڤێرێ ب تنێ ئیشارەت دانە بۆ دەسپێکا پەیدابوونا کارێ سیاسی یێ ئیسلامی (یێ رێکخستی).

ئیخوان وەکی هەر حزبەکا سیاسی یا نوی دەرکەڤت هاتنە د مەیدانا سیاسی دا، وئەو ژی وەکی هەر حزبەکێ (پەیرەو وپروگرام) وبوونە خودان سیاسەتەکا ئاڤاکری ل سەر هندەك بنەمایێن (ستراتیجی) ویێن (مەرحەلی) ژی، وئارمانجا وان بوو ئەو هژمارا ئەندامێن خۆ زێدە بکەن، دا دەمێ ململانێ د گەل حزبێن دی دکەن وقەستا صندووقێن

---

(١) ومە نە ل بەرە ل ڤێرێ بەحسێ (حسن البنا)ی وکۆما وی ب بەرفرەهی بکەین؛ چونکی ئەڤ چەندە مە د ناميلكا خۆ دا (ئیخوان د تەرازیێ دا) کریە.

(٢) ومل ب مل د گەل کۆما ئیخوانان کۆمەلا (زانایێن موسلمانان) ئەوا (عبد الحمید بن بادیس)ی ل جزائیرێ ل سالا ١٩٢٠ دانای کەفتبوو کاری، بەلێ چونکی وی کۆمەلا خۆ ل سالا ١٩٣٠ ب رەنگەکێ رەسمی راگەهاند ئەو نائێتە هژمارتن ئێکەمین (حزبا ئیسلامی).

دەنگدانێ دکەن دەست ڤالا نەزڤڕن.. وئەو بوو ل سالا ١٩٤٢ (حسن البنا)ی بڕیار دا خۆ بۆ پەرلەمانی بەربژێر بکەت، بەلێ (مصطفا نەحاس)ی -کو سەرۆك وەزیر بوو- گەف لێ کرن کو ئەگەر ئەو خۆ ژ هلبژارتنا ڤەنەکێشت ئەو دێ دربەکێ دژوار دانتە کۆما وی، ئینا ئەو نەچار بوو خۆ ڤەکێشا، وپشتی هنگی ب دو سالان وی جارەکا دی خۆ بەربژێرکر بەلێ هند دەنگ نەبرن کو بگەهە پەرلەمانی؛ چونکی (تەزویر) د دەنگان دا هاتەکرن وەکی ئیخوان هەر جار دبێژن!

ل سالا ١٩٤٨ حوکمەتێ ژ بەر چەند ئەگەران بڕیار دا کۆما ئیخوانان بێتە حەلکرن، وگەلەك ژ ئەندامێن وان هاتنەگرتن، ئینا ئێك ژ ئەندامێن (جیهازێ تایبەت) کو جیهازێ عەسکەری یێ نهێنی بوو یێ ئیخوانان سەرۆکێ حوکمەتێ (محمود النقراشی) کوشت، وئەڤە ئێکەمین دیاردا کوشتنا سیاسی بوو ڕویدای، وهەر چەندە (حسن البنا)ی ب ئاشکەرایی بەرائەتا خۆ ژ ڤی کاری دا ونەرازیبوونا خۆ ل سەر دیارکر، بەلێ حوکمەت ب ڤێ چەندێ ژێ رازی نەبوو، وچەند هەیڤەکان پشتی هنگی ب ڕەنگەکێ نە ژ هەژی (حسن البنا) کوشت.

وڤان ڕویدانان ئەڤ حزبە تووشی گەلەك ئاستەنگ وهلنگڤتن وگرفتاری هژیانان کر، و د هندەك ژ ڤان هژیانان دا ئەو تووشی پارچەبوون و ژ بەرێك چوونێ بوو، وهژمارەکا کۆم ودەستەکێن دی ژێ پەیدا بوون (تەبەنییا) هندەك سیاسەتێن دی یێن جودا جودا کرن..

ئیشكالیاتێن ناڤی:

وەكی بۆ مە دیار بووی مۆدێلا دەركەفتنا حزبێن سیاسی ل وەلاتێن موسلمانان ل ڤان سەدسالێن دویماهییێ پەیدا بوو، و ل سەری ناڤێ (جەمعیەت یان ئتحاد) ل سەر هاتنە دانان، پاشی ناڤێ (حزب) بۆ هاتە گۆتن، هەر وەسا بۆ مە دیار بوو كو ل دویماهییا سالێن بیستێ ژ سەدسالا بۆری ئێكەمین حزبا خۆ نیشا خەلكی دای كو ئەو ل سەر بناخەیێن ئیسلامێ یا هاتییە ئاڤاكرن، وئارمانجا وێ دانانا دەولەتا ئیسلامێیە -كو ئیخوان بوون- پەیدا بوو، وپشتی هنگی ب چەند سالان هندەك حزبێن دی یێن وەكی ئیخوانان ب ناڤێ ئیسلامێ ئاخفتین، ل مصرێ وگەلەك وەلاتێن دی ژی پەیدا بوون، وهەر ئێكی ناڤەك بۆ خۆ هلبژارت، وهەر حزبەكێ ژ ڤان حزبان خەططەكێ تایبەت بۆ خۆ دانا، هندەكان خەططێ وان یێ توند ودژوار بوو، هندەكان دەست دا كافركرنا خەلكی، وهندەكان رێكەكا ناڤنجی دا بەر خۆ، وهندەكان نەرمییەكا زێدە ب كارئینا ئەگەر خۆ ئەڤ نەرمییە ل سەر حسێبا پێلێدانا بناخەیێن دینی ژی بت.. وهەر چاوا بت ئەڤ هەمی (ئتجاهە) وبۆ دەمەكی ب ناڤێ (ئەحزابێن دینی) هاتنە ناسین، وئەڤ ناڤە ئەگەر چ د هندەك حالەتێن تایبەت دا یێ ڕاستگۆ نابت ژی بەلێ ژ لایێ دیرۆكی ڤە یێ غەریب نینە ل بەر دیرۆكا مە؛ چونكی ل درێژییا دیرۆكا ئیسلامی گەلەك كۆم ودەستەكێن (مونحەرف) ژی پەیدا بووینە و ب ناڤێ (دەستەكێن ئیسلامی) هاتینە ب ناڤكرن، وهەچییێ كتێبا (مقالات الإسلاميين) یا (أبو الحسن الأشعري) بخوینت ئەڤ گۆتنا مە باش دێ بۆ وی ئاشكەرا بت.. بەلێ ل ڤان دویماهییان ئەم دبینین ل

ئاستەکێ بەرفرەهـ و ژ گەلەك لایان ڤە ناڤێ (ئیسلاما سیاسی) ل جهێ (حزبێن ئیسلامی) دئێتە ب کارئینان، و ب ڕاستی ئەز گەلەك ل ڤێ مەسەلێ نەچوویمە: مەسەلا دەرێخستنا ڤی ناڤی (یان زاراڤی) کانێ کی ئێکەمین کەس بوو ئەو دەرێخستی، وارمانجا وی ژێ چ بوو، بەلێ تشتێ ئەم دزانین و ل بەر چاڤ دبینین ئەوە: ئەڤ ناڤە (یان زاراڤە) نوکە ژ مەسەلا (حزبێن ئیسلامی) دەرباس بوویە وئەو -وەك کێماسی- ب هەر کەسەکی ڤە دئێتە ڕادان یێ بێژت: ئیسلام دین ودەولەتە یان شریعەت وسیاسەتە، ئەگەر خۆ ئەو د چو حزبان دا نەبت ژی، وحزبێن ئیسلامی وکێم وکاسێن وان ب تنێ وەك نموونەیەکێ خراب وسلبی ل سەر ڤی ڕەنگێ ئیسلامێ دئێنە بەحسکرن.. وتشتێ غەریب -ل بەر من- کو من دڤێت ل ڤێرێ ئیشارەتێ بدەمێ ئەوە: نوکە ل ئەوروپا هندەك (حزبێن سیاسی یێن مەسیحی) هەنە، بەلێ د گەل هندێ ژی ئەم نابینین نە نڤیسەرێن وان ونە یێن مە ئەوێن ناڤێ (ئیسلاما سیاسی) بۆ خۆ کرییە بەنیشت ڕۆژەکێ بێژن: (مەسیحییەتا سیاسی)، هەر چەندە (مەسیحییەت) یا ژ هەژی ڤی ناڤییە؛ چونکی مەسیحییەت وەکی ئەو ژی دزانن وئەم ژی دزانین یا ڤالایە ژ سیاسەتێ! ڤێجا پا هوین بێژن ئارمانج ژ کارئینانا ڤی ناڤی (یان زاراڤی) د گەل ئیسلامێ ب تنێ دێ چ بت؟

ب هزرا من -ونە هەمی هزر دخرابن- ئارمانج دێ ئەو بت دەمێ ئەم باوەرییێ دئینین کو (ئیسلامەکا سیاسی) یا هەی ووەك مەسەلەکا مەنطقی دڤێت مە باوەری هەبت کو (ئیسلامەکا نەسیاسی) ژی یا هەی، ومادەم (ئیسلاما سیاسی) تشتەکێ

کرێت ومەرفوضە، مەعنا دڤێت مە باوەری هەبت کو (ئیسلاما نەسیاسی) تشتەکێ جوان ومەقبوولە، و ب ڤێ چەندێ ئارمانجا مەزن ئەوا ب سالان کار بۆ هاتییەکرن دێ ب دەست ڤە ئێت، نە وەکی وێ کو تو ناڤێ (حزبێن ئیسلامی) ب کاربینی؛ چونکی هنگی سلبییاتێن ڤان حزبان دێ ل سەر وان نە ل سەر (سیاسەتا ئیسلامی) ئێنە هژمارتن!

کارتێکرنا سلبی یا (ئیسلاما سیاسی) ل سەر ئیسلامێ:

بێ گومان نوکە بۆ هەوە ئاشکەرا بوو کو مەخسەدا من ب (ئیسلاما سیاسی) ل ڤێرێ نە ئەو بۆچوونە ئەوا دبێژت: ئیسلام دین ودەولەتە یان شریعەت وسیاسەتە، نە.. ئەڤە ژ کاکلکا ئیسلامێیە، وەکی من باوەری هەی! بەلێ مەخسەدا من پێ حزبییەتا ئیسلامییە.. وئەگەر موصیبەتا ئیسلامێ ل سەدسالێن بۆری (صووفییەتا سلبی) بت ئەوا د دەرگەهێ بیدعێ ڕا بەرێ (ئوممەتێ) دایە ئنحرافێ، ب هزرا من ل ڤێ سەدسالا دویماهییێ (حزبیەتا ئیسلامی) موصیبەتا ئیسلامێ بوویە، ئەوا هەر د وی دەرگەهی ڕا بەرێ (ئوممەتێ) دایە ئنحرافەکا نوی، ودەمێ ئەز ڤێ گۆتنێ دبێژم ئەز باش دزانم کو دبت ڤێ حزبییەتێ (هندەك) لایێن ئیجابی هەبن، ئەگەر نە.. چاوا هندە خەلك دێ ب نك ڤە ئێنە کێشان؟!

وحەتا باش بۆ مە ئاشكەرا ببت كو (حزبييەتا ئيسلامى) تشتەكێ جودايە ژ (سياسەتا ئيسلامى) يان ژ ئيسلاما ڕاست ل ڤێرێ -ب كورتى- ئيشارەتێ دێ دەمە هندەك ژ سلبيياتێن وێ يێن مەزن:

١- ب كارئينانا حزبييەتێ وەك وەسيلەيەك يان ڕێكەك بۆ بەلاڤكرنا گازييا ئيسلامێنە ب تنێ كارەكێ نە يێ دورستە ژ لايێ شەرعى ڤە، بەلكى ئەو ب ئاشكەرايى خودێ وپێغەمبەرێ وى -سلاڤ لێ بن- نەهيا مە ژێ كرييە وئەم ژێ داينە پاش، بۆ نموونە: خوداێ مەزن دبێژتە پێغەمبەرێ خۆ: **[إن الذين فرقوا دينهم وكانوا شيعا لست منهم في شيء إنما أمرهم إلى الله ثم ينبئهم بما كانوا يفعلون]**[1] يەعنى: ئەى پێغەمبەر هندى ئەون يێن دينێ خۆ پارچە پارچە كرى وبووينە كۆم كۆمە د تشتەكى دا تو ژ وان نينى.

ودەمێ هندەك فتنەچييان خۆ دايە ئێك ودژى ئيمام عوثمانى ڕابووين وهاتينە مەدينێ، حەسەن دبێژت: ڕۆژەكێ عوثمان -خودێ ژێ رازى بت- دەركەفت دا خوتبێ بخوينت، وان -يەعنى فتنەچييان- قەرەبالغ كر وئاخ وبەرك هلاڤێتن، حەتا وە لێهاتى مە عوسمان نەديتى، ئينا دەنگەك ژ مەزەلكا كابانيەكا پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- هاتە مە گۆت: **[قد برىء رسول الله صلى الله عليه وسلم ممن فرق دينه واحتزب]** يەعنى: پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- يێ بەرى بوويە ژ وان يێن دينێ خۆ پارچە پارچە كرى وبوويە حزب! وئەڤە دەقێ گۆتنا وێ بوويە، پاشى وێ ئەڤ ئايەتا بۆرى خواند..

---

(١) سورة الأنعام، الآية (١٥٩).

مەعنا تەفسیرا پەیڤا **[وكانوا شیعا]** ئەوا د ئایەتێ دا هاتی ل نك ڤێ ژنكا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- كو (أم سلمە) بوو وەكی د ریوایەتێ دا هاتی، ئەوە: ئەوێن دین كرییە حزب حزبكانێ[1].

٢- ڤێ حزبییاتییا نەدورست ئێكا هند ژ (مونتەمیییێن) خۆ چێكر (وەلاء وبەرائا) وان، ڤیان ونەڤیانا وان، هەڤالینی ودوژمناتییا وان نە ل سەر بناخەیێ دینی وباوەرییێ بت، بەلكی ل سەر بناخەیێ حزبێ بت، خودێ دبێژت: **[ومن یتول الله ورسوله والذین آمنوا فإن حزب الله هم الغالبون]**[2] بەلێ تو دێ بینی برایێن مە یێن حزبی ئەندامەكێ خۆ ئەگەر خۆ یێ (عەقیدەسز) ژی بت نادەتە ب ئێكێ نە د گەل وان بت ئەگەر خۆ وەلییەكێ خودێ بت.

٣- وچونكی د حزباتییێ دا ئەو كەس پێش دكەڤت یێ پتر خەلكی كۆم بكەت بلا چو علمێ شەرعی نەبت ژی، و د حزباتییێ دا یێ مەرتەبا پێشكەفتیتر هەی دبتە پێشەوا و ل ڕێزا سنگی دئێتە دانان، وفەرمانێن وی دئێنە ب جهئینان، گەلەك جاران وەسا چێبوو كەسێن نەزان بوونە خودانێن لەقەبێن مەزن، یێن كو ئەندامێن دی هەمی دڤێت چاڤ لێ بكەن، وبێ موناقەشە فەرمانێن وان ب جهـ بینن، وموصیبەتا

(١) ودیارە خودانێن ڤان حزبان د دل دا باوەری ب ڤێ چەندێ هەیە لەو دێ بینی ئەو پەیڤا حزب یان حزبی نادانە سەر خۆ، بەلكی دبێژنە خۆ: (جماعة) یان (تتحاد) یان (جبهة) یان (رابطة) یان (جمعیة)، وكێم جاران دێ بینی ئەو ناڤێ (حزب) ئاشكەرایی ل سەر خۆ ددانن!

(٢) سورة المائدة، الآیة (٥٥).

مەزن د ڤێرێ دا بوو.. ژ دەولەت سەرێ حزبێن ئیسلامی هندەك (موفتی) و (زانا) و (داعیه) پەیدا بوون شەرتێن دەسنڤێژێ ب دورستی نزانن وفتوایان ب کافری وفاسقی وحەتا کوشتنا خەلکی ددەن! تشتێ ئەڤرۆ حەرام سوباهی حەلال دکەن، وهەڤالێ ئەڤرۆ یێ ئنتخاباتان یێ جامێر، سوباهی دبتە دوژمنێ ئیسلامێ!

٤- وتاوانا دی یا حزبیاتییا ئیسلامی د دەر حەقا حەقییێ دا کری ئەوە خەلك ژ دویکەفتییێن خۆ وەسا پەروەردەکرن کو ئەو بەس وێ حەقییێ وەرگرن یا د رێکا جماعەتا وان را بگەهتێ، وئەو وەسا تێگەهاندن کو تشتێ حزب بێژت ئەوە یێ دورست ئەگەر خۆ ب سەر ڤە ئەو تشت دژی ئایەتەکێ یان حەدیسەکێ ژی بت، چونکی (قیادە) چێتر دینی ومەصلحەتێ دزانت، وەکی بەرێ (شێخی) موریدێ خۆ وەسا فێر دکر کو هەر تشتەکێ ئەو ژ شێخی ببینت ئەگەر خۆ فاحیشەکا ئاشکەرا ژی بت دڤێت نەئاخڤت وبێژت: شێخ چێتر دزانت!

حزب دبێژنە دویڤەلانکێن خۆ: ئەگەر مە ل نیڤرۆ گۆتە تە نوکە شەڤە، دڤێت تو بێژی: ئەرێ وتبلچاڤە ژی، ئەگەر نە.. ئەو تە (موخالەفا جەماعەتێ) کر، وئەوێ موخالەفا جەماعەتێ بکەت ل دنیایێ وئاخرەتێ یێ شەرمزارە.. وئێك ژ (خەلیفێن راشدی) کو ئیمامێ مەزنێ ئوممەتێ بوو ل سەر مینبەرێ گۆتنەکێ دا بێژت، مرۆڤەکێ فەقیر دا ل بەر سنگی رابت وبێژتێ: وە نینە ئەڤ تشتێ تە گۆتی.. وئەوی ئەڤ کارە ب تشتەکێ طەبیعی ڤە وەردگرت، بێژنە من: ئەرێ ئەندامەکێ مەزن د

حزبێ دا دێ شێت جارەکێ د کۆمبوونەکێ دا بێژتە ئێکێ د سەر خۆ دا: ئەڤ تشتێ تە گۆتی وە نینە؟!

٥- وتشتێ غەریب ئەوە ل وی دەمێ ئەڤ حزبە ژ هەر تشتەکێ دی پتر (تەفریقێ) د ناڤ ئوممەتێ دا پەیدا دکەن ئەو دبێژنە خۆ: (جماعەت)، وەکی وێ مەتەلا مە کوردان هەی دەمێ دبێژن: ژنکەك حەتا گوهان د پیساتی ڕا بوو دگۆت: ناڤێ من رحانۆکە! حزبەك دێ ئێت بێژت: ئارمانجا مە کۆمکرنا ئوممەتێیە، دەهـ سال پێڤە ناچن بیست چەق وطا دێ ژ وێ حزبێ چن، وهەر چەقەك دێ یێ دی کافر کەت، ودبێژن: (الجماعات الإسلامية) وزانایێن مە یێن سەرڕاست بەرێ دگۆتە یێن وەکی وان: (الفرق الإسلامية) ڤێجا بەرێ خۆ بدەنە جوداهیێ د ناڤبەرا زاراڤان دا، وخاپاندنا ب پەیڤان!

٦- وگەلەك جاران ئەڤ ئەحزابە یارییان بۆ خۆ ب ئەحکامێن شەرعی دکەن، وڕێبەرێ وان د ڤی کاری دا ئەو قاعدەیێ (میکاڤیللی)یە ئەوێ دبێژت: (الغاية تبرر الوسيلة)، تشتەکی دێ بینی د شریعەتی دا سوننەتە ئەو دکەنە واجب، یان واجبە ئەو دێ شداندنێ تێدا کەن؛ دا ئەندامێ خۆ بجەڕبینن کانێ حەتا چ حەد ئەو یێ گوهدارە، بۆ نموونە: مالا ئێکی یا ل (تاخەکی) دێ بێژنێ: دڤێت سوباهی نڤێژا سپێدێ تو ل مزگەفتەکێ ل (تاخەکێ دی) بکەی، یان: ئەڤ شەڤ دڤێت تو بچیە شاخکێ سەرا قەبران بدەی، وهندە سەعەتان بمینییە ل وێرێ، یان: سوباهی دڤێت هندە سوننەتان تو

بکەی.. وژبلی کو ئەڤ کارە نە دشەرعینە ئەو (کارەکێ تەعەبودی) دکەتە (کارەکێ حزبی) وئەڤ چەندە ئیخلاصێ د کاری دا ناهێلت.

٧- وچونکی ئارمانجا حزباتییێ زێدەکرنا دەنگانە، دڤێت مرۆڤێ حزبی دلێ خەلکی نەهێلت ووان کیڤی نەکەت، ودا کو دلێ وان نەمینت دڤێت ئەو تشتێ ئەو پێ عێجز ببن نەئێتە گۆتن، ئەگەر خۆ ئەو تشت واجبەکێ شەرعی ژی بت، لەو دێ بینی ئەڤ حزبە پتر جاران دینی ل دویڤ دلێ خەلکی دبەن، وبەرێ خۆ ددەنێ کانێ پتریا خەلکی چ ئتجاهـ هەیە دێ مەدحێن وی ئتجاهی کەن، ئەگەر ل عەردەکی بن صوفیاتی یا لێ بەلاڤ بت دێ چن پشکدارییێ د موناسەاتێن وان یێن (بیدعی) دا کەن، بلا وان ب خۆ باوەری پێ نەبت ژی، ئەگەر ل جهەکی بن هزرا سەلەفی یا لێ بەلاڤ بت دێ ب ناڤێ نەیارەتییا بیدعێ ئاخڤن.. وهۆسا، یەعنی: ئەو (تەقییا) ل نك شیعان هەی هەمی حزبێن ئیسلامی کار پێ دکەن، بۆچی؟ دا خەلك عێجز نەبن، دا دەنگ کێم نەبن، دا کورسیکێن پەرلەمانی زێدە ببن!

ڕێزگرتن
ل هەست و شعوورا خەلکی

ڕۆژا خودێ مـرۆڤ ئافرانـدی ودانایـە سـەر پـشتا ڤـی عـەردی وەسـا وی یـێ حەزکری ئـەڤ مرۆڤە (مـەخلووقـەکێ ئجتماعی) بت، لـەو هـەر ژ ڕۆژا ئێکێ خودێ مـرۆڤ فێری هندێ کر بزانت چاوا دێ ژینـەکا (ئجتماعی) یا سـەرکـەفتی بۆ خۆ ئاڤاکـەت، دووندەهـ دا مرۆڤی، وئـەو تـێ گـەهاند کـو دڤێت د جڤاکـەکا ڕێك وپێك دا بژیت، جڤاکەکا ئێکگرتی دا بشێت خۆ بپارێزت وبەردەوامییێ بدەتە هەبوونا خۆ.

ودەمـێ خودێ دین بۆ مرۆڤی هنارتی هەر ژ ڕۆژا ئێکێ ڤی دینی خەمـەکا خـەم ژ (پـەیـوەنـدییێن جڤـاکی) خـوار بـۆ هـندێ دا جڤاکـەکا تـەنا ودلخـواز بێتـە دورسـتکرن مرۆڤ بشێت ب خۆشی تێدا بژیت.. وئێك ژ وان مەسەلێن دینی پویتـەیـەکێ مـەزن پـێ دای مـەسـەلا ڕێزگرتنـا ل هـەست وشعوورا خـەلکییـە، وچـونکی —مخـابن- موسـلمانێن ئـەڤرۆ سـستییەکا بـەرچاڤ د ڤـی لایـی دا دکـەن، مـە ڤیا هـەر بـۆ بیـرئینان چـەند گۆتنەکا ل دۆر ڤێ مـەسـەلـێ بێژین، وگۆتنـا مـە -ئـەگـەر خودێ حەز بکـەت- دێ ل سەر سێ پشکا یا لێکڤەکری بت:

- هەلویستێ ئیسلامێ ژ مەسەلا ڕێزگرتنا ل شعوورا خەلکی.

- هندەك دیاردێن رێز لێ نەگرتنا شعوورا خەلكی كو د ناڤ مە دا د بەلاڤن.

- وچاوا ئەم دێ رێزێ ل شعوورا خەلكی گرین؟

ب راستی ئەگەر ئەم ل (نصووصێن شەرعی) بزڤرین وبەرێ خۆ بدەینە وان (تەوجیهاتێن) خودێ وپێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- داینە مە، وبەرێ خۆ بدەینە وێ تەربیەتێ یا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- صەحابییێن خۆ ل سەر راكرین تشتەكێ مەزن دێ بینین.

بەری هەر تشتەكی دێ بێژین: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- د حەدیسەكا دورست دا ئیمانا دورست وپێكهاتی ب ڤێ مەسەلا جڤاكی ڤە گرێدایە یا ئەم نوكە بەحس ژێ دكەین، (بوخاری وموسلم) ژ (ئەنەسێ كورێ مالكی) ڤەدگوهێزن، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: **[لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه]** ئێك ژ هەوە باوەرییا وی تمام نابت حەتا ئەو بۆ برایێ خۆ نەڤێت یێ بۆ خۆ بڤێت.

وئەز باوەر ناكەم كەسەك د ناڤ مە دا هەبت حەز بكەت خەلك (ئحتراما مەشاعرێن) وی نەگرت، وپێ ل شعوورا وی بدانت، مادەم هۆیە دڤێت هەر ئێك ژ مە -حەتا باوەرییا وی یا دورست وتمام بت- حەز بكەت ئەو ب خۆ ژی ئحتراما شعوورا خەلكی بگرت وپێ ل هەست وشعوورا وان نەدانت، ئەگەر د ژینا خۆ یا جڤاكی دا ئەم ڤێ حەدیسێ ب تنێ بكەینە قاعیدە ئەو تێرا مە هەیە كو مە ژ هەمی گرفتاری ونەخۆشییان بپارێزت.

پشتی ڤێ و ژ بۆ پاراستنا شعوورا خەلکی ئیسلامێ هژمارەکا مەزن یا ئەحکامان دانان، و ل سەر موسلمانی واجب کر کو ئەو پێگیرییێ پێ بکەت، ل ڤێرێ ئەم نەشێین هەمییان بێژین ب تنێ دێ ئیشارەتێ دەینە هندەکان و ب کورتی:

- ئەگەر سێ مرۆڤ درێنشتی بن حەرامە دو ژ وان هێدی د گەل ئێك ودو باخڤن، دا دلێ یێ دی نەمینت.

- ئەگەر مرۆڤ چوو دیوانەکێ چێ نابت ئێکی ژ جهێ وی ڕاکەت و ل جهێ وی ڕوینت، دا دلێ وی نەشکێت.

- ئەگەر تە خەلەتییەك ژ برایەکێ خۆ یێ موسلمان دیت چێ نابت تو د ناڤ خەلکی دا بەحسێ خەلەتییا وی بکەی حەتا بچی ب تنێ وی شیرەت بکەی، دا شەرما وی د ناڤ خەلکی دا نەچت.

- کو تو بەحسێ مرۆڤەکی بکەی ب ڕەنگەکێ وەسا وی پێ نەخۆش بت، وئەو یێ حازر نەبت بەرەڤانییێ ژ خۆ بکەت، وەکی وێیە کو تو گۆشتێ برایەکێ خۆ یێ مری بخۆی.

- چێ نابت بۆ جیرانی خانییێ خۆ بلند بکەت حەتا دەستوریییێ ژ جیرانێ خۆ نەخوازت، دا نەخۆشی نەگەهتێ.

- حەرامە بۆ موسلمانی جاسووساتییێ ل سەر موسلمانەکی بکەت، ل دویڤ بچت وبەحس وخەبەرێن وی کۆم بکەت وزێرەڤانییێ لێ بکەت، وعەیبێن وی د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ بکەت.

- ئەگەر مرۆڤەکی ڤیا تشتەکی بۆ خۆ بکرت یان ژنەکێ بۆ خۆ بخوازت حەرامە ئێکێ دی بچت خۆ بکەتە د بەر را حەتا یێ ئێکێ دەستی ژ مەسەلێ نەکێشت، دا ئەو هزر نەکەت ئەڤە یێ (مونافەسا) وی دکەت.

- حەرامە مرۆڤ ژ برایەکێ خۆ سل ببت، چونکی دێ بتە ئەگەرا دلمانا وی.

- حەرامە مرۆڤ درەوێ ل کەسەکێ دی بکەت، چونکی گاڤا مرۆڤی درەو لێ کر ئەو مەعنا مرۆڤی (ئحتراما) شعوورا وی نەگرت.

وئەگەر مرۆڤ وان هەمی ئەحکامان بێژت یێن ئیسلامێ د ڤێ دەلیڤەیێ دا داناین ئاخفتن دێ درێژ بت.. ئەڤە هەمی هندێ دگەهینت کو ئیسلام زێدە یا (حەریصە) ل سەر هندێ کو مرۆڤێ موسلمان ئحتراما مرۆڤێ بەرانبەر خۆ بگرت، صەحابی دبێژن: پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- یێ وەسا بوو گاڤا تشتەکێ وی پێ نەخۆش با چێ دبوو مە ژ سەروچاڤێن وی دزانی، یەعنی: ئحتراما وی بۆ یێ مقابل هند بوو، وی د ڕوییێ وی دا نەدگۆت، هەما ژ سەروچاڤا دیار دبوو کو وی پێ نەخۆشە، وئەنەس دبێژت: دەهـ سالان من خزمەتا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- کر، ڕۆژەکا ب تنێ وی نەگۆتە من بۆچی تە ئەڤ تشتە کر یان تە ئەڤە نەکر، ومن نەدیت جارەکێ وی ب دەستێ خۆ ئێك قوتا بت.. بەرێ خۆ بدەنە ڤان دیمەنێن

کرێت یێن کو ئەڤرۆ د ناڤ جڤاکا مە دا دبەلاڤ، ئەم ئەوێن خۆ ب موسلمان دهژمێرین:

- مرۆڤەکی گاڤا تشتەك بۆ خۆ کڕی دێ لێ گەڕییێت هندی ژێ بێت وی تشتی نیشا چاڤێن وان بدەت یێن پێڤە نەئێت بۆ خۆ بکڕن، دا بۆ وان (ئثبات) بکەت کو ئەو نە ل (مستەوایێ) وینە.

- ل جهێن گشتی دێ بینی ئێکی دەنگێ ڕادیۆیێ یان مسەجلێ هند یێ بلند کری کو جیرانێن وی ژ بەر کەڕ ببن، وگاڤا وی زانی جیرانا پێ نەخۆشە هندی دی دێ دەنگی بلند کەت، دا نەبێژن: نەوێرت!

- دێ چییە د سەیارەکێ دا ژ بەر دوکێلا جگاران دێ بێژی کۆمرە، وئەگەر هەڤالێ تە یێ جگارکێش زانی تە پێ نەخۆشە، جگارەکێ دێ دەتە دویڤ ئێکێ وتو چ دکەی ژی وە بکە.

- قۆتابییەکی دێ بینی یێ ناجحە، دێ یارییان بۆ خۆ ب هەڤالێ خۆ یێ ناجح نەبووی کەت، دا بزانت ئەو یێ ناجح بووی.

- ژ خۆ جیهانا ژنکان هێشتا غەریبترە.. ئەڤە ب زێڕێن خۆ دخوڕت چونکی وا هە هندی وێ نینن، ئەڤە سەرێ وێ یێ ب پەڕە چونکی دەیکا کوڕانە ویا دی کوڕ نینن، ئەڤە ب لاوینییا خۆ ویا دی ویا دی.. وهەتا دویماهییێ.

ژ کیژ لایی ڤە تو بەرێ خۆ بدەیە جڤاکا مە دێ بینی مەسەلا (ئحترام) وڕیزگرتنا ل شعوورا خەلکی یا ل بن پییان، هەر وەکی ئەم د نهالەکێ دا وئیسلام ب ئەحکامێن خۆ ڤە د نهالەکا دی دا..

یا فەرە ئەم حسێبەکا نوی د گەل خۆ بکەین، وجارەکا دی باوەرییا خۆ ب تەرازییا ئیسلامێ بکێشینە ڤە، دا بزانین کانێ ئەم چەند د گەل ئیسلامێینە وئیسلامەتییا مە چەند مایە؟

دڤێت ئەم بزانین کو ڕێزگرتنا ل شعوورا خەلکی ئێك ژ وان کارانە یێن ئیسلامێ بەرێ مە دایێ، وحەتا ئەم بشێین ب دورستی ب ڤی کاری ڕابین، هەر کەسەك دڤێت بزانت کو ئەو د جهێ خۆ دا و ل دویڤ شیانا خۆ یێ بەرپرسە کو ڤی ئەخلاقێ ئیسلامی ساخ کەتەڤە، و ل وێ باوەرێ بت کو کانێ چاوا وی دڤێت خەلك ئحتراما وی بگرن وەسا دڤێت ئەو ژی ئحتراما خەلکی بگرت، وئەگەر خودێ قەنجییەك د گەل وی کربت بۆ هندێ نینە دا ئەو خۆ پێ ل سەر وان مەزن بکەت یێن خودێ ئەڤ قەنجییە نەدایێ، بەلکی بۆ هندێیە دا ئەو شوکرا خودێ بکەت، وبزانت ئەو خودایێ ئەڤ قەنجییە د گەل کری دشێت د ناڤبەرا چاڤ وبروییان دا وێ قەنجییێ ژێ بستینت وبدەتە وی یێ ئەو یارییان بۆ خۆ پێ بکەت.

ژ وان پسیارێن
مە تەنگاڤ دکەن!!

پسیارا ئێکێ: (خەلەل) ل کیڤەیە؟

دژوارترین و(خەطەرترین) وەرباردان دکەفتە ڕاستیپا ڕامانا ئیسلامێ، د سەرێ موسلمانان دا بەری خەلکەکێ دی، ئەوە دەمێ دئێتە هزرکرن کو ئیسلام دینێ مزگەفتێ ب تنێیە، یێ هاتی دا ئەو ب تنێ پەیوەندییێ د ناڤبەرا مرۆڤی وخودایێ وی دا دورست بکەت، وڤێ هزرا بیانی ژ مە ودینێ مە، ئەوا ل ڤێ سەدسالا دویماهیێ جهێ خۆ د هندەك سەران دا کری، پشتی خیلافەتا ئیسلامی ب ڕەنگەکێ رەسمی هاتییەڕاکرن، ونەما ئێدی دەولەتەکا ب تنێ ژی حوکمێ ئیسلامێ ب تمامی ل سەر عەردی ب جهـ بینت، ڤێ هزرا خەلەت ودویر ژ ئیسلامێ هندەك شوینوارێن خراب د واقعێ موسلمانان دا پەیداکرن، ئێك ژ وان شوینواران ئەو بوو وان هزرکر کو ئێك ژ وان ئەگەر ڕۆژێ پێنج نڤێژ کرن، و ل رەمەزانێ یێ ب ڕۆژی بوو، خلاس هندە ئەو ژ مرۆڤ باش وچاك دێ ئێتە هژمارتن، یان ژ مرۆڤێن خودێ یێ پیرۆز! ژ وێرێ وێڤە سەروبەرێ وی ویێ مال وعەیالێ وی یێ چاوا بت، ئەخلاق وسەردەری وتەعامولا وی د گەل خەلکی یا ب چ ڕەنگ بت، دەمێ خۆ ئەو چاوا دبۆرینت، سیاسەت وتجارەت وژینا خۆ یا جڤاکی ئەو ل سەر چ بناخەیی ئاڤا کەت.. ئەڤە هەمی نە یا گرنگە، یا گرنگ ئەوە ئەو هندەك

جاران نڤێژان دکەت، وڕۆژیێن رەمەزانێ دگرت، وئەڤە بەسە سالۆخەتێن تەقوادارییێ ب دەست وی بێخت!!

ئەڤە -وەکی مە گۆتی- خەطەرترین هێرشە ڕاستییا ئیسلامێ ل ڤی دەمێ مە تووش بوویێ، ونوکە ئەم دبینین هژمارەکا مەزن یا موسلمانان ب ڤی ڕەنگێ (موشەووەهـ) د ئیسلامێ دگەهن، یەعنی: هزر دکەن ئیسلام ب تنێ دینێ مزگەفتێیە، ڕۆژی ونڤێژان ژ مرۆڤی دخوازت، وئەو کەسێ ڤێ چەندێ بکەت، دێ بتە ئەو مرۆڤ یێ ئیسلامێ داخوازا هەبونا وی کری، وئەڤ هزرا (موشەووەهـ) بوو بوویە ئەگەرا سەرەکی د پشت هەبوونا (ئزدواجییەتێ) د کەسینیا مرۆڤێ موسلمان یێ هەڤچاخ دا.

بەرێ خۆ بدەنە مزگەفتێن مە ل بارا پتر ژ وەلاتێن موسلمانان، دێ بینن ئەو ب نڤێژکەران دتژینە، ل ڕۆژێن ئەینییێ ڕێزێن نڤێژکەران هند درێژ دبن حەتا جادە ورەصیفان ژی ڤەدگرن، ل رەمەزانێ و ل هندەك هلکەفتن و(موناسەباتێن) دی ژی، هژمارا ڕۆژیگران ژ کچ وکوڕان، ژ ژن ومێران، گەلەك زێدە دبت، بەلێ تێگەهشتنا ڤان نڤێژکەر وڕۆژیگرێن زێدە بۆ ئیسلامێ حەتا چەندێ یا دورستە؟ وپێگیریا وان ب ئەحکامێن دینی یێن دی -ژ بلی نڤێژ وڕۆژییێ- حەتا چەندێ یا تمامە؟

د ناڤ ڤان نڤێژکەران دا چەند کەس هەنە دەمێ تو دچیە د مالا وی ڤە تو وی ئەخلاقی نابینی یێ ئیسلام پێ هاتی؟ دەمێ تو بەرێ خۆ ددەیە کوڕ وکچێن وی تو وی جلکی وسەروبەری نابینی یێ خودێ وپێغەمبەری پێ خۆش؟

د ناڤ ڤان نڤێژکەران دا چەند حاکم وقازی هەنە حوکمی ب وێ قانوونێ دکەن یا دژاتییا کیتابا خودێ وسوننەتا پێغەمبەری دکەت؟ وچەند بازرگان هەنە دکانێن خۆ ل سەر حیلێ ئاڤاکرینە، وسەرمالێ خۆ ب غشێ وریباییێ کۆمکریە؟

د ناڤ ڤان ڕۆژیگران دا چەند کەس هەنە ئەزمانێن خۆ وچاڤێن خۆ ژ وی تشتی ناگرن یێ خودێ حەرامکری، ودلێن خۆ ژ کەرب ونەڤیانا خەلکی ناشۆن، وچەند مرۆڤ هەنە ل مالا خۆ، ل جهێ کارێ خۆ، خۆ ژ گەلەك ڕەنگێن حەرامیان نادەنە پاش؟

مەخسەدا من ئەو نینە ئەز هەوە بێ هیڤی بکەم، یان بێژم: ئەو کەسێن دچنە مزگەفتان یان ڕۆژیان دگرن هەمی دهۆسانن؟ نەخێر..! بەلکی من دڤێت بێژم: د ناڤ مە دا گەلەك کەس هەنە د گەل دینداریا وان یا (شەکلی) وپێگیرییا وان ب هندەك ڕەنگێن عیبادەتێن ئیسلامی، بەلێ ئەو ب دورستی د ئیسلامێ نەگەهشتینە، لەو ئەو نزانن یان خۆ تێ ناگەهینن کو ئیسلاما مرۆڤی یا دورست هندێ ژێ دخوازت ئەو ژینا خۆ ب تمامی ل بەر سیبەرا ئەحکامێن شریعەتی ب ڕێڤە ببەت..

ئەڤە ڕەمەزان هات[1]، وهەر ڕۆژ هەوە ژ من، و ژ هندەکێن ژ من زانا وشارەزاتر ژی، دێ گوهـ ل گەلەك ئاخفتن ووەعظ ونصیحەتان بت، ئاخفتنێن جودا جودا، گۆتنێن خۆش وئاشکەرا، وەکی هەر سال ڕەمەزانێ، بەلێ هەر ژ دەسپێکێ، و ل ڕۆژا ئێکێ،

---

(١) ئەڤ بابەتە هاتبوو ئامادەکرن دا ل دەسپێکا هەیڤا ڕەمەزانێ د بەرنامەیەکێ تەلەفزیوونی بێتە پێشکێشکرن.

پسیارەکا (صەریح) ئەز دێ ژ هەوە کەم: ئەرێ هەوە چ فایدە ژ ڤان گۆتنان کریە یێن ئەز (وئەوێن ژ من باشتر وشارەزاتر ژی) بۆ هەوە پێشکێش دکەن؟ وپشتی هوین گوهدارییا ئێك ژ مە دکەن، ودبێژن: ئەڤی خۆش گۆت.. ئێك ژ هەوە پسیار ژ خۆ کرییە: ئەرێ من چ فایدە بۆ خۆ ژ گۆتنا ڤی یا خۆش وەرگرت؟

ل مەدرەسێ هەر هەیڤێ جارەکێ ئمتحان ب زارۆکی دئێتەکرن، دا بزانن کانێ ئەو تشتێ سەیدای ل وێ هەیڤێ بۆ گۆتی چەند مایە ل نك وچەند چوویە؟ تاجر سالێ جارەکێ یان پتر د گەل خۆ درۆینت وحسێبێن خۆ دکەت؛ دا بزانت کانێ وی چەند فایدە کرییە وچەند خوسارەتی، خۆ ئەو مرۆڤێ ب سەر بەتەنەکێ دکەڤت ژی، گاڤ بۆ گاڤێ ڕادوەستت و ل دۆر خۆ دزڤڕت؛ دا بەرێ خۆ بدەتێ کانێ وی چەند ڕێك بڕییە وچەند مایە؟ ئەرێ پشتی رەمەزان ب نیڤی دبت، یان ب دویماهی دئێت، ئێك ژ هەوە جارەکێ پسیار ژ خۆ کریە: ئەرێ من چەند فایدە بۆ خۆ ژ وان گۆتن ووەعظ ونصیحەتان کر یێن من ل ڤی دەمی گوهـ لێ بووین، ووان گۆتنان چ ل سەرمالێ من زێدە کریە؟

ئەز بەحسێ وێ (حەماسا دینی) ناکەم یا گۆتنێن مە ل نك هندەك ژ هەوە پەیدا دکەت، یان هندەك مەسەلێن تەفسیرێ وحەدیسێ وفقهی یێن ل پێزانینێن هەوە زێدە بووین، نە.. ئەڤە تشتەکێ (نەظەری)یە دمینتە د سەرێ مرۆڤی دا، ئەز یێ بەحسێ تشتەکێ دی دکەم: ئەرێ ڤان گۆتنێن مە تشتەك د واقعێ ژیانا هەوە دا گوهاڕتییە؟

کارتێکرنا وان هەوە د کارێ خۆ دا، یان د مالێن خۆ دا، یان د بازارێن خۆ دا، دیتییە؟ ئەوان تشتەك ژ ئسلووبێ ژیارا هەوە، یان ڕێکا هزرکرنا هەوە گوهاڕتییە؟

پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-، هەر وەسا صەحابیێن وی، و(سەلەفێن) ڤێ ئوممەتێ ژ زانا وزاهد وعیبادتکەران گەلەك جاران ئێك ژ وان ب گۆتنەکا خۆ یا کورت، یان نصیحەتەکا سەر پێ، مرۆڤەك یان کۆمەکا مرۆڤان دگوهاڕتن، سەروبەرێ ژینا وان وەردگێڕا، دنیایەك د نەفسێن وان دا و ل سەر عەردێ وان ژی خراب دکر و ل شوینێ دنیایەکا دی ئاڤا دکر، پا بۆچی گۆتنا ئێك ژ مە نوکە، ووەعظ ونصیحەتێن وی ڤێ چەندێ ناکەت؟ بۆچی ئەڤ ئاخفتنێن ئەم هندە د بەر ڕا دچین؛ دا جوان ڕاچینین، وخۆش بگەهینینە گوهداران، چو کاری د ژیانا وان یا عەمەلی ناکەن، وچویێ ژ ڕەفتارێ وان د ژینێ دا ناگوهۆڕن؟

- ئەرێ (خەلەل) ل کیڤەیە؟ و(عللەت) ژ کێیە؟

ئەو ژ مەیە ئەم ئەوێن دئاخڤین، چونکی مە ئسلووبەکێ وەسا نینە ئاخفتنێن خۆ بگەهینینە دلێن خەلکی، حەتا کارەکێ وەسا د وان دا بکەن کو ئەو خۆ ب گوهۆڕن؟

یان ژ وانە ئەوێن گوهێ خۆ ددەنە مە؟ وان گوهـ ل مە دبت دەمێ ئەم بۆ وان دئاخڤین، بەلێ گوهدارییا مە ناکەن؟

یان ژی دل ڕەق بووینە، و ژ بەر گونەهان مرینە، لەو ئێدی ئاخفتن چو کاری لێ ناکەن؟

گەلەك جاران ئەم دبێژین: ئیسلام دین ودنیایە، باوەری وشریعەتە، زانین ورەفتارە، ئیسلام ل هەمی گاڤ و ل هەمی جهان د گەل مرۆڤییە، ژینا وی هەمییێ بۆ وی دورست دکەت. حەتا یا وە لێ هاتی ئەڤ گۆتنە خۆ ل سەر ئەزمانێ زارۆکێن مە ژی دگەڕیێن.. بەلێ وەرن دا بەرێ خۆ بدەینە سەروبەرێ ژینا خۆ، بازارا خۆ، معاملێن خۆ یێن مالی، ژینا خۆ یا جڤاکی، مالێن خۆ، جلکێن ژنکێن خۆ، ئەخلاقێ کچ وکوڕێن خۆ، دا پسیارەکێ بکەین: ئەرێ ئەو دوەسانە وەکی ئیسلامێ دڤێت؟ ئەرێ ئەم د ژینا خۆ هەمیێ دا چاڤ ل صەحابی وپێشیێن ڤێ ئوممەتێ یێن سەرڕاست دکەین؟ یان ژی ئەم چاڤ دوژمنێن دینێ خۆ دکەین؟

نەبێژن: دیارە هەوە دڤێت مە ل وی زەمانی بزڤڕیننەڤە یێ خەلك تێدا ل حێشتران سویار دبوون، و ل شوینا گۆلۆپان چرا وخەتیرە هەل دکرنێ.. نە!! مە ئەڤە ژ هەوە نەخواستییە، وئیسلام چو جاران دژی پێشکەفتنا ماددی وعلمی ڕانەوەستیایە، مە دڤێت پسیارا دینی بکەین، یا ئەخلاقی، تەعامولێ، وژدانێ، ئەرێ ئەم د ڤان مەسەلان دا وەکی جیلێ نموونەیی یێ ڤێ ئوممەتێینە، یان نە؟ ئەو نڤێژا ئەم دکەین، ئەم ژ خرابییێ وفەحشاتییێ وبێ وژدانییێ داینە پاش، یان نە؟ ئەو ڕۆژیێن ئەم دگرین رەحم د دلێن مە دا چاندینە، ئەم فێری بێنفرەهییێ، ودلساخییێ کرینە، یان نە؟ دەمێ دین وعەدەتێن باب وباپیران، وئەخلاقێ عەشیرەتینییێ وهەوایێ نەفسێ، بەرانبەر ئێك ڕادوەستن ئەم کیژ وان پێش دئێخین وکیژ وان پاش دئێخین؟

ئەم، ل سەر مستوایێ (فەردی)، وئەز نابێژم ل سەر مستەوایێ (حوکمەت وکاربەدەستان)، ل سەر مستەوایێ (فەردی)، ئەو فەردێن نڤێژکەر ورۆژیگر وخۆ حسێب دکەن دیندار، دەمێ شریعەتێ خودێ نە ل دویڤ هەوایێ نەفسا وان، یان مەصلحەتا بەریکا وان، یان عەدەتێن عەشیرەتا وان، ئەو کاری ب شریعەتی دکەن یان وی ب پشت گوهـ ڤە لێ ددەن؟

[ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون] ئەڤە نە ب تنێ بۆ حاکم وکاربدەستان هاتیە خوارێ، ئەو بۆ من وبۆ تە ژییە، بۆ هەر ئێکییە یێ د ژیانا خۆ یا (علمی) یان (عەمەلی) دا، ب حوکمێ خودێ رازی نەبت، ووی لادەت.

جارەکا دی دێ پسیار کەین:

- ئەرێ (خەلەل) ل کیڤەیە؟ و(عللەت) ژ کێیە؟

ژ مەیە ئەم ئەوێن دینی بۆ خەلکی دبێژین؟ و ژ ئسلووبێ مە یێ خەلەتە؟ یان ژ وی خەلکییە یێ ئەم بۆ دئاخڤین؟ دلێن وان ڕەقبووینە وئێدی گۆتن چو کاری ل وان ناکەت؟

وبێی ئەم بەرسڤەکێ دەسنیشان بکەین، وبێژین: (خەلەل) یا ل ڤێرێ، مە دڤێت پسیارەکا دی بکەین: ئەرێ دەرمان چیە؟ خۆ بێ دەنگ بکەین، وبێ هیڤی ڕوینین، وبێژین: مادەم هۆیە بلا بەس بت؛ دا ئەم ژی رحەت ببین، وخەلك ژی ژ گۆتنێن مە تەنا ببن؟ یان ل ڕێکەکێ بگەڕیێین بەلکی دەرمانەکی بۆ ڤی دەردی ببینین؟

پسیارا دووێ: دەرمان چیە؟

من باوەری ب وێ گۆتنێ نینە ئەوا دبێژت: ((**د شیان دا نینە تشتەكێ باشتر ژ وی یێ چێبووی، چێ ببت**)) ورۆژەكا ب تنێ ژی بێ هیڤیبوون مەزهەبێ من نەبوویە، وعەقلێ من ژ فەلسەفا (تەشائومی) نەبڕیە، بەلێ ئەز ل هەوە ناڤەشێرم ل ڤی زەمانی واقعێ مە یێ خراب گەلەك جاران مرۆڤی ژ هەمیان ب هیڤیتر بێ هیڤی دكەت، وهندەك پسیارێن وەسا د سەرێ وی دا هل دئێخت ئەو خۆ ژێ تەنگاڤ دبینت:

ئەرێ خێر ل كیڤە مایە مرۆڤ یێ ژێ ب هیڤی بت؟ د مالێن مە دا، یان ل مەدرەسە وبازارێن مە؟ یان ل (دائرە) ومەحكەمێن مە؟ وكیژ تەخەیا جڤاكی یا مە مرۆڤ یێ ژێ ب هیڤی بت؟ مەزنێن مە، یان زانایێن مە، یان ئەدەیب وتۆرەڤانان؟ یان عامییان؟

مزگەفت دتژینە، ب هزران ژ مە گوهداریا وەعظ ونصیحەتان دكەن، وهندەك رۆندكان د بەر را دبارینن، كتێبێن دینی زوی ب زوی خۆ ل بازارێ ناگرن، هەر ئێكێ تو بەحسێ دینی ل نك بكەی، ژ مەزن وبچویكان، دێ بێژتە تە: من قەدر وئحترامەكا زێدە بۆ دینی هەیە، وئەز ب چاڤێ پیرۆزیێ بەرێ خۆ ددەمە ئیسلامێ، د گەل هندێ ژی ئەم دبینین د جڤاتێن مە دا، ئەوێن حەتا دەمەكێ نێزیك مە ددیت خۆ دپاراست، ودەنگێن دین دوژمن لێ نەدهاتنە سەحكرن، وئەو كەسێن دەستێن خۆ ژ دینداریێ -نە ژ دینی ب خۆ- دشویشتن ب چاڤەكێ كێم دهاتنە دیتن، ئەڤرۆ -بێی بێژین بۆچی، و ژ بەر چ؟- دیوارێ ئیسلامێ لبنە لبنە یێ دئێتە هەرفاندن، وئەخلاق بهوست بهوست یێ

دئێته خرابكرن، وتوخويبێن حەراميێ گاڤ بۆ گاڤێ يێن دئێنە ڕاكرن، وئەم ب چ ڤە دموژيلين؟

هەوە دڤێت ئەز ڕاستييێ بێژم ئەگەر خۆ يا نەخۆش ژی بت؟

ڕاستی ودێ بێژم مخابن، ئەڤەيە: ئەم بۆ دەڤی دزيرەكين، بەلێ بۆ كاری نە.. ئەم دبێژين وناكەين، وخەلكێ دوژمن بۆ دينی نابێژن ودكەن، ئەم دنڤستينە ئەو دهشيارن، وهندەك جاران دەمێ ئەم هشيار دبين ژی، ئەم وەكی كەفا نيسكێ زوی بلند دبين وزويتر دئێينە خوارێ، ئەم ژ بەر پيێن خۆ ويڤەتر نابينين، وخەلك نەخشەی بۆ دەهان سالان ددان كانێ چاوا دێ مە ئێخنە داڤێن خۆ، ئەم ب حالێ موريد وطەريقە وتزبيان ڤە دموژيلين، وئەو ب ڤەكۆلينا حالێ سياسی وجڤاكی وئابۆرييێ مە ڤە دموژيلن كانێ چاوا دێ شێن مە ئێخنە د قالبەكێ نوی دا يێ وەكی وان دڤێت..

ئەم ب ئاخفتنێ ڤە دموژيلين، ودلێن خۆ ب هندێ خۆش دكەين كو مزگەفتێن مە هێشتا دئاڤانە، وئەو هێدی هێدی جار ب دزی ڤە وجار ب نيڤ ڤەشارتی ڤە، جار ب ڕێكا دەزگەهێن ڕاگەهاندنێ، وجار ب ڕێكا (مەنهەجێن خواندنێ)، كاری دكەن كو ڕاستييا دينی د سەرێ مە دا بشێلن، پاشی وی ل بەر مە ڕەش بكەن، دا پاشی پشتی هنگی بشێن ب ساناهی مە ژێ دەربێخن!

وهێشتا ئەم يێ دئاخڤين، ودنڤيسين، ل وی دەمێ مشار قورمێ دارێ دبڕت، ئەم تۆزێ ژ چەقان دادقوتين!

دیرۆکا ئیسلامێ ئەگەر ئەم بخوینین ژ دەمێ صەحابیان بگرە وحەتا ئەڤرۆ، دێ بینین گەلەك جاران هێرشێن بێ دینییێ ب سەر جیهانا ئیسلامی دا هاتینە، چ ب رێکا هزرێ ورەوشەنبیرییێ بت، وەکی هێرشا موعتەزلی و(علم الکلام) و(فەلسەفا یۆنانی)، یان ب رێکا لەشکەری بت، وەکی خەوارج ومەغوولی وصەلیبییان، بەلێ هەر جار جڤاتا موسلمانان ب سلامەتی دەرباس دبوو، چونکی موسلمانان شك د ئەصلێ دین وبیر وباوەرێن خۆ دا نەبوو.. بەلێ ڤێ جارێ مەسەلە یا جودایە، ڤێ جارێ ئەو شیان گومانێ بۆ گەلەك ژ مە د ئەصلێ دینی دا چێ بکەن، ئەو شیان لەشکەرەکێ ڤەشارتی د ناڤ مە ب خۆ دا پەیدا، لەشکەرەکێ جلکێ مە دکەتە بەر خۆ، و ب ئەزمانێ مە دئاخڤت، وێ ژەهرێ بەلاڤ دکەت یا د هندەك سندۆقێن (موعەللەب) دا بۆ وان دئێت، ئەو ژەهرا دینێ مە ب ناڤێ ئازادییا بیر وباوەران دکوژت، وعەقلێ مە ب ناڤێ نویکرنێ دبەت، وئەخلاقێ مە ب ناڤێ پێشکەفتنێ خراب دکەت، وپاڤژیا مە ب ناڤێ هونەر ومەدەنییەتێ قرێژی دکەت..

وبەرانبەر ڤێ هەمییێ مە چ کرییە؟ ژ بلی خۆ عێجزکرنەکا ژ قەستا وکەرب ڤەبوونەکا سار، یا نڤستن وژبیرکرن د دویڤ دا دئێت؟

وپسیار ئەڤەیە: ئەرێ دەرمان چیە؟

د شەرِی دا دەمێ تە بڤێت دوژمنێ خۆ بکوژی، دڤێت ل سەری تو بزانی ئەو ل کیڤەیە، پاشی ستێرکا خۆ لێ بگری، وفیشەکا خۆ تێ وەرکەی؟ ودختۆری دەمێ دڤێت نساخەکی دەرمان بکەت دڤێت ئێکەمین جار بزانت ئێشا وی چیە، دا بشێت ب دورستی

دەرمانی بۆ دەسنیشان بکەت.. وئەگەر مە بڤێت ڤێ شەرمزاریا بۆری ژ سەر خۆ ڕاکەین دڤێت بزانین دەرمان چیە؟

بەری هەر تشتەکی، ودەمێ ئەم هزرا خۆ د دەرمانێ ڤی دەردێ مەزن دا دکەین، دڤێت گرانیا دەردی مە ژ پەیداکرنا دەرمانی بێ هیڤی نەکەت، چونکی خودێ دەردەك نەدایە ئەگەر دەرمانەك بۆ نە دابت، گەلەك کەس هەنە دەمێ مرۆڤ دان وستاندنێ ل دۆر واقعێ ئوممەتێ د گەل وی دکەت، وان دەردێن مە هەین، ووی دەرمانێ ئەم پێتڤی، ئەو وەسا خۆ بێ هیڤی دکەت، هەر وەکی ئوممەت گەهشتییە حالەکی ئێدی چو چارە د گەل فایدە ناکەت، وئەڤە عەینی وی حالەتێ نەفسییە یێ نەیارێن مە دڤێت مە بگەهیننێ، مە وە تێ بگەهینن کو ئێدی خلاس ڕۆژا مە ئاڤابوو، وموستەحیلە جارەکا دی ئەم خۆ ل سەر پییێن خۆ بگرین.. دڤێت ئێکەمین جار مە باوەری ب خۆ هەبت، وئەم نەهێلین بێ هیڤیبوون ڕێکا خۆ بۆ دلێن مە ببینت؛ چونکی هەر جارەکا تو ژ دەرمانی بێ هیڤی بووی، تو هزرا چارەسەریێ ناکەی.

پشتی بەرهەڤکرنا ڤی حالەتێ نەفسی یێ هاریکار بۆ چارەسەرییێ، دڤێت ئەم خۆ ل وی دەورێ گرنگ هشیار بکەین یێ دکەفتە ستویێ زانایێن دینی د ڤی مەجالی دا، ئەم ژی د گەل نەیار ونەزانان پشکدارییێ د کێمکرنا زانایێن خۆ دا نەکەین، ووان بکەینە پێتڕانك وجهێ (نوکتە) وتەعلیقێن خۆ؛ چونکی سڤکییا ب دینی ئێکەمین جار ژ سڤکییا وی کەسی دەست پێ دکەت یێ ب ناڤێ دینی دئاخڤت..

پشتی هنگی زانا ب خۆ ژی دڤێت سەنگێ خۆ ڕاگرن، ونەبنە هاریکار بۆ نەزانان د شکاندنا کەسینیا خۆ ب خۆ دا، زانا دڤێت خۆ بگەهیننە ئێك، وڕێکێ نەدەنە (فەسادکاران) کو ژ بەر هندەك (خیلافاتێن مەزهەبی) یان (بۆچوونێن سیاسی) وان ل بەر ئێك بکەنە ڕەشەك، وهندەکان ب هندەکان بشکێنن.. چەند ئێکبوونا زانایێن دینی یا ب هێزتر بت، دین د چاڤێن مەزن وبچویکان دا دێ یێ ب بهاتر بت، وزانا دەمێ دینی نیشا خەلکی ددەن، دڤێت ئەو سێ مەسەلێن گرنگ ژ بیرا خۆ نەبەن:

یا ئێکێ: دڤێت ئەو د نیشادانا ئیسلامێ دا، ووەعظکرنا ل خەلکی، چاڤ ل پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بکەن، د گۆتنێن خۆ دا دنەرم بن، دژوارییێ وتوندییێ ب کار نەئینن، وگۆتنا وان ودەسنیشانکرنا وان بۆ چارەکرنا گرفتاریان یا گشتی بت، وکەسێ ب ناڤ ونیشان بریندار نەکەن، چونکی توندی وبریندارکرنا خەلکی نە مەنهەجەکێ ئیسلامیە، وچو خێر پێڤە نائێت.

یا دووێ: دڤێت ئەو د نێزیکی گیروگرفتێن خەلکی بن، وخۆ ل دەردێن وان بکەنە خودان، ودیوارێن ئاسێ د ناڤبەرا خۆ ووان دا ئاڤا نەکەن، دا ئەو هەست ب هەبوونا وان بکەن.

یا سێێ: دڤێت ئەو ب ئسلووبەکێ عەصری د گەل وان باخڤن؛ چونکی هەر عەصرەکی ئسلووبێ خۆ یێ تایبەت هەیە، وئەو ئسلووبێ بەری سەد سالان، یان حەتا پێنجی سالان د گەهاندنا دینی دا دهاتە ب کارئینان، بەلکی ب کێر ئەڤرۆ نەئێت.. وبلا کەس وەسا د ئاخفتنا من نەگەهت کو ئەزێ دبێژم: بلا ئەو دینی بگوهۆڕن، یان

شریعەتی ل دویڤ دلێ خەلكی ببەن؛ دا ئەو ژێ رازی ببن.. نەخێر! بەلكی مەخسەدا مـن ئەوە ئەو ئـسلووبێ پێشكێشكرنا خوٚ بوٚ ڕاستییێن دینی بگوهۆڕن؛ دا بشێن ب وی ئەزمانی باخڤن یێ خەلكێ ئەڤرۆ تێ دگەهن.

و د گەل دەورێ زانایان یێ گرنگ دڤێت ئەم بزانین كو هەر ئێك ژ مە ل جهێ خوٚ یێ بەرپرسە كو دەردی دەرمان بكەت، هەر ئێك ل دویڤ شیانا خوٚ و ل دویڤ حەجمێ بەرپسیاریا خوٚ، بلا كەس نەبێژت: ئەز چو نینم، وچو ب من ڤە نائێت، ئەگەر تو نەشێی كەسێ دورست بكەی، تو دشێی خوٚ دورست بكەی، ودورستبوونا كەسەكی -ئەگەر یێ ب تنێ ژی بت- تشتەكێ كێم نینە، لەو پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دگوٚتنەكا خوٚ دا دبێژت: **[كلكم راع وكلكم مسؤول عن رعیته]** هوین هەمی شڤانن، بەرپرسن ژ چارەسەریێ، وپسیارا هەر ئێك ژ هەوە دێ ژ شڤانییا وی ئێتەكرن.

فەرە ل سەر مە هەر ئێك ژ مە ل جهێ خوٚ و ل دویڤ شیانا خوٚ، خوٚ فێری دینی بكەت، ودەمێ ئەز دبێژم: خوٚ فێری دینی بكەت، مەخسەدا من ئەو نینە، ئەو بزانت فلان تشت حەرامە یان فلان تشت حەلالە، هەر چەندە ئەڤە تشتەكێ گەلەكێ گرنگە ژی، بەلێ مەخسەدا من ئەوە ئەو خوٚ فێری (عەمەلی) بكەت، خوٚ فێر بكەت كانێ چاوا ئەو تشتێ وی زانی ژ دینی، ژ حەلال وحەرامی، ل سەر خوٚ ومالا خوٚ ب كار بینت، فایدێ وی ناكەت ئەو بزانت فلان تشت حەرامە، ئەگەر ئەو تشت ل مالا وی و ل پێش چاڤێن وی بێتەكرن، وئەو بشێت وی تشتی مەنعە كەت، ووە نەكەت.

گرفتاریا مە هەمییان، وئەز ب خۆ ژی ئێك ژ هەوەمە، ئەم كاری ب وێ زانینێ ناكەین یا مە هەی، دا جارێ پسیارێ ژ خۆ بكەم بەری هەوە: ئەرێ ئەز وان هەمی ئەحكامێن ئیسلامێ یێن ئەز دزانم، ل سەر نەفسا خۆ ب كاردئینم؟ ئەو تشتێن ئەز دبێژم هەمیان ئەز ب جھ دئینم؟

بەرسڤ -ب مخابنی ڤە-: نەخێر!

طابعێ گشتی یێ ژیانا من، ویا هەوە ژی، نە ئەوە یێ ئیسلام ژ مە دخوازت، بەلكی ئەوە یێ گەلەك جاران ئیسلام (رەفض) دكەت، مەعنا: زانینا ب دینی یا ژ مە كێم نینە ، بەلكی ب كارئینانا وێ زانینا مە هەی د واقعێ (عەمەلی) یێ ژینا مە دا ئەوە یا ژ مە كێم.

دەرمانێ ژ هەمیان گرنگتر ئەوە ئەم د گەل (علمی) خۆ فێری (عەمەلی) بكەین، دا گۆتنێن مە وزانینا مە د بەر ئاڤێ دا نەچن.

خرابییێن ترسكارییێ

ترسكاری، یان ترساندنا خەلكێ بێ گونەهـ ژ ئەندامێن جڤاكێ، ئێك ژ وان ئەخلاقێن جڤاكی یێن كرێتە یێن ئیسلامێ ئەم موسلمان ژێ داینە پاش، و ب گونەهەكا مەزن هژمارەتی، ژ بەر وان شوینوارێن خراب یێن ئەو ل سەر جڤاكێ وئەندامێن وێ دهێلت.

وئەو ب خۆ (ترساندن) -وەكی ئاشكەرا- د كەڤن دا ل نك مرۆڤان رێكەكە ژ رێكن (پەروەردەكرن) و (بەرەڤانی) یا ژ ماف وحوقووقان، لەو ترساندن خۆ ب خۆ نائێتە دانان د گەل ئەخلاقێن باش یان یێن خراب حەتا ئەم بەرێ خۆ نەدەینێ كانێ ئەگەرێن پەنابرنا بەر ب ترساندنێ ڤە چنە و د چاوانن، وئەو ترساندنا نەدورست یا كو ئیسلام مە ژێ ددەتە پاش، و ب گونەهكاری دزانت ئەوە: مرۆڤەك یان كۆمەكا مرۆڤان لێ بگەرێێن ترس وسەهمێ بێخنە دلێ وی خەلكی یێ نە د گەل وان، وئەو توندی ودژوارییێ ب كار بینن بۆ هندێ دا بگەهنە ئارمانجێن خۆ، وخەما وان نەبت د ڤێ رێكێ دا رح ومالێ خەلكی تێ بچت، یان حەتا سەروبەرێ ژینگەهێ بێتە تێكدان.. چونكی یا گرنگ ل نك وان ئەوە ئەو بشێن ترسا خۆ بكەنە د دلێ خەلكی دا، دا كەس بستە نەكەت بەرانبەر بۆچوون ودلچوون وئارمانجێن وان راوەستت، یان هزرا بەرگرییا حەزێن وان بكەت.

ئەڤ ڕەنگێ ترساندنێ د ئیسلامێ دا کارەکێ حەرامە، وحوکمێ شەرعی د دەر حەقا وی کەسی دا یێ پێ ڕابیت ئەوە شەریعەت وی حسێب دکەت تاوانبار، و ل سەر دەسهەلاتێ واجب دکەت کو ڕێ نەدەتە وان وجزایەکێ ژ هەژی بدەتە وان.

وحەتا ئیسلام جڤاکەکا دویر ژ ترسکاری وترساندنێ پەیدا بکەت وێ هژمارەکا ئەحکامان دانان وفەرمان ل مە کر ئەم پێگیرییێ پێ بکەین، دا رحەتی وتەناهی د ناڤ مە دا بەلاڤ ببت، ژ وان ئەحکامان:

أ- ئیسلام ل سەر موسلمانی حەرام دکەت ئەو خۆ ب یاری ڤە بەرێ چەکێ خۆ بدەتە مرۆڤەکێ تەنا، چونکی ئەڤ کارێ وی دبتە ئەگەرا ترساندنا وی مرۆڤی ژ لایەکی ڤە، و ژ لایەکێ دی ڤە ئەو نزانت بەلکی چەکێ وی ژ دەستی ڤەڕست و ب هەڤالێ وی بکەڤت.

موسلم ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: [**لا يشيرُ أَحدُكمْ إلى أخيه بالسلاح، فإنهُ لا يدرى أحدُكم لعل الشيطان يزعُ فى يده، فيقعُ فى حفرة من النار**] ئێك ژ هەوە بلا ب چەکێ خۆ ئیشارەتێ نەدەتە برایێ خۆ، چونکی ئەو نزانت بەلکی شەیتان ژ دەستی دەربێخت، ڤێجا ئەو بکەفتە د کۆرکەکێ دا ژ کۆرکێن ئاگری.

ب- هەر وەسا حەرامە ل سەر موسلمانی خۆ ب یاری ژی ڤە ئەو برایەکێ خۆ بترسینت، چونکی دبت ئەڤ ترساندنا هە ببتە ئەگەرا کارتێکرنەکا خراب ل سەر وی.

ئەبوو داوود ڤەدگوهێزت كو جارەكێ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د گەل هندەك صەحابییێن خۆ دەركەفت بوون، و ل دەمێ بێنڤەدانێ زەلامەك ژ وان نڤست، ووەریسەك ڤێ بوو، پشتی ئەو نڤستی هندەك چوون ئەو وەریس كێشا -دیارە وان دڤیا بۆ ترانە وی وەریسی لێ ڤەشێرن- گاڤا وەریس هاتییە كێشان ئەو مرۆڤ ب ترس ڤە هشیار بوو، یەعنی: جرفەك ڤێ كەفت، گاڤا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەڤ كارێ وان دیتی گۆت: **[لا يحل لمسلم أنْ يرَوِّعَ مسلما]** حەلال نینە بۆ موسلمانەكی ئەو موسلمانەكێ دی بترسینت.

مەعنا: حەرامە مرۆڤ كارەكێ وەسا بكەت مرۆڤەك بترست، یان ژی بچت خەبەرەكێ ب ترس بگەهینتە بێژت: من یاری پێ دكرن كانێ دێ چ كەی! د ڤان مەسەلێن ب ڤی ڕەنگی دا یاری پێ نەڤێن، چونكی مرۆڤ نزانت دویر نینە ترساندنەك یان گەهاندنا خەبەرەكێ ب ترس ببتە ئەگەرا مرنا وی، یان نساخكرنا وی، وئەڤە كارەكێ حەرامە.

ج- ئەگەر مرۆڤ د جهەكێ ب قەرەبالغ ڕا بۆری وتشتەكێ تیژ یان یێ خەطەر د گەل مرۆڤی بوو، وەكی چەكی یان چیغنەكی، دڤێت ئەو ئحتیاطا خۆ وەرگرت وئێكا هند نەكەت زیانا وی بگەهتە كەسەكێ.

موسلم ژ ئەبوو مووسایێ ئەشعەری ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن گۆت: **[إذا مرَّ أحدُكمْ فى مجلس أوْ سوق وبيده نبلٌ فليأخذ بنصالها، ثمَّ ليأخذْ بنصالها، ثمَّ ليأخذْ بنصالها]** ئێك ژ هەوە ئەگەر د دیوانەكێ یان سویكەكێ ڕا بۆری

وهندەك تير د دەستى دا بن، بلا سەرێن وان بگرت، پاشى بلا سەرێن وان بگرت، پاشى بلا سەرێن وان بگرت.

د- وئەگەر هات فتنە د ناڤ ئوممەتىٚ دا زێدە بوون، وترساندن وكوشتن بوو كارەكىٚ بەربەلاڤ ئيسلام فەرمانىٚ ل مە دكەت ئەم ب بەر فتنىٚ ڤە نەچين، وپشكدارييىٚ تێدا نەكەين، و ب دلى ژى مە كەيف پىٚ نەئێت، وخۆ نەكەينە ئاميرەت بۆ بەلاڤكرنا دەنگ وباسێن ڤان فتنەچييان ژى، بەلكى دڤێت ئەم صەبرىٚ بكێشين، وئەگەر چو ژ مە نەهات ئەم خۆ ژىٚ دوير بكەين.

ئەبوو داوود ژ ئەبوو ذەرری ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەرى -سلاڤ لىٚ بن- گۆتە من: **[كيفَ أنتَ إذَا أصابَ الناسَ موْتٌ يكونُ البيتُ فيه بالوصيف يعنى القبرَ؟]** . تو دىٚ چ كەى ئەگەر مرنەكا وەسا كەفتە ناڤ مرۆڤان حەتا ئێك عەبدىٚ خۆ بۆ خۆ بدەتە ب جهىٚ قەبرىٚ خۆ؟ يەعنى: كوشتن هند بەلاڤ دبت جهىٚ قەبران نامينت، ڤێجا مرۆڤ مەجبوور دبت بەرى مرنا خۆ جهەكى بۆ ڤەشارتنا خۆ بۆ خۆ بكرت. گۆت: من گۆتىٚ: خودىٚ وپێغەمبەرىٚ وى چێتر دزانن، گۆت: وى گۆتە من: **[عليكَ بالصبر]** . هنگى تو صەبرىٚ بكێشە يەعنى: بلا ئەڤ كاودانە تە وەسا بێنتەنگ نەكەت كو تو ژى بچى پشكدارييىٚ د فتنىٚ دا بكەى، نە.. صەبرىٚ بكێشە وخۆ نەدە د گەل. پاشى گۆت: **[كيفَ أنتَ إذَا رَأيتَ أحجارَ الزَّيت قدْ غرقتْ بالدَّم]** . تو دىٚ چ كەى ئەگەر تە ديت جهىٚ (أحجار الزيت) -جهەكە ل نێزيكى مەدينىٚ- د خوينىٚ دا نقۆ دبت؟ گۆت: من گۆتىٚ: خودىٚ وپێغەمبەر چێتر دزانن، گۆت: **[عليكَ بمنْ أَنتَ**

منهُ] . هشیاری وان به يێ تو ژێ یەعنی: تو خۆ بپارێزه ووان بێن تو ژێ کو خەلکێ مالا تەنە. گۆت: من گۆتی: ئەی پێغەمبەرێ خودێ! ئەرێ ئەز شیرێ خۆ نەدانمە سەر ملێ خۆ؟ یەعنی: هنگی ئەز چەکێ هل نەگرم وبچم بەرسنگێ وان بگرم؟ گۆت: وی گۆتە من: **[شارکتَ القوْمَ إذَنْ]** مەعنا: تە پشکدارییا وان کر هنگی، گۆت: من گۆتی: پا تو چ فەرمانێ ل من دکەی؟ گۆت: وی گۆت: **[تلزَمُ بيتكَ]** د مالا خۆ دا ڕوینه من گۆتێ: ئەگەر ئەو هاتە د مالا من دا؟ گۆت: وی گۆتە من: **[فإنْ خشيتَ أنْ يبهرَكَ شعاعُ السيف فألق ثوْبكَ على وجهكَ يبوءُ بإثمكَ وإثمه]** ئەگەر تو ترسیای ڕۆناهییا شیری چاڤێن تە تاری کەت تو کراسێ خۆ ب سەر چاڤێن خۆ دا بینە، ئەو ب گونەها خۆ ویا تە ڤە دێ زڤڕت.

گەلەك كەس هەنە دەمێ فتنە ل سەر خەلكی ڕادبن، فتنێن وەسا کو حەقی ونەحەقی تێدا تێکەلی ئێك دبن، ومرۆڤ نەشێت وان ژێك جودا بكەت، ب هێجەتا هندێ دا کو ئەو حەقییێ ب سەربێخن ڕادبن خۆ دهاڤێنە د گەڕا فتنێ دا، و ل شوینا ئەو فتنێ ڕاوەستینن وحەقییێ ب سەربێخن ئەو هندی دی فتنێ دشارینن.. پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژتە مە: ل ڤان ڕەنگە دەمان هوین خۆ ڤەکێشن و د مالێن خۆ دا ڕوینن، وخۆ ب دلی ژی پشتەڤانییا چو طەرەفان نەکەن، ئەگەر هەوە ڤیا هوین ب سلامەتی ژێ دەرکەڤن.. وئەگەر دەمەك هات فتنە هند دژوار بوو حەتا ئەو ل دویڤ تە بێت وبێتە د مالا تە دا تو چاڤێن خۆ بگرە دا ڕۆناهییا وێ چاڤێن تە نەرەڤینت.

و ژ ڤێ حەدیسا بۆری دئێتە زانین کو هەر جارەکا ترسکاری زێدە بوو وکەس نەبوو وێ لغاڤ بکەت ئەو دێ بتە ئەگەرا هندێ کوشتن وتالانکرن وویرانکرن د ناڤ ئوممەتێ دا بەلاڤ ببت، ڤێجا خەلك خۆ د مالێن خۆ دا رحەت نابن.. لەو دڤێت مرۆڤێ موسلمان هندێ ژێ بێت خۆ ژێ بدەتە پاش وپشکدارییێ تێدا نەکەت.

دویماهییا زۆرداران

[ئەڤ بابەتە و یێ د دویڤ دا ژی ب هلکەفتنا کەفتن وگرتن وقنارەکرنا زۆرداریٚ عیراقیٚ یێ هەڤجاخ هاتینە نڤیسین، پشتی هندەك کەسان ڕۆندك ل سەر باراندین، وفەتوا ب شەهیدبوونا وی داین!!]

ل جهەکیٚ نێزیك ژ مە.. و ل دەمەکیٚ نێزیکتر، خودایێ مەزن -ژ بەر حکمەتەکا ئەو پێ دزانت- ئوممەتا مە ب زۆردارەکی موبتەلا کربوو، زۆرداریيا وی ژ هندێ دەرباس بووبوو کو مرۆڤ ب تنێ پێ بێنەگرتن وسۆتن، تەیر وتەوالان ل عەسمانان پێیێن خۆ ژ بەر هەل دکێشان، وماسییان د بنێ بەحران دا ژهرا وی ڤەدخوار، ب ئەزمانێ تیاترۆیێن خۆ و ل پێش چاڤێن جیهانێ هەمییێ دگۆت: ئەمین مە ڕۆژ بلندکری، وئەمین وێ دهەلینین.. وهندەك جاران ژی وی ودەستەکا وی مللەت وەسا تێ دگەهاند کو ئەو یێن هاتین دا بمینن، ودوریشمێ وان یێ مەزن (جئنا لنبقی) وەکی فاتحێ نیشا زارۆکان ددا!

ل سەر بلندترین کۆپێ گارەی (صەرحێ) خۆ دانابوو، هەر وەکی وی ژی وەکی برایێ خۆ (فیرعەونێ مووسای) دڤیا ب ڤێ بلندییێ خۆ بگەهینتە خودێ!

شەڤەكا ڕەشا درێژ ب سەر وەلاتی دا ئینا، چەكچەكیلە ب كۆلانا دا بەردان، دژمناتییا ڕۆناهییێ كر، چرا ڤەمراندن، دەمەك هات نێزیك بوو مرۆڤ نەوێرت د دلێ خۆ دا بەحسێ (طاغووتێ) مەزن بكەت، كوڕ وباب لێك كرنە نەیار، باوەری د ناڤبەرا ژن ومێران دا نەهێلا، گەلەك جاران ژ بێتەنگییان دا خەلكی مرن دخواست، وحەسویدی ب خەلكێ قەبران دبر..

ل شوینا ئاخا وەلاتی ب گول ورحانان بچینت، و ب ئاڤا شرینا دجلە وفراتی ئاڤ دەت ب هزاران مرۆڤ ب ساخی د بن ئاخێ ڕا كرن، و ب خوینا وان دارێن كەرب وكینا خۆ ئاڤدان.. ب هزاران لاو وجحێل ژ بەر دلێن دەیبابان برن ل نهالێن ئیرانێ ودەشتا كوێتێ و ل سەر خلفێن سێداران بەرزەكرن، ومرادا دەیبابان یا مەزن كرە ئەو بەری مرنێ ئەو بزانن كانێ خۆشتڤییێن وان ب ساخی دزیندانكرینە، یان ب ساخی د ئاخێ ڕا دچكلاندینە!

زەمانەكێ ڕەش بوو.. ڕەشتر ژ ڕوییێ دكتاتۆری، وتاریتر ژ دلێ وی، وپیستر ژ دیرۆكا وی، خودێ دزانت ئەگەر زەمانێ وی بەری هاتنا خوارا قورئانێ با، ئەو دا سەری ژ فیرعەونی ستینت، وجهەكێ گەلەكێ كێم د قورئانێ دا ئەو بۆ فیرعەون وهامان وقاروونی هێلت.. د دەمێ حوكمێ خۆ دا وی ڕوییێ هەمی طاغووت ودكتاتۆرێن دیرۆكێ سپیكر، حەتا ڕاددەیەكێ مرۆڤێن شارەزا ب دیرۆكێ ڕەحمەت ل حەجاج وهێتلەر وییێن وەكی وان دباراند.

هەر چاوا بت بێ هیڤیاتییێ ئێکا هند ژ خەلکی چێکر گەلەك کەسان ژ نەزانین، یان ژ بێنتەنگی هزر دکر هەر وەکی خودێ ژی —حاشا- یێ ل پشتا ڤی دکتاتۆری، ئەگەر نە پا بۆچی هندە هەڤساریێ وی بەردایە.. بۆچی هندە بێنا خۆ ل سەر (طوغیانا) وی فرەهـ کرییە؟

(بوخاری وموسلم) ژ (ئەبوو مووساییێ ئەشعەری) ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتییە: **[إنَّ اللهَ ليملي للظالم فإذَا أخذَه لمْ يفلتهُ]** هندی خودێیە ل دویڤ زۆرداری بەردەدت حەتا وی دگرت، وگاڤا وی ئەو گرت ئەو ژ دەستان خلاس نابت، پاشی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەڤ ئایەتە خواند: **[وكذَلكَ أخذُ رَبكَ إذَا أخذَ القرَى وهى ظالمةٌ إنَّ أخذَهُ أليمٌ شديدٌ]** (هود: ١٠٢) وگرتنا خودایێ تە یا وەسایە ئەگەر وی خەلکێ وان گوندان ب عەزابێ دگرت یێن زۆرداری کری، هندی گرتنا وییە ب عەزابێ یا ب ئێش ودژوارە.

ودەم هات وەعدا خودێ ب جهـ بێت، ورۆژا زۆرداری ئاڤا ببت، ئینا هەر ب وی کڤانێ وی هاڤێتی ئەو هاتە وەرگێڕان، وهەر ب وان دەستێن وی بۆ کرنا زۆرداریێ ب هێز ئێخستین ئەو هاتەگرتن، وخودێ ئەگەر تشتەك ڤیا ئەگەران بۆ پەیدا دکەت، وزۆردار ئەگەر زێدە د سەر پییێ خۆ دا چوو ئەو ب خۆ سەرێ خۆ دخۆت.. بەلێ بەنی د بێنتەنگن!

ئێکێ ژ وی کافرتر خودێ ل وی (موسللەط) کر، هەر ئەو زۆرداریێن دوهی پشتەڤانییا وی دکر وئەو ل سەر چنیکێن خۆ قەلەوکری، وهەڤساریێ وی هند شۆڕکری

کو ئەو بۆ مللەتی خۆ ویێن دەوروبەر ژی ببتە بەلا ڕەش، لێ قولپین کا چاوا بەری وی ل شاهێ گۆڕ بەرگۆڕ وگەلەکێن دی ژی قولپی بوون، وبڕیار هاتەدان زۆرداریێ بچویك ب دەستێ یێ مەزن بێتە وەرگێڕان، وجیهانێ هەمییێ ب چاڤێن سەرێ خۆ دیت دەمێ تەختێ طاغووتی هژیای، وپڤبوونا وی یا بەرچاڤ وەکی پەقیشکێن سەرئاڤێ پەقین و ب بەر پێلێن دژوار دا چووین.. هەچییا وی د گەل خەلکی کری، ب سەرێ وی ب خۆ ژی هات: وەکی وی خانییێن خەلکی ب تۆپ وتەیاران وێران دکرن، خانییێن وی ل بەر چاڤان بوونە کاڤل.. زێڕ وزینەت ومال وسەلتەنەتا وی هاتە تالانکرن ولێکڤەکرن.. کوڕ ونەڤی لێ هاتنە کوشتن بێی ئەو بشێت خۆ بچتە سەر قەبرێن وان.. ئەو قەسرێن وی ل سەر کۆپێن چیا، و ل بەر لێڤێن ئاڤان و ل سەر پشتا جەزیران بۆ خۆ ئاڤاکرین فایدێ وی نەکرن، وەکی هرچەکا کویڤی د کونەکا د بنێ عەردی کۆلاییی ڤە هاتە گرتن، وخەلکی هەمییێ دیت، ویا ژ خەلکی هاتی ب تنێ ئەو بوو بێژن: یا ڕەببی تو چەندێ مەزنی!

ژ خودێ دهات وێ چالێ بکەتە گۆڕا وی یا دویماهییێ، بەلێ هەر وەکی وەعدا خودێ دایە فیرعەونێ مووسای دابوو فیرعەونێ مە ژی دەمێ گۆتییێ: **[فاليومَ ننجيكَ ببدَنكَ لتكونَ لمنْ خلفكَ آيةً وإنَّ كثيراً منْ الناس عنْ آياتنا لغافلون]** (یونس: ٩٢) ئەی فیرعەون ئەڤرۆکە ئەم کەلەخێ تە دێ ڕزگارکەین ودانینە بەرچاڤێن خەلکی دا تو بۆ وان یێن پشتی تە دئێن ببییە نیشان، بەلێ پتریا مرۆڤان ژ ئایەتێن مە د بێ ئاگەهن.

وجارەكا دی دیرۆكێ نیشانەكا دی ل بەرچاڤێن خەلكی دانا، دا ئەو وجەكێ بۆ خۆ ژێ بگرن.. ڤێجا ئەی فیرعەونێن بچویك، ئەی ئەو كەسێن هەوە دل تێ هەی كو هوین بەر ب رێكا طاغووتییێ ڤە بچن: مفایی بۆ خۆ ژ ڤێ دەرسا مەزن وەرگرن!

خویشك وبراییێن هێژا: وچونكی مە نەڤیا ئەڤ نیشانا مەزن یا خودێ دایە بەرچاڤێن مە بێ مفا بچت، مە ڤیا سوحبەتەكا تایبەت ل دۆر (دویماهییا زۆرداران) پێشكێشی هەوە بكەین، هیڤییا مە ژ خودێ مفا ژێ بێتە وەرگرتن.

زۆرداری چیە؟ وزۆردار كینە؟

زۆرداری -وەكی زانا دبێژن- ئەوە تشتەك ب تەعدایی نە ل جهێ وی یێ دورست بێتە دانان، وهندەك زانایێن دی دبێژن: زۆرداری ئەوە مرۆڤ (تەصەرروفێ) د وی تشتی دا بكەت یێ مرۆڤی حەقێ (تەصەرروفێ) تێدا نەبت، وئەڤە ب خۆ رەنگەكێ پێلێدانا توخویبانە ودەركەفتنا ژ حەددییە وپشتدانا حەقییێیە، وبێ ئەمرییا خودایێ مەزنە. ودەمێ ئەم بەرێ خۆ ددەینە ئایەتێن قورئانا پیرۆز بۆ مە ئاشكەرا دبت كو سێ رەنگێن زۆردارییێ هەنە:

١- زۆرداریيا د ناڤبەرا مرۆڤی وخودێ دا، كو مرۆڤ كوفرێ یان شركێ ب خودایێ خۆ بكەت، وئەڤەیە دەمێ خودایێ مەزن ل سەر ئەزمانێ لوقمانی دبێژت: **[إنَّ الشركَ لظلمٌ عظيمٌ]** (لقمان: ١٣) هندی شركە زۆرداریيەكا مەزنە.

٢- زۆردارییا د ناڤبەرا مرۆڤی ومرۆڤان دا، کو مرۆڤەك ب هێز وشیانێن خۆ بێتە خاپاندن ڤێجا پێ ل حەقێ خەلکی بدانت، وئەڤەیە دەمێ خودێ دبێژت: **[إنما السبيلُ على الذينَ يظلمونَ الناسَ ويبغونَ فى الأرض بغير الحقِّ أولئكَ لهم عذابٌ أليم]** (الشورى: ٤٢) هەما لۆمە ولێگرتن ل سەر وانە یێن ژ بێ بەختی وزۆرداری تەعداییێ ل مرۆڤان دکەن، وپێ ل وان توخوبیان ددانن یێن خودێ بۆ وان دانایین و ب ناف حەرامییێ ڤە دچن، ڤێجا بێ حەق خرابکارییێ د عەردی دا دکەن، ئەوان ڕۆژا قیامەتێ عەزابەکا ب ئێش بۆ هەیە.

٣- زۆردارییا د ناڤبەرا مرۆڤی ونەفسا وی ب خۆ دا، وەکی خودایێ مەزن دبێژت: **[فمنهم ظالمٌ لنفسه]** (فاطر: ٣٢). ڤێجا ژ وان هەیە یێ زۆردارییێ ل خۆ دکەت

وئەو ب خۆ ئەڤ هەر سێ ڕەنگێن زۆردارییێ زۆرداریيە مرۆڤ ل خۆ دکەت، چونکی دویماهییا وێ یا خراب چ ل دنیایێ بت چ ل ئاخرەتێ هەر بۆ خودانی ب خۆ دزڤرت.

وسێ ڕەنگێن زۆرداران ژی هەنە:

١- زۆرداریێ مەزنتر: وئەڤە ئەوە یێ خۆ ژ خودایێ خۆ مەزنتر ببینت، لەو دێ بینی ئەو خۆ نائێختە ژێر حوکمێ شریعەتی، وشریکان بۆ خودایێ خۆ د خوداینییێ دا ددانت.

٢- زۆرداریێ ناڤنجی: وئـەڤـە ئـەوە یـێ پـێ ل ئـەمریێ حاكم ومـەزنـێ موسلمانان ددانـت، د وی دەسـت وداری دا یـێ وی بـۆ ب رێڤـەبرنا كاروبـاریێ خـەلكی دانـای، ب وی شەرتی ئەو دەست ودار دژی شریعەتێ خودێ نەبت.

٣- زۆرداریێ ژ ڤان هـەر دووان كێمتـر: وئـەڤـە ئـەوە یـێ بـەریێ وی بـەس ل فایـدێ وی، بێی هزرا هندێ بكەت كانێ ڤێ چەندا هە زیانا خەلكی تێدا هەیە یـان نـە.. وئـەو مرۆڤێ ب ڤی رەنگی بت ئـەوە یـێ ژ (ئنسانییەت ومرۆڤینییێ) دئێتـە شویشتن، لـەو تو دێ بینی ئەو پێخەمەت گەهاندنا فایدەی بۆ خۆ هەمی رێكان ب كار دئینت.

ووەكـی ئاشـكەرا مرۆڤـێ دكتـاتـۆر وطاغیـە ژ ڤـان هـەر سـێ رەنگێن زۆردارانـە، چونكی ئەو خۆ ژ خودایێ خۆ مەزنتر دبینن، وپێ ل ئـەمریێ حاكمێ موسلمان ددانت، وخۆ ژ هندێ نادەتە پاش كو هەر زیانەكا هـەبت بگـەهینتـە خـەلكی پێخـەمـەت پاراستنا بەرژەوەندییێن خۆ.

وخودایێ مـەزن هەر ژ بەریێ وەرە سۆز دایە پێغەمبەرێن خۆ كو ئەو هـەمـی رەنگێن زۆرداران تێ ببەت، وەكی كەرەم كری وگۆتی: [وقال الـذينَ كفـروا لرسلهم لنخـرجنكم مـنْ أَرضنا أوْ لتعودنَّ في ملتنا فأوحى إلـيهمْ ربهـمْ لـنهلكنَّ الظالمينَ] (إبراهيم: ١٣) كـافران گۆتـە وان پێغەمبەران یێن كو بۆ وان هاتینە هنارتن: سویند بت ئـەم دێ هـەوە ژ وەلاتـێ خۆ دەرێخین یان هوین دێ ل دینێ مە زڤرنەڤە، ئینا خودێ وەحی بـۆ پێغـەمبـەرێن خـۆ هنارت كو سویند بت ئەو دێ زۆرداران تێ بەت.

چیە وکینە زۆرداران چێ دکەن؟

مرۆڤێ زۆردار کەسەکە ژ ناڤ کورێن مللەتی دەردکەڤت، وهێدی هێدی ب هێز دکەڤت حەتا وە لێ دئێت بۆ مرۆڤان هەمییان دبتە بەلا وموصیبەت، بەلکی گەلەك جاران ئەو خۆ بۆ دار وبەران ژی دبتە لەعنەتەکا دژوار.. لەو دەمێ ئەو دکەڤت نە عەرد نە عەسمان چو رۆندکان ل سەر نابارینن، وەکی خودایێ مەزن دبێژت: [**فما بكتْ عليهمْ السماءُ والأرضُ وما كانوا منظرينَ**] (الدخان: ٢٩).

ومرۆڤ دەمێ هزرا خۆ د زۆرداران دا ددکەت، وئەگەرێن دورستبوونا وان دخوینت، چەند ئەگەرەکان دبینت دپشت زۆرداری وسەرداچوونا وان را هەنە، ژ وان ئەگەران:

١- کوفرا ب خودێ ونەباوەری ئینانا ب پێغەمبەران: ئەڤە مەزنترین ئەگەرە بەرێ مەزنان ددەتە دکتاتۆرییەتێ، ووان وزەبانییێن وان دکەتە عەگیدێن مەیدانا زۆرداری وستەمێ، ومرۆڤ دەمێ سەرهاتییێن وان زۆرداران دخوینت یێن قورئانێ بەحسێ وان بۆ مە ڤەگێرای، ژ دەمێ سەرۆکێ سەرداچوویان ئبلیسی بگرە وحەتا تو دگەهییە دەمێ (ئەبوو جەهل وئەبوو لەهەبی)، دێ بینی تشتێ هەڤپشك د پشت سەرداچوونا وان هەمییان را کوفرا وان بوو ب خودێ، ونەباوەری ئینانا وان بوو ب پێغەمبەران، خودایێ مەزن دبێژت: [**كذَلكَ ما أتى الذينَ منْ قبلهمْ منْ رسول إلا قالوا ساحرٌ أوْ مجنونٌ. أتواصوا به بلْ همْ قومٌ طاغونَ**] (الذاريات: ٥٢-٥٣) یەعنی: کوفرا

وان ب خودێ وپێغەمبەرێن وی ئێکا هند ژ وان چێکر ئەو دسەرداچوون وطوغیانێ دا بگەهنە ئێك، تو دێ بێژتێ وان شیرەت پێ ل ئێك ودو کربوو.

ویا غەریب نینە ئەو حاکمێ خۆ ژ خودێ مەزنتر ببینت، وباوەرییێ ب شریعەتێ پێغەمبەران نەئینت، طوغیانا وی ل سەر سەرێ بەنییێن خودێ یا دژوار بت، ونەیارەتییا وی بۆ دادی وعەدالەتێ یا بێ توخویب بت.

٢- دەولەمەندی وبەردەست فرەهی وزێدە بوونا مالی، هەر وەسا مەنصبێن بلند ژی -ئەگەر باوەرییا ب خودێ د گەل دا نەبت- ئێکا هند ژ خودانی چێ دکەت کو ئەو خۆ بێ منەت بکەت، بێ منەتییەکا وەسا کو د سەر پێییێ خۆ دا بچت، وەکی قورئان دبێژت: **[کلا إنَّ الإنسانَ لیطغی. أنْ رآهُ استغنی]** (العلق: ٦-٧). ودەمێ مرۆڤێ طاغیە مال ومەنصب دکەڤنە دەستان، ئەو ڤی مالی وڤی مەنصبی بۆ خۆ (ئستغلال) دکەت دا بەرێ خەلکی ژ حەقییێ وەرگێڕت وبدەتە خۆ، قورئان ژ مووسای -سلاڤ لێ بن- ڤەدگوهێزت کو وی د دوعایەکا خۆ دا گۆتبوو: **[ربنا إنكَ آتیتَ فرعونَ وملأهُ زینةً وأموالاً فی الحیاة الدنیا ربنا لیضلوا عنْ سبیلكَ ربنا اطمس علی أموالهمْ واشددْ علی قلوبهم فلا یؤْمنوا حتی یروا العذَابَ الالَیم]** (یونس: ٨٨) خودایێ مە تە خەمل ومال د ژینا دنیایێ دا یێ دایە فیرعەونی ومەزنێن مللەتێ وی، ڤێجا وان شوکرا تە نەکر، بەلکی وان ئەو مال د رێکا دسەردابرنا خەلکی دا ب کارئینا، خودایێ مە تو مالێ وان پویچ کە، دا ئەو مفای ژێ نەبینن، وتو خەتمێ ل دلێن وان بدە، دا بۆ باوەرییێ فرەهـ نەبن، چونکی ئەو باوەرییێ نائینن حەتا عەزابا دژوار و ب ئێش نەبینن.

وسەرهاتییا قاروونی وسەرداچوونا وی ژ بەر زەنگینی ودەولەمەندییێ ئێك ژ بەرچاڤترین وان سەرهاتییانە یێن کو قورئانێ بۆ مە ڤەگێڕاین.. قاروونێ ئەوێ ژ بەر مالێ خۆ یێ زێدە خۆ د سەر خەلکی هەمییێ ڕا ددیت، بەلکی خۆ د سەر حەقییێ ب خۆ ژی ڕا ددیت، ئینا خودێ ل پێش چاڤێن خەلکی قاروون ب مال ڤە د وێ ئاخێ دا برە خارێ یا وی خۆ ل سەر مەزن دکر.

قاروون ئەو بوو یێ خەلکی حەسویدی پێ دبر، ومرادا ئێکی ئەو بوو ڕۆژەکێ قاروون مەرحەباییەکێ لێ بکەت، دا بێژت: ئەز هەڤالێ قاروونیمە، ئەڤ قاروونە ڕۆژەکێ ب هەمی خەملا خۆ ڤە دەرکەفتە ناڤ مللەتێ خۆ، ومەخسەدا وی ئەو بوو ئەو مەزنییا خۆ وگەلەکییا مالێ خۆ نیشا وان بدەت، ودەمێ ئەوێن خەملا ژینا دنیایێ دڤێت ئەو دیتی وان گۆت: خوزی ئەو مال وخەمل ومەنصبێ بۆ قاروونی هاتییە دان بۆ مە ژی هاتبا دان، ئەڤە مرادا دنیاخوازا بوو، بەلێ مرۆڤێن دیندار د وەسا نەبوون وان گۆتە دنیاخوازێن مللەتێ خۆ: تێچوون بۆ هەوە بت تەقوا خودێ بکەن وگوهدارییا وی بکەن، خێرا خودێ بۆ وی یێ باوەری ب وی وپێغەمبەرێ وی ئینای وچاکی کرین، چێترە ژ وێ یا بۆ قاروونی هاتییە دان.

وچەند دەلیڤەك بێڤە نەچوون دویماهییا زۆرداران یا (حەتمی) د ستوکورا قاروونی ژی ئالیا، خودێ دبێژت: گاڤا قاروونی ئەڤ کارە کری مە عەرد ب وی وخانییێ وی ڤە برە خوارێ، ووی چو بەرەڤان نەبوون بەرەڤانییێ ژ وی بکەن دەمێ عەزابا خودێ ب سەر دا هاتی، وئەو ل بەر خودێ یێ ئاسێ نەبوو دەمێ غەزەبا خۆ ب سەر

دا ئینای، ڤێجا ئەوێن دوهی هیڤی خواستی کو وەکی وی بن، ئەڤرۆ گۆتن: هندی خودێیە یێ وی بڤێت ژ بەنییێن خۆ ئەو ڕزقێ وی بەرفرەهـ دکەت، ویێ وی بڤێت ئەو ڕزقێ وی بەرتەنگ دکەت، وئەگەر خودێ منەت ل مە نەکربا دا ئەو عەردی ب مە ژی ڤە وەکی قاروونی بەتە خوارێ؟

٣- زانین: ئەو ژی وەکی مالی خودانی طاغی دکەت، ومرۆڤێ زانا ئەگەر تەقوا خودێ ل نک نەبت، زانینا وی بەرێ وی ددەتە زۆرداری و (طوغیانێ)، ڤێجا دێ بینی ئەو ڤێ زانینا خۆ دکەتە ئامیرەتەکێ خراب بۆ تێبرنا بەنییێن خودێ وتێکدانا ژینا وان، (وەهەبێ کوڕێ مونەببهی) دبێژت: زانینێ وەکی مالی طوغیانا خۆ هەیە.

ودەمێ ئەم بەرێ خۆ ددەینە دیرۆکا مرۆڤینییێ یا کەڤن ویا نوی دێ بینین زانین وپێشکەفتنا علمی ل چو دەمان وەکی دەمێ مە یێ نوکە نەبوویە، د گەل هندێ ژی ئەو طوغیانا بۆ مرۆڤی چێبووی، وئەو زولم وزۆرداریيا ژ دەستێ مرۆڤان ب سەر مرۆڤان دا هاتی ژ هەمی دەمان پتر بوویە..

- بۆچی؟

- چونکی ئەڤ علمە یێ د دەستێ هندەك مرۆڤان دا خودێ نەنیاسییە، وباوەری ب پێغەمبەران نەئینایە، لەو تێبرنا مرۆڤی ل نك وان وەکی ئاڤ ڤەخوارنێ کارەکێ ب ساناهی بوویە.

٤- هێز وشیان: کو مرۆڤ خۆ ببینت یێ خودان هێزە وهند شیان ژی وی هەبت کو ڤێ هێزێ ب کار بینت، ئەڤە گرنگترین ئەگەرە بەرێ وی ددەتە دکتاتۆرییەت

وطوغیانێ، وهنگی مرۆڤێ خودان هێز وشیان نابته طاغیه ئەگەر وی باوەری هەبت کو ئێکێ ژ وی ب هێزتر د سەر وی ڕا هەیە دشێت -چی گاڤا بڤێت- وی بشکێنت، عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی د کاغەزەکا خۆ دا بۆ والییەکێ خۆ نڤیسیبوو: «ئەگەر شیانا تە بەرێ تە دا هندێ کو تو زۆردارییێ ل خەلکی بکەی، ل بیرا خۆ بینەڤە کو خودێ دشێتە تە، وتو بزانە ئەوا تو دئینیە سەرێ وان دێ چت، بەلێ ئەوا ئەو دئیننە سەرێ تە دێ مینت» یەعنی: ئەو زۆرداریا تو ل وان دکەی بلا چەندا مەزن ژی بت هەر ڕۆژەکێ دێ ب دویماهی ئێت، بەلێ ئەو گونەها ب ڤێ چەندێ دکەفتە ستویێ تە تە بەرنادەت تە بەرێ تە ددەتە جەهنەمێ.

٥- حەسویدی وچاڤ پێ نەڕابوون: ئەڤە ژی گەلەک جاران بەرێ خودانی ددەتە زۆردارییێ، گاڤا کەسەکی دیت خودێ قەنجییەکا د گەل ئێکێ دی کری، وئەڤ چەندە ل وی نەخۆش هات، ووی چاڤ پێ ڕانەبوون، وحەسویدی پێ بر، ئەڤ چەندە بەرێ وی دێ دەتە هندێ ئەو لێ بگەڕییێت ڤێ قەنجییێ ژ وی مرۆڤی بستینت، ئەگەر خۆ ب ڕێکەکا نەدورست ژی بت، وئەڤە زۆردارییە، وهەر ئەڤ ئەگەرەیە بەرێ مرۆڤان ددەتە غەیبەت ونەکامییێ، دێ بینی ئێک حەسویدییێ ب ئێکی دبەت، وچو ژێ نائێت ڤێجا دێ ڕابت بەحسێ وی د ناڤ خەلکی دا کەت ولێ گەڕییێت وی بشکێنت.

ودیرۆکا پێغەمبەران بۆ مە ئاشکەرا دکەت کو گەلەک جاران کافرێن مللەتێن وان ژ حەسویدی وچاڤ پێ نەڕابوون باوەری ب وان نەئینایە، خودایێ مەزن دبێژتە

پێغەمبەرێ خۆ یێ دویماهییێ -سلاڤ لێ بن-: **[وليزيدنَّ كثيراً منهمْ ما أُنزل إليكَ منْ ربكَ طغياناً وكفراً فلا تأسَ على القوم الكافرين]** (المائدة: ٦٨) گەلەك ژ خودانێن كیتابێ هاتنە خوارا قورئانێ بۆ تە ژبلی دفن بلندییێ وكوفرێ تشتەكی ل وان زێدە ناكەت، وئەو حەسویدییێ ب تە دبەن، چونكی خودێ تو ب ڤێ پەیاما دویماهییێ یێ هنارتی، یا كو عەیبێن وان ئاشكەرا دكەت، ڤێجا تو ئەی موحەممەد ل سەر كافرییا وان ب خەم نەكەڤە یەعنی: حەسویدییێ ئێكا هند ژ خودانێن كیتابێ چێكر ئەو كوفرێ ب قورئانێ بكەن وباوەرییێ ب پێغەمبەرینییا موحەممەدی -سلاڤ لێ بن- نەئینن، هەر چەند وان باش دزانی كو ئەو پێغەمبەرەكێ ڕاستگۆیە.

ئەڤە هندەك ژ وان مەزنترین ئەگەرا بوون یێن بەرێ مرۆڤان ددەنە طوغیان وسەرداچوونێ، وتشتەكێ دی یێ گرنگ هەیە دڤێت ئەم ژ بیرا خۆ نەبەین، ئەو ژی ئەڤەیە: كو خەلكە زۆردار ودكتاتۆران دورست دكەن، وخەلكە دەستێ وان بۆ زۆردارییێ درێژ دكەن..

قورئان دەمێ بەحسێ طوغیانا فیرعەونی دكەت، دبێژت: **[ونادى فرعون في قومه قال يا قوم أليس لي ملك مصر وهذه الأنهار تجري من تحتي أفلا تبصرون أم أنا خير من هذا الذي هو مهين ولا يكاد يبين فلولا ألقي عليه أسورة من ذهب أو جاء معه الملائكة مقترنين فاستخف قومه فأطاعوه إنهم كانوا قوما فاسقين]** (الزخرف: ٥١-٥٤) وفیرعەونی د ناڤ مەزنێن مللەتێ خۆ دا كرە گازی وخۆ ب مەلكاتییا (مصرێ) مەزن كر وگۆت: ئەرێ ما ملكێ (مصرێ) نە یێ منە وئەڤ ڕویبارە د بن

من ڕا دبۆرن؟ ئەرێ ما هوین هێز ومەزنییا من، ولاوازی وهەژارییا مووسای نابینن؟ نێ ئەز ژ ڤی یێ چو پشتەڤان د گەل دا نە چێترم، چونکی ئەو ب خۆ ب کارێ خۆ ڕادبت وخۆ بێ بها دکەت، بەلکی نێزیکە کەس دگۆتنا وی نەگەهت ژ بەر نەدورستییا ئەزمانێ وی، وکوفر وهەڤڕکییێ بەرێ فیرعەونی دا ڤێ گۆتنێ. ڤێجا ئەگەر ڕاستە کو مووسا پێغەمبەرێ خودێیە -وەکی ئەو دبێژت- پا دێ بلا هندەك بازنکێن زێڕی ب سەر وی دا هاتبانە خوارێ، یان بلا هندەك فریشتە د گەل وی هاتبان وهەمی پێکڤە بۆ وی ببانە شاهد کو ئەو پێغەمبەرێ خودێیە بۆ مە. وفیرعەونی سڤکی بۆ خۆ ب عەقلێ مللەتێ خۆ کر وبەرێ وان دا سەرداچوونێ، ووان گوهدارییا وی کر وباوەری ب مووسای نەئینا، هندی ئەو بوون ئەو مللەتەکێ سەردا چووی بوون، و ژ ئەمرێ خودێ وڕێکا وی یا ڕاست دەرکەفتی بوون.

فیرعەونی سڤکی بۆ خۆ ب عەقلێ مللەتێ خۆ کر، ئەو هەمی وەکی پێشییان حسێبکرن، دگۆتە وان: ئەز خودایێ هەوەمە، هەر چەندە بیرا هندەك ژ وان دهات دەمێ ئەڤی فیرعەونی د ناڤ پێچکێ دا خۆ پیس دکر! د گەل هندێ ژی کەسێ ژ وان نەگۆتێ: ئەز بەنی چاوا تو خودایێ مە یێ بلندتری، وتو ئەو بووی یێ ئەم تە دنیاسین؟ وسڤککرنا دکتاتۆر وطاغوتان بۆ عەقلێ مللەتی کارەکێ کەڤنە نوییە، ل سەری ئەو چار دیوارێن بلند ل دۆر عەقلێ مللەتی ئاڤا دکەن، ووە ناکەن ئەو هزرێ د تشتەکی دا بکەن ئەگەر ئەو تشت ئەو نەبت یێ سەرۆکێ مەزن دڤێت، ومللەت ئەگەر ب ڤێ ئێکێ رازی بوو وخۆ ب دەست زۆرداری ڤە بەردا هنگی بۆ زۆرداری گەلەك

دێ یا ب ساناهی بت چی تشتێ وی بڤێت ئەو بکەتە د سەرێ خەلکی دا بلا خۆ تشتەکێ گەلەکێ نە بەرعەقل ژی بت، بێژت: ئەزم ڕۆژێ دهەلینم، دێ بێژنێ: بەلێ وهەیڤێ ژی! بێژت: ئەزم بارانێ دبارینم، دێ بێژنێ: بەلێ وبەفرێ ژی..

وملەت گاڤا گەهشتە ڤێ دەرەجێ هنگی دڤێت مرۆڤ فاتحەکێ بدەتە سەر! ئیمام ئەحمەد ژ عەبدللاهێ کوڕێ عەمری ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: [ئەگەر هەوە دیت ئوممەتا من ترسیا بێژتە زۆرداری: تو یێ زۆرداری هنگی خاترا خۆ ژێ بخوازە] یەعنی: دەستان ژێ بشۆ، ئەو دچوویینە!

وچەند (تەعقیبەکا) د جهێ خۆ دا بوو دەمێ قورئانێ گۆتی: **[إنهم كانوا قوما فاسقين]** ملەتێ فیرعەونی ب خۆ ملەتەکێ فاسق بوو، یێ دسەردا چووی بوو، ئەو دئامادە بوون دکتاتۆرییەتا فیرعەون قەبویل بکەن، لەو فیرعەونی د خۆ ڕا دیت خۆ ل سەر سەرێ وان بکەتە دکتاتۆر، بێژتێ: وەکی من دڤێت هزر بکەن، وڕێکا من دڤێت لێ هەرن.

ملەت دکتاتۆران چێ دکەن، وملەت تەختێن وان ب خوینا خۆ دپارێزن، سەرێ خۆ بۆ وان دچەمینن دا ئەو ل سەر ملێن وان بلند ببن، وحەقێ خۆ ل دویڤ وان بەرددەن دا ئەو دسەردا بچن، ویا غەریب ئەوە ملەتێن فاسق خۆ پشتی عەرشێن دکتاتۆرێن وان دهلوەشیێن ژی هێشتا ب هیڤینە جارەکا دی کەلەخێ مرارێ دکتاتۆری زێندی بکەنەڤە، وباوەر ژ چاڤێن خۆ ناکەن کو ئەو نەما، لەو سوننەتا خودێ د گرتنا دکتاتۆران دا ئەوە پترین جارا ئەو کەلەخێ وان ب ساخی یان ب مراری نیشا چاڤێن

مللەتێن وان ددەت، وەکی کو د گەل فیرعەونی کری ڕۆژا کەلەخێ وی ژ دەریایێ ئینایە دەرێ وهاڤێتییە بەر پییێن وان، دا ئەو (خودایێ خۆ بلندتر) د ڕەزیلترین کراسی دا ببینن، دەمێ خودێ گۆتییێ: **[فاليوم ننجيك ببدنك لتكون لمن خلفك آية وإن كثيرا من الناس عن آياتنا لغافلون].**

وکانێ چاوا پەیدا بوونا دکتاتۆران موصیبەتەکا مەزنە ب سەر مللەتان دا دئێتە هلوەشیانا وان ژی نعمەتەکا مەزنە خودێ د گەل بەنییان دکەت، و ژ هەژییە بۆ هەر مللەتەکێ کەفتنا زۆرداری دبینت -وەکی کو مە ل عیراقێ ئەڤ چەندە دیتی- شوکرا خودێ بکەن، وکوفرێ ب ڤێ نعمەتا مەزن نەکەن، و د حەدیسێن دورست دا هاتییە کو مووسا پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- ومللەتێ وی هەر سال ل ڕۆژا عاشوورائێ ڕۆژی بۆ خودێ دگرن، ژ بەر کو ئەڤ ڕۆژە ئەو بوو یا فیرعەون تێدا خندقی، ئەڤە وەك شوکر بۆ خودێ، ودەمێ پێغەمبەرێ مە -سلاڤ لێ بن- ئەڤ چەندە زانی، وی ژی هەر ژ بەر ڤێ چەندێ ئەڤ ڕۆژییە دگرت.

ل دویماهییا دوعا مە ژ خودایێ مەزن ئەوە تۆڤێ دکتاتۆرییەتێ د ناڤ ئاخا مە دا شین نەکەتەڤە، ونەخشێ دکتاتۆرێ مە بکەتە سەرێ هەمی دەستەبرایێن وی، وئەوێن ڕۆندکان ژی بۆ دبارینن، و ل سەر کەلەخێ وی یێ مرار دکەنە گری.

دا تو بۆ بیێن پشتی خۆ ببییە نیشان

د قورئانا پیرۆز دا سوورەتەك ب ناڤێ (سوورەتا هوودی) هەیە تێدا بەحسێ هژمارەکا وان ملل‌ەتان دئێتەکرن یێن د سەر پێ خۆ دا چووین، وخۆ ژ پەرستنا خودایێ خۆ مەزنتر وبلندتر دیتی، وکانێ دویماهییا وان چ بوو و چ غەزەب خودێ ب سەرێ وان ئینابوو، ئەڤ سوورەتە ئەوا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئاشکەرا کری کو وێ ئەو پیرکر، د دویماهییا ڤێ سوورەتێ دا وپشتی ڤەگێرینا ڤان سەرهاتییان سوورەت تەعقیبەکێ ددەت ودبێژت:

[ذلك من أنباء القرى نقصه عليك منها قائم وحصيد. وما ظلمناهم ولكن ظلموا أنفسهم فما أغنت عنهم آلهتهم التي يدعون من دون الله من شيء لما جاء أمر ربك وما زادوهم غير تتبيب. وكذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى وهي ظالمة إن أخذه أليم شديد. إن في ذلك لآية لمن خاف عذاب الآخرة ذلك يوم مجموع له الناس وذلك يوم مشهود] (هود: ١٠٠-١٠٣) یەعنی: ئەی موحەممەد! ئەوا هە یا مە ڤەگێرای هندەکە ژ دەنگ وباسێن وان گوندان یێن مە خەلکێ وان تێبرین ئەم بۆ تە دبێژین.. ژ وان گوندان هندەك هەنە هێشتا شوینوارێن وان د بەر چاڤن، هوین دبینن، وهندەکان خۆ شوینوارێن

وان ژی نەماینە. وکو مە ئەو تێ برین تشتەکێ نەحەق نەبوو، مە چ زۆرداری ل وان نەکربوو، بەلکی وان ب کارێ خۆ یێ خراب زۆرداری ل خۆ کربوو، ودەمێ فەرمانا مە ب تێبرن وعەزابدانا وان هاتی ئەو خوداوەندێن پەرستن بۆ دکر وهیڤییێن خۆ پێڤە گرێ ددان چو مفا نەگەهاندە، بەلکی وان پتر نەخۆشی وعەزاب ل وان زێدە کر..

وخودێ دبێژت: کانێ چاوا من ئەو زۆردارێن هە ب عەزابێ گرتن دەمێ وان بێ ئەمرییا من کری، وەسا ئەز دێ زۆردارێن د دویڤ وان ژی ڕا دئێن ب عەزابێ گرم ئەگەر وان ب کوفرا ب من کر.. هندی گرتنا منە ب عەزابێ گرتنەکا ب ئێش ودژوارە. و د ڤێ تێبرنا مە دا بۆ ڤان زۆرداران شیرەت وعیبرەت ونیشانەکا ئاشکەرا بۆ وی هەیە یێ ژ عەزابا خودێ یا ل ڕۆژا قیامەتێ بترست، ئەوێ ڕۆژا مرۆڤ هەمی تێدا بۆ حسێبێ وجزادانێ دئێنە کۆمکرن، وخەلك هەمی وێ ڕۆژێ ب چاڤ دبینن.

ژ ڤان ئایەتان بۆ مە دیار دبت کو ڕێباز وسوننەتەکا خودایی د ڤی عەردی دا هەیە هەردەم ب جهـ دئێت وجارەکا ب تنێ ژی نە ئەو پاش دکەڤت ونەدئێتە گوهارتن، هەر چەندە بارا پتر ژ خەلکی ڤێ چەندێ نزانن ژی یان ژ بیرا خۆ دبەن.. ئەڤ سوننەتە ئەوە هەر جارەکا مرۆڤەکی یان دەستەکەکێ یان مللەتەکی زۆرداری بۆ خۆ کرە ڕێباز ومەنهەج -وزۆرداریيا ژ هەمییێ مەزنتر پێلێدانا ئەمرێ خودێیە- خودێ غەزەبا خۆ دێ لێ کەت، بەلکی بۆ دەمەکێ کورت یان یێ درێژ بەندکی ل دویڤ وی بەردەت، حەتا ئەو وە لێ بێت هزر بکەت کو خودێ ئەوێ ژ بیرکری، یان طوغیانا وی بگەهتە وێ دەرەجێ ئەو هزر بکەت کو خودێ ژی ئێدێ نەشێتێ!

وهەر جار ئەڤ سوننەتە بۆ پێكئینانا دو حكمەتان ب جهـ دئێت:

یا ئێكێ: دا باوەرییا خەلكی ب خودێ و ب هێز وشیانا وی موكم ببت، وكو مەزنی ومان وزالبوون هەر یا وییە، وكەسەك ل بەر وی وئەمرێ وی ئاسێ نابت.

یا دووێ: دا زۆردار وزرتەك وستەمكارێن وی سەردەمی ویێن پشتی هنگی ژی دئێن عیبرەتێ بۆ خۆ ژ ڤێ دویماهییێ وەربگرن یا هەگشتییە هندەكێن وەكی وان یان یێن ژ وان ب هێزتر.. چونكی هندەك جاران واقع وئەو تشتێ مرۆڤ ب چاڤ دبینت بۆ مرۆڤی دبتە مەزنترین دەرس ووەعظ.

بەلێ تشتێ غەریبێ دیرۆكێ بۆ مە ڤەگێڕای ئەوە هندی زولم وزۆرداریيە ئەگەر بۆ كەسەكی بوو سالۆخەتەكێ پێڤە نویسیای، ئێكا هند ژێ چێ دكەت گوهێن وی ژ گۆتنا حەقییێ كەڕ ببن وچاڤێن وی ژ دیتنا ئایەت وعیبرەتان كۆرە ببن، لەو نەما ئێدی ئەو دەرسەكێ بۆ خۆ ژ وان زالمان ببینت یێن ل پێش چاڤێن وی چووین وبەرپەرێ وان یێ دویماهییێ ب كرێتترین ڕەنگ هاتییە پێچان.. بەرێ خۆ بدەنە دیرۆكێ.. چەند (زەعیمان) پەرداغێن سەركەفتنێ ل سەر كەلەخ وكولۆخێن زالمێن بەری خۆ فڕكرینە بێی عیبرەتەكێ بۆ خۆ ژێ وەربگرن؟ چەند سەرۆك وڕێبەر هاتینە و ل سەر كورسیكێن طاغیە ودكتاتۆرێن بەری خۆ ڕوینشتینە وبیرا خۆ ل وێ دویماهییێ نەئینایە ڤە یا ئەو پێ چووین.. هەر وەكی (چوون) بۆ وان نینە و (فەنابوون) ژ وان ناگرت؟

بيرا مه هه‌مييان باش ل ئێك ژ ڤان طوغاتان دئێته‌ڤه ئه‌وێ خۆ ژ مرنێ مه‌زنتر ديتى، له‌و وى -وئه‌و منافقێن لێ كۆمبووين- ڕۆژه‌كێ ژ ڕۆژان دوريشمێ خۆ كربوو: (جئنا لنبقى . ئه‌م يێن هاتين دا بمينين!) ووان ژ بيرا خۆ بربوو كو يێ دمينت به‌س خودێيه، وئه‌گه‌ر ئێك هاتبا دا بمينت يا گه‌هشتييه وان قه‌ت نه‌دگه‌هشتێ، خودێ ئاخ وئاڤ وبا ورزقێ به‌رفره‌هـ دا بوو وان، به‌لێ وان هزر كر چونكى ئه‌و دبه‌ركه‌فتينه له‌و ئه‌ڤ هه‌مييه يا گه‌هشتييه وان، ل سه‌ر عه‌ردى دژيان به‌لێ خۆ ژ شه‌ريعه‌تێ عه‌سمانى بلندتر ددیت!

ڕۆژا (نه‌كسه) ب دويڤ (نه‌كسێ) ڕا گه‌هشتييه وان ژ بێ عارى ئه‌و ڕه‌ڤسين وگۆتن: مادەم (سه‌ركێشێ مه‌زن) يێ ب سلامه‌ته ئه‌م دسه‌ركه‌فتينه، وحه‌تا گوهان ئه‌و د پيساتييێ ڕا نقۆ بووين ژ نوى وان ئالايێ شه‌ڕێ پيرۆز (وحه‌ملا ئيمانى) بلندكر، دا خه‌لكێ ساده پێ بێته خاپاندن! وهه‌مى هزرا وان ئه‌و بوو ئه‌و دێ شێن خودێ ژى -حاشا- خاپينن! به‌لێ گاڤا ده‌م هاتى وڕۆژ تمام بووى سوننه‌تا خودێ ب جهـ هات:

[وكذلك نولي بعض الظالمين بعضا بما كانوا يكسبون] (الأنعام: ١٢٩) هـۆسا و ب ڤى ڕه‌نگێ هه‌وه ديتى -خودێ دبێژت- ئه‌م هنده‌ك زالمان ب هنده‌كان ڕا به‌رددەين حه‌تا ئه‌و ب خۆ ئێك ودو دبرينن ژ به‌ر وێ كه‌دا خرابا وان كرى.

وڕۆژا قيامه‌تێ -خودێ ب مه‌زنييا خۆ سويند دخۆت- ئه‌و ژ عه‌زابا گران خلاس نابن: [**فوربك لنحشرنهم والشياطين ثم لنحضرنهم حول جهنم جثيا. ثم لننزعن من كل شيعة أيهم أشد على الرحمن عتيا. ثم لنحن أعلم بالذين هم أولى بها صليا. وإن منكم**

إلا واردها كان على ربك حتما مقضيا. ثم ننجي الذين اتقوا ونذر الظالمين فيها جثيا] (مريم: ٦٨-٧٢) جارەكا دی ئەو (زالم) د جەهنەمێ دا دێ مینن ودەرناكەڤن.

وئەگەر ئەم بەرپەرێن دیرۆكا زالمان قەلدەین، ل دویڤ سوننەتا گرتنا زۆرداران ئەوا خودێ د ڤی عەردی دا دانای، دێ بینین گەلەك جاران ئەو فیرعەون وطاغیە یێن خودێ بۆ دەمەكێ كورت، یان یێ درێژ، بەندك ل دویڤ وان بەردای، وئەجەلەكێ دەسنیشانكری بۆ دانای، ل پێش چاڤێن ستەملێكرییێن صەبركێش وهەژار دئێنە تێبرن، بۆ هندێ دا دلێن وان هوین ببت ژ لایەكی ڤە، و ژ لایەكێ دی ڤە بۆ هندێ دا ئەو زالم ب كەلەخێن خۆ یێن مرار ڤە، یان ب شوینوارێن خۆ، ببنە ئەو نیشان یا خودان چاڤ عیبرەتان ژێ وەربگرن..

بۆ نموونە بەرێ خۆ بدەنە دویماهییا پێشەوایێ كاروانێ طوغات وزۆردان (فیرعەونێ مووسای)، ئەوێ ب دەهان جاران قورئانێ سەرهاتییا وی بۆ مە ڤەگێڕای.. ئەو یا ب چ ڕەنگ چوو؟

دوژمنكارییەك نەمابوو وی د گەل خودان باوەرێن هەژار نەكری، ودویماهییا (ئیبداع وعەبقەرییەتا) وی ویا دەستەكا وی یا مونافق بەرێ وی دا هندێ ئەو خوداینییێ ژ خودێ بستینت، و ل بەر خۆ بكەت، پشتی وەلات ب هەمی خێر وخێرات ڤە ژ مرۆڤان ستاندی و ل سەر ناڤێ خۆ وقەهرەمانێن (بنەمالێ) طاپۆ كری!

بەرێ خۆ بدەنە ڤی مەشهەدی دەمێ وی مللەت ل مەیدانەكا بەرفرەهـ كۆمكری دا (خطابەكا تاریخی) وگرنگ بۆ وان پێشكێش بكەت.. چ گۆت؟

[يا قوم أليس لي ملك مصر وهذه الأنهار تجري من تحتي أفلا تبصرون] ئەی ملل‌ەتێ منێ خۆشتڤی! ما ملکێ مصرێ هەمی نە یێ منە؟ ئەڤ جۆ ورویبارە ما نە د بن شیرێ من را دبۆرن؟ ئەڤ پارییێ نانی یێ هوین دخۆن ما نە ژ دەولەت سەرێ خۆ ئەز ددەمە هەوە؟ ما نە ئەزم خودان؟

وگاڤا وی دیتی هەمییان سەرێن خۆ شۆرکرن وکەسێ نەگۆتێ: نەخێر ئەز بەنی وە نینە!! ئەو وەسا تێ گەهشت کو پا دیارە ئەوا من گۆتی راستە وئەزم رزقی ددەمە وان، ڤێجا مادەم وەسایە ما بۆچی ئەز خودایێ وان ژی نابم؟ ئینا بڕیار دا جارەکا دی مللەت کۆم ببت دا سەرۆك نویترین بڕیارا ئەو گەهشتییێ د ناڤ وان دا راگەهینت: **[فحشر فنادى. فقال أنا ربكم الأعلى]** گۆت: خودایێ هەوە یێ بلندتر ئەزم، تشتێ من دڤێت ئەوە قانوین، وکەسێ من نەڤێت ئەوە خائین، وحاکمی ئەگەر قەناعەت بۆ چێبوو کو ئەوە خودێ وکەس نە دسەر رایە نە د بەر رایە، تو چ هزر دکەی حوکمداریا وی دێ یا چاوا بت؟

وگاڤا ترار تژی بووی د سەر دا چوو.. **[فلما آسفونا انتقمنا منهم فأغرقناهم أجمعين. فجعلناهم سلفا ومثلا للآخرين]** (الزخرف: ٥٥-٥٦) خودێ دبێژت: گاڤا فیرعەونی ودەستەکا وی کەربێن مە ڤەکرین.. وهزر بکەن ئەوا چەند طوغیان د عەردی دا کر حەتا خودایێ حەلیم وبێنفرەه بێژت: دەمێ وان کەربێن مە ڤەکرین! چ چێبوو؟ **[انتقمنا منهم]** مە تۆل ژ وان ستاند، ب رەنگەکێ وەسا خودێ دبێژت: مە ئەو کرە مەتەل ونموونە بۆ هەر زالمەکێ پشتی وی دئێت دا عیبرەتێ بۆ خۆ ژێ بگرت.

وگاڤا فیرعەون کەفتییە ناڤ پێلێن دژوار وپێ حەسیای کو بهۆستەك د ناڤبەرا وی ومرنێ دا یا مای، ئەو ڤیناعێ ژ درەو وی ب سەر دێمێ خۆ دا گرتی وی ب خۆ دڕاند: **[حتى إذا أدركه الغرق قال آمنت أنه لا إله إلا الذي آمنت به بنو إسرائيل وأنا من المسلمين]** (یونس: ٩٠) هنگی ژ نوی وی شاهده دا وگازی کر: من باوەری ب وی خودایی ئینا یێ ئسرائیلییان باوەری پێ ئینای وئەز ئێك ژ موسلمانامە!

[آلآن وقد عصيت قبل وكنت من المفسدين] ژ نوی وتو ئەو بووی یێ حەتا دوهی تە عەرد تژی فەساد کری؟ ژ نوی وتو ئەو بووی یێ دار وبەر ژ زولم وتەعداییا تە خلاس نەبووین؟ ئەڤە چ باوەرییا خرشە ل دەمەکێ وەسا هاتی کو تە دەلیڤە تێدا نەمای چو ستەمکارییێن دی بکەی؟

نە.. خودێ ژ هندێ مەزنترە تو ب شاهدەدانەکا ژ درەو وی د سەرا ببەی یان -حاشا- وی بخاپینی، تۆبا دورست نە ئەوە یا ل بەر دەرازینکا مرنێ سەری هلدەت، ئەڤرۆ تو ژ جزایێ خۆ یێ عادل قورتال نابی، سوننەتا خودێ یە د عەردی دا زولم گاڤا گەهشتە حەددەکی ئەو ب خۆ وەکی ئاگری خۆ دخۆت..

وپشتی بەرپەڕێ وی یێ ڕەش هاتییە پێچان فەرمانا خودێ ژ بانێن بلند هات: **[فاليوم ننجيك ببدنك لتكون لمن خلفك آية وإن كثيرا من الناس عن آياتنا لغافلون]** (یونس: ٩٢) ئەی فیرعەونێ بچویك! یێ خۆ ددیت مەزن، ئەڤرۆ ئەم ناهێلین چو ماسی لەشێ تە بخۆن، یان زڤرۆك تە داعوین وبەرزە بکەن، ئەم کەلەخێ تە یێ مرار

دێ هاڤێینه بەر لێڤا ئاڤێ دا هەڤالێن تە تە ببینن، ودا تو بۆ وان یێن پشتی تە دئێن ژی حەتا ڕۆژا قیامەتێ ببییه نیشان..

ووەسا چێبوو لەشێ وی پاراستی ما وبوو ئەو ئایەتا مەزن یا دڤیا زۆردار عیبرەتێ بۆ خۆ ژێ وەربگرن.. بەلێ پتریا خەلکی عیبرەتێ ژێ وەرناگرن **[وإن كثيرا من الناس عن آياتنا لغافلون]** عیبرەتێ ژێ وەرناگرن چونکی ئەو دغافلن، وهزر ناکەن کو خودێ هەر جارەکا بڤێت دشێت وی کراسێ وی کرییه بەر فیرعەونی بکەتە بەر وان ژی.

وهۆسا فیرعەون چوو وسەرهاتییا وی.. وهۆسا گەلەك فیرعەون د دویڤ وی دا هاتن وعیبرەت بۆ خۆ ژ وی وەرنەگرت.. وهەر جارەکا فیرعەونەکێ بچویك هات وخۆ مەزن دیت، ودەست دا ڕێبازا خۆ یا نەپیرۆز وئاف وئاخ ومرۆڤ وحەیوان ودار وبەر ژ بەر وی کەفتنە ئیزاییێ، چاڤ ودل ژ ترس وسەهمان دا دێ تژی بن، نەفس ژ چوونا وی دێ بێ هیڤی بن، مرۆڤێن باوەرییەکا لاواز هەی دێ هزر کەن دیارە خودێ ژی حەز ژ وان دکەت لەو هندە هەڤسارێ وان بەرددەت، ومرۆڤێن بێ باوەر وێڤەتر دچن وهزر دکەن دیارە خودێ ژی -حاشا- هەڤالێ وانە.. وهنگی بڕیارا خودێ ڕوهن وئاشکەرا ل بەر سنگێ خودان باوەران دئێتە دانان:

[ما يجادل في آيات الله إلا الذين كفروا فلا يغررك تقلبهم في البلاد. كذبت قبلهم قوم نوح والأحزاب من بعدهم وهمت كل أمة برسولهم ليأخذوه وجادلوا بالباطل ليدحضوا به الحق فأخذتهم فكيف كان عقاب] (غافر: ٤-٥) ب هاتن وچوونا ڤان

طوغاتان د وەلاتی دا نەئێنە خاپاندن، ئەو چەند ملکی بێخنە دەستێ خۆ، چەند جەماهیری ل دۆر خۆ کۆم بکەن، دا ئەو خۆ بۆ وان بهلاڤێن ودەستان بۆ بقوتن، ئەو نەشێن خۆ ژ حەقییێ بلندتر لێ بکەن، بەرێ خۆ بدەنە فیرعەونێن بچویك ومەزن ب چ دویماهی چوون؟ وڕۆژا ئەو چووین مال وملکێ وان، قەسر وقوسویرێن وان، (ئەسیاد) و (جەماهیرێ) وان چ فایدە گەهاندە وان دەمێ غەزەب حال بووی؟ چوونە! ئەو چوون ولەعنەت پێڕا: **[وأتبعوا في هذه الدنيا لعنة ويوم القيامة]**.

ووەکی فیرعەونێ (مەزن) فیرعەونێ مە (یێ بچویك) ژی بەری چەند ڕۆژەکان چوو وەکی هەوە هەمییان دیتی.. ل دویڤ وێ سوننەتا نەئێتە گوهاڕین یا خودێ د عەرد دا دانای، کو ئەو زالمان ڕوی ڕەش وشەرمزار بکەت پاشی ببەت، و ب دەستێن کێ؟

- هەر ب وان دەستان یێن حەتا دوهی ئەو قەلو دکر، ووەکی صەیێ هار ب خەلکی ڕا بەردا، وپشتی هەمی نێچیرێن خۆ پێ کرین ئەو ڕۆژ هات یا دۆرا وی تێدا بێت، وەکی بەری وی دۆرا گەلەکان هاتی ووی چو عیبرەت بۆ خۆ ژێ وەرنەگرتی، پشتی وی ژی دۆرا گەلەکێن دی دێ ئێت یێن عیبرەتێ بۆ خۆ ژ وی وەرنەگرن!

ویا غەریب ئەوە کا چاوا دەسپێکا فیرعەونان هەمییان وەکی ئێکە، دویماهییان وان ژی وەکی ئێکە.. دەمێ ل سەر هێز وشیانا خۆ ب ڕوی قائیمی وبێ شەرم ڤە ترانەیان بۆ خۆ ب خودێ وپێغەمبەری دکەن، شریعەتی ژ ژینا خۆ لاددەن، وگاڤا هاتنە بەر

کنفا عەدالەتێ ولەعنەتا ئەبەدی ژ نوی بیرا وان ل خودێ دئێتەڤە وگازی دکەن: **[حتى إذا أدركه الغرق قال آمنت أنه لا إله إلا الذي آمنت به بنو إسرائيل]** هەر وەکی ل بیرا وان نائێتە ڤە کو دەمێ شیرێ زولمێ د دەستێ وان دا یێ ڕویس ئەو (لا إله إلا الله) مەزنترین تاوان بوو خودان پێ تێ بچت! هەر وەکی ل بیرا وان نائێتەڤە چەند مزگەفتێن گازییا (لا إله إلا الله) لێ دهاتە بلندکرن وان یێن هەڕفاندین، وچەند ئەنییێن پاقژ یێن ب (لا إله إلا الله)ێ ڤە دچوونە سوجوودێ وان پستالێن خۆ یێن پیس یێن دانایینە سەر، و ب کینا خۆ یا ڕەش ب ساخی یێن بن ئاخ کرین.

(لا إله إلا الله) -إن شاء الله- دێ ئەو تۆکا لەعنەتێ بت یا ل ئاخرەتێ بەرێ وان ددەتە جەهنەمێ، چونکی (قورئان) کانێ چاوا ل ئاخرەتێ بۆ مرۆڤەکی دبتە ڕێبەر حەتا وی دبەتە بەحەشەتێ، هەر ئەو قورئان بۆ ئێکێ دبتە دەلیل حەتا وی دهاڤێتە د ئاگری دا..

الله أكبر! لا شماتة بميت

لكنْ زوال القحط بشرى للورى

وپشتی ڤێ هەمییێ.. خودێ ئایەتێن ئاشکەرا دەم بۆ دەمی نیشا خەلکی ددەت، دا ئەو دلێن غافل هشیار بکەت، وهزرێن ڤەشارتی ئاشکەرا بکەت، ونەفسێن تاری بهژینت وروهن بکەت، ئەگەر د ناڤ خەلکی دا هندەك هەبن عیبرەتێ ژ وی تشتی ببینن یێ دبینن! ئەگەر نە.. دیرۆك گەلەك جاران یا هاتییە دوبارەکرن **[فأخذناه وجنوده فنبذناهم في اليم فانظر كيف كان عاقبة الظالمين]** (القصص: ٤٠).

سێ شیرەت
ژ پێغەمبەری سلاڤ لێ بن

ئیمامێ بوخاری ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڤەدگوهێزت کو دەمێ وی (موعاذ وئەبوو مووسا) هنارتینە یەمەنێ؛ دا دینی نیشا خەلکێ وێ بدەن، وی گۆتە وان: **[یسرا ولا تعسرا، وبشرا ولا تنفرا، وتطاوعا ولا تختلفا]**.

ئەڤە ئێك ژ وان حەدیسانە یێن پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- تێدا هندەك شیرەتێن پڕ بها ل وان مرۆڤان دكەت یێن كارێ خۆ دكەنە گازیكرن بۆ ئیسلامێ كو ب زمانێ عەرەبی دبێژنێ: (داعیە)، دا ئەو د كارێ خۆ دا دسەركەفتی بن وبەرهەمەكێ باش ب گازییا وان ڤە بهێت.

ئاشكەرایە كو نیشادانا ڕێكا دورست بۆ خەلكێ نەزان پیرۆزترین كارە مرۆڤێ خێرخواز پێ ڕادبت، بەلێ حەتا ئەڤ كارە یێ ڕاست ودورست بت، دڤێت مرۆڤێ ڕێنیشاندەر یێ زانا وشارەزا بت بەری هەر تشتەكی ب تبیعەتێ گازییا خۆ یا ئەو بەرێ خەلكی ددەتێ، هەر وەسا ب تبیعەتێ وی خەلكی ژی یێ ئەو گازییا خۆ دگەهینتێ، چونكی گەلەك جاران مرۆڤێ داعیە ژ بەر نەشارەزاییا خۆ د ئێك ژ ڤان هەردو مەجالان دا سەركەفتنێ د كارێ خۆ دا ب دەست خۆ ڤە نائینت..

وپێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دەمێ صەحابییەکێ خۆ دهنارتە جهەکێ دا دینی نیشا خەلکی بدەت، یان حوکمدارییێ ل وان بکەت، هندەك شیرەت لێ دکرن، وبەرێ وان ددا وێ رێکێ یا ئەو سەرکەفتنێ پێ ب دەست خۆ ڤە بینن، و ژ وان جاران ئەڤ جارە بوو یا وی دو صەحابییێن خۆ: (موعاذێ کورێ جەبەلی وئەبوو مووسایێ ئەشعەری) تێدا هنارتینە وەلاتێ یەمەنێ دا ئیسلامێ بۆ خەلکی بێژن ودینێ نوی نیشا وان بدەن، بەری ئەو ژ مەدینێ دەرکەڤن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هندەك شیرەت ل وان کرن، وبەرێ وان دا سێ مەسەلێن گرنگ پێتڤییە ل سەر زانایێن دینی وگازیکەرێن ئیسلامێ ل هەمی جهـ وهەمی دەمـان وان ل بەر چاڤێن خۆ بدانن، دا بەرهەمەکێ باش ب گازییا وان ڤە بێت، وئەو هەر سێ شیرەت ئەڤەنە:

یا ئێکێ: (یسرا ولا تعسرا) یەعنی: دینی ل بەر خەلکی ب ساناهی بێخن و ب زەحمەت نەئێخن.

خودایێ مەزن د قورئانێ دا دبێژت: **[يريدُ اللهُ بكمْ اليسرَ ولا يريدُ بكمْ العسرَ]** (البقرة: ١٨٥) خودێ کارێ ب ساناهی بۆ هەوە دڤێت نەکو یێ ب زەحمەت.

و د حەدیسێن دورست هاتییە پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: **[بعثت بالحنيفية السمحة]** ئەز ب دینێ تەوحیدێ یێ ب ساناهی یێ هاتیمە هنارتن.

مەعنا: ئیسلام دینەکێ ب ساناهییە، وئەو ئەحکامێن پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- پێ هاتییە هنارتن وەسا دئاسێ و ب زەحمەت نینن وەکی هندەك کەس تێ دگەهن وبەرێ خەلکی ددەنێ، وئەو کەسێن (غولووێ) یان (تەطەرروفێ) د دینی دا دکەن

ودڤێن خەلکی وەسا تێ بگەهینن کو کارێ وان ئیسلاما دورستە، ئەو بەری هەر تشتەکی زیانێ دگەهیننە ئیسلامێ، وپتر خەلکی ژ دینی درەڤینن وگازییا خۆ د چاڤێن مرۆڤان دا کرێت دکەن.

یا دووێ: (بشرا ولا تنفرا) یەعنی: مزگینییێ ب خێرێ بدەنە خەلکی وئێکا هند بکەن وان ب لایێ خۆ ڤە بکێشن نەکو وان ژ خۆ کیڤی بکەن وبرەڤینن.

ئیسلام رێکەکا ناڤنجییە د هەمی حوکم وئەحکامێن خۆ دا، دڤێت ئەڤە باش ل بیرا مە بت، و د مەسەلا مزگینیدانێ دا گەلەك ئایەت وحەدیس هەنە قەنجییێ ل بەر مرۆڤی شرین دکەن ومزگینییێ ب خەلاتێن باش ددەنە مە، و د گەل هندێ ژی گەلەك ئایەت هەنە مرۆڤی ژ خرابییێ دترسینن وگەفەکا دژوار ل مرۆڤی دکەن ئەگەر هات ومرۆڤی ئەو خرابی کرن، دەمێ مرۆڤ بەرێ خەلکی ددەتە ئیسلامێ دڤێت ڤان هەردو مەسەلان مل ب مل ڤە ب کار بینت وبەلکی گەلەك جاران دڤێت ئەو مەسەلا مزگینیدانێ بێختە بەری گەفلێکرنێ وترساندنێ، وقورئان دەمێ بەحسێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دکەت دبێژت: [فقدْ جاءَكمْ بشيرٌ ونذيرٌ] (المائدة: ١٩) ب راستی پێغەمبەرەك یێ بۆ هەوە هاتییە هنارتن ئەو مزگینییێ ب باشییێ ددەتە هەوە وهەوە ژ کرنا خرابییێ دترسینت.

ووەکی ئاشکەرا ئایەتێ پەیڤا (بشیر) بەری (نذیر) ئینا؛ دا مە ل گرنگییا مزگینیدانێ هشیار بکەت.. گەلەك داعیە وخوتبەخوین هەنە کار وکەسپێ وان ئەوە خەلکی دترسینن بیست وچار سەعەتان بەحسێ جەهنەمێ وعەزابێ دکەن ، هەر وەکی

بەس بەحسێ عەزابێ وجەهنەمێ د شریعەتی دا هەیە، حەتا دەرەجەکێ ئەڤ کارێ وان دبتە ئەگەرا هندێ خەلك ژ وان ووەعظ وخوتبێن وان برەڤن.. وچەند پەیڤەکا د جهێ خۆ دایە دەمێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- پشتی پەیڤا (بشرا) پەیڤا (ولا تنفرا) ئینا، هەر وەکی دڤێت مە ل هندێ هشیار بکەت کو ئەنجامێ گەلەك ترساندنێ یێ (حەتمی) رەڤاندنا خەلکییە.

شیرەتا سییێ: (**وتطاوعا ولا تختلفا**) یەعنی: هوین هەردو خۆ ب دەست ئێك ڤە بەردەن، د گەل ئێك بن، وژێك جودا نەبن.

وئەڤە تشتەکێ گەلەکێ فەرە بۆ زانایان، وبۆ وان کەسان یێن ب ناڤێ دینی دئاخڤن، دڤێت ئەو هەمی ل سەر حەقییێ -کو مەنهەجێ کیتابێ وسوننەتێیە- ببنە برایێن ئێك، ورێکێ نەدەنە کەرب ونەڤیانێ خۆ جهێ خۆ د ناڤ ڕیزێن وان دا بگرت، دا ئەو بۆ خەلکی نەبنە نموونەیەکێ خراب، و ژ بەر وان خەلکی ژ دینی برەڤت..

مرۆڤێن زانا وداعیە ژ هەمی کەسان پتر دڤێت ئێك ودو بگرن ، و د خێرا ئێك ودو دا بن، دا بشێن کاری ل خەلکی بکەن وقەناعەتێ بۆ وان چێ کەن، وهەر جارەکا زانا وداعیە بەربوونە سەر وچاڤێن ئێك ، ودوژمناتییا ئێك ودو کر، ئەو هنگی دێ ببنە ئامیرەتێ کرێتکرنا ئیسلامێ ل بەر چاڤێن خەلکی، و ژ لایەکێ دی ڤە هێزا وان دێ بژالە بت ودوژمنێ وان دێ لێ بستە بت ووان ئێختە بن دەستێ خۆ.

دین
و سێ ڕەنگێن نەیاران

ئیمامێ بەیهەقی ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڤەدگێڕت دبێژت: **[یرث هذا العلم من كل خلف عدوله ينفون عنه تأويل الجاهلين وانتحال المبطلين وتحريف الغالين]** یەعنی: د ناڤ هەر جیلەكی دا ئەو دێ میراتگرییا ڤی علمی كەن یێن عادل، ئەو دێ علمی ژ تەفسیرێن نەزانان وبێ بەختییێن نەحەقان ووەربادانێن توندكاران پاقژ كەن.

ئەڤ حەدیسە دو مەسەلێن گرنگ بۆ مە بەرچاڤ دكەت:

یا ئێكێ: هندی خودێیە ڤی علمی -یەعنی ڤی دینی ئەوێ ل سەر كیتابێ وسوننەتێ هاتییە ئاڤاكرن- د ناڤ چو جیلان دا بەرزە ناكەت، بەلكی ل هەر دەمەكی و ل هەر جهەكی ئەو دێ دەستەكەكا وەسا پەیدا كەت كو خەما خۆ یا سەرەكی بكەتە پاراستن وبەلاڤكرنا دینی د ناڤ خەلكی دا، وخۆ ب میراتگر بۆ ڤی دینی بزانت.

یا دوویێ: د گەل هەبوونا ڤێ دەستەكا پارێزڤان خودێ وەسا حەزكرییە هندەك لایێن دی ژی هەبن كارێ خۆ بكەنە تێكدانا ڕاستییێن ڤی دینی وشێلیكرنا وان د چاڤێن مرۆڤان دا، وئەڤ جوینێ تێكدەر ژ مرۆڤان یان ئەڤ هەر سێ دەستەكێن

پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دەسنیشانکرین نە ئێك ڕەنگ وڕوینە، بەلکی زمان وڕێباز ومەنهەجێن وان د ژێك جودانە، بەلێ تشتێ وان هەمییان دگەهینتە ئێك ئەڤەیە: ئەو هەمی د هندێ دا دگەهنە ئێك کارێ وان تەشویهکرنا دینییە د چاڤێن خەلکی دا.

جارێ ئەو مرۆڤێن بۆ دینێ خودێ دبنە میراتگر، پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- سالۆخەتێ عەدالەتێ بۆ وان دەسنیشان دکەت، وکو مرۆڤ د گۆتن وکریارێن خۆ دا یێ عادل بت تشتەکێ کێم و ب ساناهی نینە، وعەدالەتا ژ هەمییێ مەزنتر ئەوە مرۆڤ تشتی بدانتە جهێ وی یێ دورست، و د حوکم وئەحکامێن خۆ دا -ژ بەر مەصلحەتەکا تایبەت- بەرێ خۆ ژ حەقییێ وەرنەگێرت، ئەو کەسێن دهۆسا بن ئەون میراتگرییا دینی دکەن و ب کێر هندێ دئێن دینی نیشا خەلکی بدەن وبۆ وان ببنە ڕێبەر، بەلێ ڕێکا وان بۆ ڤێ چەندێ یا ب ساناهی نینە، سێ جوینێن مرۆڤان هەنە ژ هەمییان پتر نەیارەتییا ڤان دکەن، ئەو ژی ئەڤەنە:

١- **مرۆڤێن نەزان:** وئەڤە ئەون یێن ڕاستی دینی نەزانن، لەو دێ بینی ئەو دینی وەکی دلێن وان دخوازت مەعنا دکەن، نە وەکی خودێ وپێغەمبەرێ وی گۆتی، بەلکی ئەڤ ڕەنگێ مرۆڤان حەز ژ دینی بکەن ومرادا وان ئەو بت دین ب سەرکەڤت، بەلێ چونکی ئەو چو ژ دینی نزانن ئەو ڕاستییا دینی ل بەر خەلکی شێلی دکەن، وگرفتاری ئەوە ئەڤ نەزانە خۆ ب وەکیلێن دینی دزانن و ب ناڤێ دینی دئاخڤن، ودەمێ خەلکێ ژ وان نەزانتر گوهدارییا وان دکەن وپسیارێن خۆ پێ دکەن، ئەو ژ نك خۆ دینی تەفسیر دکەن، وئەگەر مرۆڤ نەیارێ وی تشتی بت یێ چو ژێ نەزانت

-وەکی ژ مێژە هاتییە گۆتن- ئەڤ توخمێ نەزانان ژ هەمی تشتان پتر نەیارەتییا زانایێن دورست دکەن ودا کو ئەو بەرێ خەلکی بدەنە خۆ ئەو لێ دگەڕیێن زانایان د چاڤێن خەلکی دا کرێت بکەن ودەورێ وان (تەهمیش) بکەن.

٢- مرۆڤێن (موبطل): وئەڤە ئەون یێن نەحەقییێ دخوازن وڤێن حەقییێ ل بەر خەلکی بەرزە کەن، یەعنی: نەکو ئەو دنەزانن، ئەو دزانن حەقی چییە و ل کیڤەیە، بەلێ حەژێکرنا وان بۆ نەحەقییێ ئێکا هند ژ وان چێ دکەت کو ئەو کارێ خۆ بکەنە (ئنتحال) وەکی حەدیس دبێژت، وئنتحالا وان ئەڤەیە ئەو ب ناڤێ دینی تشتان ل دینی زێدە دکەن ب ئنیەتا پویچکرنا دینی، وئەگەر نەزان خرابترین کەس بن بۆ دینی چو پێ نەڤێت ئەڤە دێ دوژمنترین کەس بن بۆ دینی؛ چونکی ئنیەتا شێلیکرنا دینی هەر ژ دەسپێکێ ئەو دکەنە دلێ خۆ، یەعنی: تاوانا وان (مع سبق الإصرار والترصد)ە -وەکی قانوونی دبێژن-، ودویر نەبینن ئەڤ ڕەنگێ مرۆڤان هندەك جاران خۆ ب کراسێ دینی ژی نیشا خەلکی بدەن دا پتر بشێن خەلکی ب نەحەقییا خۆ قانع بکەن.

٣- مرۆڤێن توندکار ودژوار: یێن کو زێدە ب ناڤ دینی دا دچن، وئەڤە ئەون یێن زێدە شداندنێ د دینی دا دکەن، ودینێ خودێ یێ ب ساناهی ل بەر خەلکی ب زەحمەت دئێخن، وئێکا هند دکەن کو ل شوینا ئەو خەلکی ب لایێ دینی ڤە بکێشن ئەو پتر خەلکی ژ دینی دڕەڤینن، لەو ئەڤە دژوارترین کەسن ل سەر دینی.

پتر جاران ئەڤ توخمێ مرۆڤان ئەون یێن ڤیانا دینی د دلی دا، و ژ بەر زێدە حەژێکرنا وان بۆ دینی ئەو زێدە ب ناڤ دا دچن و (تطرف)ێ تێدا دکەن بێی ب خۆ

بحەسیێن كو ئەو ژ ڕێكا خودێ یا ناڤنجی دەرباس بووینە وبەر ب توندكارییێ ڤە چووینە.

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د گۆتنا خۆ دا ئاشكەرا دكەت كو مەزنترین كارێ ئەڤ (متطرف)ە پێ ڕادبن ئەوە ئەو دینی تەحریف دكەن، یەعنی: دەلیلێن شەرعی د دەستێن ڤان دا هەنە، بەلێ گرفتارییا وان یا مەزن ئەوە ئەو تەحریف ووەربادانێ دئێخنە ڤان دەلیلان، دا وە لێ بكەن كو (تطرف)ا خۆ پێ دورست بكەن! یەعنی: ئەڤ مرۆڤە دینی وەسا نیشا خەلكی ددەن وەكی دلێن وان دخوازن نە وەكی خودێ وپێغەمبەرێ وی گۆتی، لەو تشتەكێ عەجێب نینە ئەڤە كوشتنا بێ گونەهان حسێب بكەن جیهاد، وكافركرنا خەلكی بكەنە پشكەك ژ بەرهەڤانییا ژ ئیسلامێ، وهێلانا علمێ شەرعی ل بەر وان ببتە ڕەنگەكێ نوی یێ دەعوێ!!

و ل ڤێرێ دەورێ زانایێن سەرڕاست وعادل د بەرسنگ گرتنا ڤان نەزانان دا دئێت، وئەگەر هات وئەو ب ڤی دەوری ڕانەبوون ئەو بەرانبەر خودێ وئوممەتێ ژی گونەهكار دبن.

ناڤەرۆک

پەڕ	بابەت
٥	پێشگۆتن
٩	کافرکرنا خەلکی د ناڤبەرا دوهی و ئەڤرۆ دا
٢٩	مەعنا غولووێ وتەطەروفێ وپەیوەندیا وێ ب ئیرهابێ ڤە
٤٠	چاوا دێ خۆ ژ ئیرهابێ پاریزین؟
٥٠	زانایێ دورست ودەورێ وی د جڤاکێ دا
٥٤	دەورێ زانایێ دینی د جڤاکا کوردی دا
٦٢	سیاسەتا ئیسلامی یان ئیسلاما سیاسی
٨٦	ڕێزگرتن ل هەست و شعوورا خەلکی
٩٢	ژ وان پسیارێن مە تەنگاڤ دکەن!!
١٠٦	خرابیێن ترسکارییێ
١١٢	دویماهییا زۆرداران
١٢٨	دا تو بۆ یێن پشتی خۆ بببیە نیشان
١٣٨	سێ شیرەت ژ پێغەمبەری سلاڤ لێ بن
١٤٢	دین و سێ ڕەنگێن نەیاران